

การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัย

ภาคใต้ : กรณีศึกษาการอพยพย้ายไปสร้างชุมชนใหม่

บ้านจุฬารัตน์พัฒนา จังหวัดนครศรีธรรมราช

**An Adaptation and Needs of Villagers Who Suffered From South
Flood Disaster: A Case Study of Moving to Created a New Community;**

Ban Chulaporn Pattana Nakorn Si Thamarat.

สุธิรา ชัยรักษา

**งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2549**

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยภาคใต้ : กรณีศึกษาการอพยพย้ายไปสร้างชุมชนใหม่ บ้านจุฬารัตน์พัฒนา จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการหมู่บ้านจุฬารัตน์ดังกล่าวจัดตั้งขึ้นภายใต้ความหวังไขในพสกนิกรขององค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬารัตน์วลัยลักษณ์ แก่ผู้ประสบอุทกภัยและโคลนถล่มในพื้นที่ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราชและพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับการศึกษานี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การปรับตัวของชาวบ้านผู้อพยพจาก ตำบลกระทูน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าไปอยู่ในโครงการหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา (2) ศึกษาปัญหาและความต้องการของชาวบ้านผู้อพยพตำบลกระทูน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ในโครงการหมู่บ้านสร้างใหม่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา (3) เพื่อเปรียบเทียบวิถีการดำเนินชีวิตในช่วงอยู่กระทูนเดิมกับช่วงที่มาเข้าอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทำการศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 2 3 และ 4 มีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการแบบเจาะจงเจาะจง โดยเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ รวมทั้งการสังเกตระบบนิเวศในพื้นที่ สัมภาษณ์และใช้แบบสอบถาม จากนั้นจึงทำการสังเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด แล้วนำมาบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีการปรับตัวใน 3 ด้าน คือ (1) การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ (2) การปรับทางสังคม (3)การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ รายได้และอาชีพ การปรับตัวของชาวบ้านกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศแห่งใหม่ พบว่าชาวบ้านที่ได้อพยพเข้าไปอาศัยในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนานั้น ต้องปรับตัวมากในช่วงแรกของการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ใหม่ โดยเฉพาะในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 พื้นที่ในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่ง พื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าเสื่อมโทรมทรัพยากรต่าง ๆ ไม่สมบูรณ์ พื้นดินเป็นลักษณะของดินเสื่อมคุณภาพ ดินพรุ มีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง กล่าวคือลักษณะของดินในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาทั้ง 3 พื้นที้นั้นไม่เอื้ออำนวยต่อการทำการเพาะปลูก ส่วนหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 นั้นมีการสร้างหมู่บ้านบริเวณใกล้ ๆ พื้นที่กระทูนเดิม ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมใกล้เคียงของเดิม ชาวบ้านจึงไม่ต้องปรับตัวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมใหม่มากนัก

การปรับตัวทางด้านสังคม การย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา ชาวบ้านต้องมีการปรับกับสภาพสังคมแบบใหม่ ทั้งนี้หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนานั้นเป็นหมู่บ้านที่มีการ

จัดตั้งขึ้น ไม่ได้เกิดตามธรรมชาติ มีการวางแผนกำหนดผังหมู่บ้านชัดเจน บ้านเรือนเป็นลักษณะแบบแปลนเดียวกันหมด การจัดตั้งเช่นนี้ใช้แบบเดียวกับหมู่บ้าน สหกรณ์ หรือการตั้งหมู่บ้านแบบ โมซาฟ (Mosshav) ของประเทศอิสราเอล มีการจัดสรรที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยครัวเรือนละ 1 ไร่ และที่ดินทำการเกษตรประมาณ 8 ไร่ ในขณะที่เข้าอยู่นั้นมีการจับฉลากเข้าอยู่ในบ้านเรือนหลังต่าง ๆ ญาติพี่น้องอาจไม่ได้อยู่บ้านเรือนติดเหมือนครั้งอยู่กระทุน ผู้อพยพย้ายเหล่านี้จึงต้องปรับตัวในการสร้างความสัมพันธ์และมิตรภาพระหว่างกันครัวเรือนที่อยู่ใกล้กัน ระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชน และเพื่อนบ้านนอกชุมชนซึ่งเป็นชาวบ้านเจ้าถิ่นที่อยู่ก่อนดั้งเดิม บ้านเรือนทุกหลังคาเรือนปลูกติดถนนของหมู่บ้าน ถนนในหมู่บ้านนั้นจะเป็นถนนราดยาง ในส่วนการติดต่อระหว่างหมู่บ้านสามารถใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ในการเดินทางได้อย่างสะดวก ด้านการศึกษาของบุตรหลานนั้นต้องปรับตัวกับสถานที่เรียนใหม่มีปัญหาบ้างในช่วงแรก ปัญหาเหล่านี้สามารถผ่านไปได้ ในส่วนของสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในช่วงแรกจะไม่คุ้นชินกับสถานที่และเพื่อนบ้านนอกชุมชนจึงกลายเป็นคนแปลกหน้าของพื้นที่ ปัจจุบันไม่มีปัญหาเหล่านี้ และมีหลายคนกลับไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญกับญาติพี่น้องเดิมที่คงอยู่ที่กระทุนเดิม อย่างไรก็ตามแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยใหม่แต่ความคิดความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีการปฏิบัติต่าง ๆ ชาวกระทุนยังคงปฏิบัติแบบเดิมอาจมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพพื้นที่ที่เข้ามาอยู่ใหม่ เนื่องจากรูปแบบทางสังคมและประเพณีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน จึงไม่ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม

การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ และอาชีพ จากเดิมครั้งกระทุนชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยเหล่านี้ ประกอบอาชีพสวนยางพารา สวนผลไม้ เมื่อต้องสูญเสียบ้านเรือนและทำกิน พวกเขาต้องมีการปรับตัวอย่างมาก แม้ในช่วงแรกที่ได้อพยพย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาได้รับการจัดสรรที่ดินสำหรับอยู่อาศัยครัวเรือนละ 1 ไร่ และที่ดินทำการเกษตรประมาณ 8 ไร่ และมีการส่งเสริมสนับสนุนทุกอย่างจากภาครัฐ แต่หลังจากนั้นเมื่อชาวบ้านต้องต่อสู้ และบริหารจัดการด้วยตนเอง โครงการต่าง ๆ ล้มสลายไปเกือบทั้งหมด โดยเฉพาะในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 และปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 มีรายได้จากการรับจ้างทั่วไปและทำการเกษตร ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรเพื่อทำสวนปลูกผลไม้ เป็นสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน กระนั้นก็ตามหลายครัวเรือนได้ออกไปหางานนอกหมู่บ้าน บางหลังคาเรือนถูกปล่อยทิ้งร้างไว้เนื่องจากไม่มีคนอยู่ประจำ และมีบางเช่นกันที่ขายที่ดินดังกล่าวไปอยู่ที่ใหม่ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีเพียงในพื้นที่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีการรวมกลุ่ม

และมีรายได้จากทำสวนผลไม้และสวนยางพารา มีวิถีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจกว่าพื้นที่อื่น ๆ ที่กล่าวมา

สำหรับปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่จุฬาภรณ์พัฒนา จากการสำรวจความต้องการของชาวบ้าน พบว่า ความต้องการที่ชาวบ้านมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ต้องการผู้นำชุมชนที่มีคุณภาพและเป็นนักพัฒนา ส่วนความต้องการรองลงมาที่อยู่ในระดับมาก คือ ความต้องการให้มีการจัดตั้งสถานที่สำหรับการรับซื้อค้ำการเกษตร การส่งเสริมอาชีพและ รายได้ รวมทั้งการพัฒนาเส้นทางการคมนาคม เช่นสร้างถนนหนทาง การพัฒนาด้านสาธารณสุขปกอก เช่น ปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้ ต้องการให้มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ต้องการให้มีการบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ต้องการให้มีบุคคล นักวิชาการ หรือหน่วยงาน เข้ามาให้ความรู้ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน รวมทั้งต้องการให้มีการสร้างตลาดนัดในหมู่บ้าน และต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ในส่วนต้องการในการส่งเสริมการรวมกลุ่มนั้นปัจจุบันชาวบ้านยังมีความต้องการน้อย

งานวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้ (1) ควรให้มีการกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาระบบ โดยส่งเสริมการจัดการของชุมชนอย่างมีศักยภาพ (2) ควรสนับสนุนให้มีการสร้างองค์กรหรือกลุ่มผู้ผลิต อันนำไปสู่การเกิดอำนาจการต่อรอง การร่วมกันแก้ไขปัญหาและการลดต้นทุนการผลิต

สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (1) เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงน่าจะทำการศึกษาเรื่องของการวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ปัญหา และความต้องการของชุมชนหรือหมู่บ้านผู้ประสบภัยอย่างอื่น ๆ (2) ในงานวิจัยครั้งต่อไปน่าจะเข้าไปศึกษาปัญหาที่แท้จริงของ การล้มสลายของกลุ่ม ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา

Abstract

The objectives of the research were: to study of adaptation and needs of villagers who suffered from south flood disaster: The case study of moving to created a new community; Ban Chulaporn Pattana Nakorn Si Thamarat. The project of Chulaporn Community which has established by Princess Chulabhorn walailaksana the villagers who suffered from flooding disaster at Amphor Phipoon, Nakorn Si Thamarat and in the vicinity. The purposes of the study are;

1) To study how do the villagers adapt themselves living in Ban Chulaporn Pattana.

2) To study the problems and needs of villagers who live in Ban Chulaporn Pattana.

3) To compare and contrast a way of life of the villagers when they lived in Tambon Kratoon which is the old area with living in Ban Chulaporn Pattana which is a new place for them.

The study area are covered to Ban Chulaporn Pattana 1, Ban Chulaporn Pattana 2, Ban Chulaporn Pattana 3, and Ban Chulaporn Pattana 4.

The study found that there were three ways of villagers' adaptation; 1) The villagers adapted themselves to

a new environment 2) The villagers adapted themselves to a new society 3) The villagers adapted themselves to the new career and incomes. The villagers' adaptation to a new environment in Ban Chulaporn Pattana, the villagers had to adapt themselves a lot, especially, the villagers who live in Ban Chulaporn Pattana 1, 3 and 4 in Thungyai district, Nakorn Si Thamarat. Since that area used to lack of natural resources. They could not do an agriculture. Twenty years later, that area are more bountiful which the villagers can cultivate land more effectively. In Ban Chulaporn Pattana 2 area, the villagers adapt themselves a little bit because this area is not too new for them.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยภาคใต้ : กรณีศึกษาการอพยพย้ายไปสร้างชุมชนใหม่ บ้านจุฬารณย์พัฒนา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในครั้งนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดีจากบุคคลหลายฝ่าย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ รศ.ชวณ เพชรแก้ว และอาจารย์อุดม หนูทอง ที่สละเวลาอันมีค่าช่วยให้คำแนะนำ และเป็นที่ปรึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการการวิจัยทุกท่านช่วยให้แนะนำในการทำวิจัยนี้ ขอขอบพระคุณหน่วยงานด้านเอกสารของอำเภอทุ่งใหญ่ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครศรีธรรมราชทุกท่าน และที่สำคัญอย่างยิ่งต้องขอขอบพระคุณชาวบ้านในบ้านจุฬารณย์พัฒนา 1 2 3 และ 4 ที่ได้สละเวลาและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลต่าง ๆ

สุดท้ายขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้รับการอนุเคราะห์ทุนสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ จนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

สุริยา ชัยรักษา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญตาราง	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 คำถามหลักในการวิจัย	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ	10
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน	20
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
บทที่ 3. ระเบียบวิธีการวิจัย	46
3.1 วิธีการศึกษา	46
3.2 นิยามปฏิบัติการ	46
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	47
3.4 ขอบเขตการวิจัย	49
3.5 วิธีดำเนินการวิจัย	49
3.6 สถานที่ทำการวิจัย	50

บทที่ 4. บริบทชุมชน	51
4.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา	52
จุฬาภรณ์พัฒนา 1	55
จุฬาภรณ์พัฒนา 2	62
จุฬาภรณ์พัฒนา 3	67
จุฬาภรณ์พัฒนา 4	75
บทที่ 5 การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้าน	79
5.1 สภาพทั่วไปของบ้านกระตุนก่อนอพยพย้าย	79
5.2 การปรับตัวของชาวบ้านกับหมู่บ้านใหม่	84
5.2.1 การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ	85
5.2.2 การปรับตัวทางสังคม	88
5.2.3 การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ และอาชีพ	102
5.3 ปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในชุมชน	107
บทที่ 6. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	116
6.1 สรุปผลการศึกษา	116
6.2 ข้อเสนอแนะ	121
บรรณานุกรม	123
นุคลานุกรม	126
ภาคผนวก	128
แบบสอบถาม	129
ประวัติผู้วิจัย	134

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1. ต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ / รายได้	107
ตารางที่ 2. ต้องการให้มีการพัฒนาการคมนาคม และสร้างถนนหนทาง	108
ตารางที่ 3. ต้องการพัฒนาด้านสาธารณสุขโลก เช่น ปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้	109
ตารางที่ 4. ต้องการให้มีการส่งเสริมการศึกษา/สร้างสถานศึกษาในหมู่บ้าน	110
ตารางที่ 5. ต้องการให้มีผู้นำชุมชนที่มีคุณภาพ และเป็นนักพัฒนา	110
ตารางที่ 6. ต้องการให้มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา	111
ตารางที่ 7. ต้องการให้มีการบริการด้านส่งเสริมสุขภาพอนามัย	112
ตารางที่ 8. ต้องการให้มีการจัดตั้งสถานที่การรับซื้อค้าภาคการเกษตร	112
ตารางที่ 9. ต้องการให้มีบุคคล นักวิชาการ หรือหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน	113
ตารางที่ 10. ต้องการให้มีการสร้างตลาดนัด หรือร้านค้าของหมู่บ้าน	113
ตารางที่ 11. ต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน	114
ตารางที่ 12. ต้องการให้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้าน	115

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวิจัย

ภาคใต้เป็นภาคที่มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศความแตกต่างจากภาคอื่น ๆ เนื่องจากพื้นที่ของภาคใต้ตั้งอยู่บนคาบสมุทรที่มีทะเลขนานสองด้าน คือทะเลฝั่งอ่าวไทยและทะเลฝั่งอันดามัน (วรรณ วลัยวานิช, 2546.) เป็นเหตุให้ภาคใต้ประสบปัญหา มรสุม และพายุต่าง ๆ หลายครั้งในรอบปี บางปีประสบปัญหาภัยธรรมชาติอย่างรุนแรง ส่งผลให้ต้องพลัดพรากทั้งชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนมากมาย เช่น กรณีในปี 2505 หลายพื้นที่ของภาคใต้ต้องประสบกับวาตภัยอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในพื้นที่แหลมตะลุมพุกในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้คนล้มตายไร้ที่อยู่อาศัยและขาดพื้นที่ทำกินเป็นจำนวนมาก

ต่อมาในปี 2531 ชาวภาคใต้ก็ต้องประสบกับอุทกภัยและโคลนถล่มอย่างหนัก โดยครั้งนี้ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลกระทุง อำเภopiปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช หลายหมู่บ้านจมอยู่ใต้โคลนตม ผู้คนต้องเสียชีวิตภายใต้โคลนตมนับร้อยศพ พื้นที่ทำกินถูกกระแสน้ำทำลายเสียหายทั้งตำบล ชาวบ้านแทบสิ้นเนื้อประดาตัว

จากนั้นเหตุการณ์ความแปรปรวนของธรรมชาติได้เกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2548 เป็นภัยพิบัติที่สาเหตุมาจากแผ่นดินไหวส่งผลให้เกิดคลื่นยักษ์ สึนามิ ซึ่งภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ได้สร้างความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนในภาคใต้ฝั่งอันดามัน ของประเทศไทยและผู้คนในประเทศอื่น ๆ ที่มีพื้นที่ติดกับทะเลอีกนับล้านคนทั่วโลก โดยพื้นที่ภาคใต้ที่ได้รับความเสียหายในครั้งนี้คือ จังหวัด ระนอง กระบี่ พังงา ภูเก็ต ตรัง และสตูล มีผู้คนล้มตายนับหมื่นคน ซึ่งถือว่าเป็นโศกนาฏกรรมครั้งยิ่งใหญ่ที่คนทั่วโลกต่างเศร้าสลด และจดจำไปชั่วชีวิต อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดภัยพิบัติทุกครั้งทางหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนประชาชนผู้ใจบุญได้ร่วมกันบริจาค ช่วยเหลือทั้งกำลังแรงและกำลังทรัพย์เสมอมา

จากกรณีที่เกิดเหตุภัยพิบัติได้เกิดขึ้นในภาคใต้ หลายต่อหลายครั้งเมื่อเวลาผ่านไปนับปีชาวบ้านผู้ประสบภัยเหล่านี้ใช้ชีวิตกันอย่างไร การวิจัยครั้งนี้ขอหยิบยกเหตุการณ์อุทกภัยและโคลนถล่มที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านตำบลกระทุง อำเภopiปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปลายปี พ.ศ. 2531 เป็นกรณีศึกษา ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนั้นได้สร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของ

ชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินที่ต้องตกอยู่ภายใต้โคลนตม ทำให้ผู้คนที่มีชีวิตรอดจำนวนมากไร้ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน ต้องอพยพไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่แห่งใหม่ โดยเป็นพื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้คือโครงการ “หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา” ซึ่งเป็นนามพระราชทานจาก สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ พระองค์ทรงพระราชทานความช่วยเหลือ ในการจัดสรรพื้นที่ทำกิน และอพยพย้ายราษฎรที่ประสบภัยไปสร้างชุมชนใหม่ โดยมีทหารจากกองทัพภาคที่ 4 รับผิดชอบในการสร้างบ้านเรือนให้กับราษฎรที่ได้รับเดือดร้อน ในที่ดินที่ได้รับการจัดสรรให้ครัวเรือนละประมาณ 7 ไร่ มีการขุดสระน้ำ และ สร้างบ่อเลี้ยงปลาให้ทุกครัวเรือน รวมทั้งส่งเสริมอาชีพทางด้านเกษตรและอาชีพอื่น ๆ เช่น การแปรรูปสัตว์น้ำ การทำปลากระป๋อง จัดตั้งสหกรณ์ในหมู่บ้าน และตั้งโรงงานแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรอื่น ๆ เช่น ผลไม้กระป๋อง เพื่อเป็นการส่งเสริมและสร้างรายได้แก่ราษฎร หลังจากนั้น ๆ พระองค์ได้ทรงเสด็จมาเยี่ยมเยียน และให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนช่วยเหลือและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยมีกองทัพภาคที่ 4 เป็นแกนหลักในการช่วยเหลือเป็นที่เลี้ยงให้แก่ราษฎร มีการสร้างกองอำนวยการในหมู่บ้านคอยช่วยเหลือชาวบ้านเป็นเวลาประมาณ 2-3 ปี จนกระทั่งชาวบ้านสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนแห่งใหม่นี้ได้จนถึงปัจจุบันนี้ และจากการพูดคุยกับชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา มีชาวบ้านท่านหนึ่ง ได้เล่าให้ฟังว่า “เมื่อก่อนตอนที่อยู่ในพื้นที่กระทุง การทำมาหากินสะดวกสบาย เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มาก คนในหมู่บ้านมีความรักใคร่ผูกพันและมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือเหมือนพี่เหมือนน้อง ทุกคนจะรู้จักกันเกือบหมด มีชีวิตที่เรียบง่าย กลางคืนกรึดยาง กลางวันทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ในฤดูกาลที่สามารถหาของป่าได้ก็ออกไปหาเป็นรายได้จุนเจือครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง เป็นวิถีชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง แต่เมื่อประสบภัยธรรมชาติในปี 2531 ต้องมาอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากเดิมในทุกด้าน ทำให้ต้องปรับตัวเป็นอย่างมาก ที่ดินที่ได้รับการจัดสรรในช่วงแรกปลูกอะไรไม่ค่อยจะได้ผล เพราะดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ในช่วงหน้าฝนน้ำก็ท่วมทำให้พืชผักที่ปลูกไว้ได้รับความเสียหาย ต่อมาจึงพยายามปลูกพืชที่สมรมกันไปหลาย ๆ อย่างแต่ก็ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร จากเดิมที่ดินเคยเป็นเจ้าของขางพารามาบัดนี้ต้องเป็นลูกจ้างรับจ้างกรึดยางหากมีทุนจะกลับไปหาซื้อที่ดินแห่งใหม่ที่อยู่ใกล้พื้นที่เดิม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และได้กลับไปอยู่ใกล้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง” (วินัย ปุ้ยอ้าย. สัมภาษณ์. 2548.)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านกระทุงหลังการอพยพย้ายเข้ามาอยู่ในโครงการของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนานั้น ปัจจุบันเวลาล่วงผ่านไปเกือบ 20 ปี ชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างไรบ้างท่ามกลางภาวะแวดล้อมที่แตกต่างไปจากเดิม และชาวบ้านเหล่านี้ยังคงธำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติก่อนที่จะมีการอพยพย้ายถิ่นหรือไม่ อย่างไร เนื่องจากวัฒนธรรมหมู่บ้านมักจะมีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่อง การปรับตัวของชาวบ้านกระทุง ที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ตั้งแต่ในช่วงแรกของการย้ายเข้ามาอยู่ และในช่วงปัจจุบัน เพื่อตอบของสงสัยในการปรับตัว 3 ด้าน คือ 1) ชาวบ้านมีการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศใหม่อย่างไร 2) ชาวบ้านมีการปรับตัวต่อสภาพสังคม/ชุมชนแบบใหม่อย่างไร และ 3) ชาวบ้านมีการปรับตัวกับการประกอบอาชีพ รายได้ และเศรษฐกิจในครัวเรือนที่เปลี่ยนไปใหม่อย่างไร ทั้งนี้ยัง ต้องการและเปรียบเทียบความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 2 3 และ 4 และเปรียบเทียบกับตอนที่ยังอยู่กระทุงเดิม ประการต่อไปผู้วิจัยต้องการทราบว่าชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนามีปัญหาและความต้องการอะไรบ้างในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา **การปรับตัว** ของชาวบ้านผู้อพยพจากตำบลกระทุง อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้เข้าอยู่อาศัยในโครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา
2. เพื่อศึกษา **ปัญหาและความต้องการ** ของชาวบ้านผู้อพยพตำบลกระทุง อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้เข้าอยู่อาศัยในโครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา
3. เพื่อศึกษา **เปรียบเทียบวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงเวลา** คือช่วงที่อยู่กระทุงเดิมกับช่วงที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา

1.3 คำถามหลักในการวิจัย

1. ชาวบ้านผู้อพยพจากภัยพิบัติตำบลกระทุง อำเภอบึง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกระบวนการปรับตัวอย่างไร เมื่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศทางสังคมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป มีเงื่อนไขอะไรในการปรับตัว การปรับตัวก่อให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง

2. เกิดปัญหา อุปสรรค และชาวบ้านมีความต้องอะไรบ้าง หลังจาก อพยพย้ายไปอยู่อาศัยในที่ใหม่หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา

3. ในช่วงเวลาที่อยู่กระทุงเดิม กับช่วงที่เข้าไปอยู่อาศัยในหมู่บ้านจุฬารักษ์ มีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบกระบวนการปรับตัวของชาวบ้านผู้อพยพจาก ตำบลกระทุง อำเภอบึง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการเข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2. ได้ทราบถึงการดำรงประเพณีวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชาวบ้านผู้อพยพจากภัยพิบัติของ ตำบลกระทุง อำเภอบึง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้เข้าไปอยู่อาศัยใน โครงการหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา

3. ได้ทราบถึงลักษณะการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านผู้อพยพเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 2 3 และ 4

4. เป็นการถ่ายทอด และการเผยแพร่ความรู้ด้านการปรับตัวและการดำรงวัฒนธรรม ของชาวบ้านตำบลกระทุง อำเภอบึง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.สามารถนำผลการศึกษาไปส่งเสริม พัฒนา ด้านการปรับตัวของชาวบ้านในหมู่บ้าน จุฬารักษ์พัฒนา ตลอดจนประยุกต์ใช้กับหมู่บ้านที่จัดขึ้นในลักษณะเดียวกันเช่นนี้ที่ ต้องมีการ อพยพชุมชนไปสร้างชุมชนใหม่

2.นำผลการศึกษาไปใช้ในการยกระดับความเป็นอยู่ แก้ไขปัญหาและเยียวยา ให้แก่ชาว บ้านในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาและหมู่บ้านที่ประสบภัยพิบัติอื่น ๆ ได้ตรงจุด เพื่อสร้างความเข้ม แข็งแก่ชุมชน อันก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3.หน่วยงานของรัฐบาล กระทรวงมหาดไทย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับการอพยพย้าย ไปใช้เพื่อการจัดสรรที่ดินและการจัดพื้นที่ทำกินให้กับผู้ประสบภัยพิบัติ อื่น ๆ เช่น ภัยจากสึนามิ ภัยจากดินถล่มในภาคเหนือ เป็นต้น

4.หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูล ไปใช้ในการกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหามุมชน ทั้งระบบ โดยส่งเสริมการจัดการศึกษาของชุมชนอย่างถูกต้องและตรงจุด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำเสนอเอกสารเกี่ยวข้องทั้งแนวคิดเชิงทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการศึกษา ในเรื่อง การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยในภาคใต้ สามารถจำแนกได้ 4 ประเด็นดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว
- 2.2 แนวคิดความต้องการ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

2.1.1 ความหมายของการปรับตัว

การปรับตัว ได้มีผู้ให้ความหมาย พอประมวลได้ดังนี้ จากแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวมีกำเนิดมาจากทฤษฎีทางชีววิทยา ซึ่ง ดาร์วิน (Darwin) เป็นคนแรกที่นำทฤษฎีที่ว่าด้วยวิวัฒนาการ เมื่อปี ค.ศ. 1859 โดยใช้คำว่า Adaptation ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าสิ่งมีชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายต่าง ๆ ได้เท่าที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ต่อมานักจิตวิทยาได้ยืมคำว่า Adaptation มาใช้ในชื่อใหม่เป็น adjustment ซึ่งสองคำนี้ถูกนำมาศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ ในแง่ชีววิทยาจะศึกษาการปรับตัวที่เป็นไปตามความต้องการทางด้านร่างกาย ส่วนในแง่จิตวิทยาจะศึกษาการปรับตัวที่เป็นไปตามความต้องการของจิตใจ

การปรับตัวของคนเรานั้นมีผลมาจากการได้รับแรงผลักดัน 2 อย่าง ได้แก่แรงผลักดันภายนอก และแรงผลักดันภายใน ซึ่งหมายถึงข้อเรียกร้องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคม และแรงผลักดันภายในซึ่งเป็นแรงกระตุ้นอันเกิดจากสภาพทางสรีระภายในร่างกาย และประสบการณ์ทางสังคมที่ได้เรียนรู้ในอดีต

สำหรับการปรับตัวตามทฤษฎีของรอย (Roy) ได้กล่าวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง วิธีทางที่ต้องการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงในชีวิต กิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อการตอบสนองการเปลี่ยนแปลง

ของสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้าจะแสดงออกในรูปของความต้องการพื้นฐานของมนุษย์บุคคลจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อรักษาความสมดุลของร่างกาย จิตใจ และสังคม (สุภาพรณ โศตรจรัส 2524)

ตามทฤษฎีการปรับตัวของ อิริคสัน (Erikson) บุคคลอาจเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวได้มากน้อยเพียงไรในช่วงอายุใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดคือความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมคนในช่วงนั้น ๆ ฉะนั้นในวัยทารกจนถึงวัยรุ่น ครอบครัวมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรับตัว หรือสุขภาพจิตของบุคคลอย่างใกล้ชิด และอิริคสัน ได้แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาทางอารมณ์เชิงสังคมของบุคคลออกเป็น 8 ขั้น ตั้งแต่แรกเกิดจนอายุ 80 ปี ความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวของบุคคลนั้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ทางความรู้ความสามารถ และการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม ส่วนการที่บุคคลปรับตัวได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตน โดยผู้แวดล้อมรอบตนจะสามารถช่วยให้บุคคลปรับตัวอย่างราบรื่นหรือทำการขัดขวาง หรือผลักดันให้บุคคลไปในทางที่ทำการปรับตัวไม่ได้ก็ได้ นอกจากนี้บุคคลสามารถปรับตัวได้ดีเพียงไรในขั้นก่อน ยังมีอิทธิพลต่อความสามารถ ปรับตนในขั้นต่อไปของบุคคลนั้นด้วย

Bertrand 1958 (อ้างใน สุรัชย์ โกติยะกุล. 2526) ได้กล่าวว่าการปรับตัวเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นกับบุคคลโดยจะรู้ตัว หรือไม่ก็ตามในการที่จะเลือกเพื่อปฏิบัติ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทางเลือกดังกล่าวนั้นเป็นการหลักเล็ง การทำให้ลดหรือทำให้หมดไปซึ่งข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม การปรับตัวนี้เป็นการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าเกิดจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม

ราตรี พัฒนรังสรรค์ กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลพยายามจะเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อระบายความคับข้องใจ

กัลยา สุวรรณแสง ได้กล่าวถึงหลักในการปรับตัว 3 ประการ

1.หลักแห่งความจริง (Realism) คือการยอมรับหลักความเป็นจริงก่อนทำต้องพิจารณาให้รอบคอบ

2.หลักแห่งความมีใจกล้า (Commitment) พร้อมทั้งจะเผชิญกับความขัดแย้งตลอดเวลาที่กำลังดำเนินการไปสู่จุดหมาย

3.หลักการยอมรับตนเอง (Self-Acceptance) ต้องเข้าใจตนเองจะต้องยอมรับความสำเร็จและความล้มเหลว ต้องรู้จักจุดแข็งจุดอ่อน รู้จักวิธีที่จะนำตนไปสู่ความสำเร็จ (กัลยา สุวรรณ)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การปรับตัว จึงเป็น กระบวนการเพื่อตอบสนองต้องการของมนุษย์ ซึ่งรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงในชีวิต ดังนั้นการที่ชาวบ้านในพื้นที่ที่กระตุนต้องย้ายเข้าไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา ย่อมต้องมีการปรับตัวเพื่อตอบสนองความมั่นคงในชีวิต ต้องปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาทางวิชาการแล้วการปรับตัวของมนุษย์ มีสาเหตุและกระบวนการดังนี้

2.1.2 สาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว

1. แรงขับและความต้องการ (Drive and Need) ความต้องการของมนุษย์ทุกคนที่มีความต้องการหลายประการในชีวิต เช่น ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ต้องการน้ำ อาหาร อากาศ และสิ่งจำเป็นต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิต ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถบำบัดความอยากได้ ร่างกายก็จะแสดงพฤติกรรมมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานี้ เรียกว่า การปรับตัว

2. แรงกระตุ้นทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการที่มีสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม มีปัญหาให้แก่ตลอดเวลา ถ้าแก้ได้ก็มีความสุข ถ้าแก้ไม่ได้ก็เกิดความคับข้องใจ กระวนกระวายใจ จึงหาทางปรับตัวโดยวิธีการต่าง ๆ

3. เจตคติ ความสนใจ จุดมุ่งหมายของตนที่เปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรม (กัลยา สุวรรณแสง. 2533)

2.1.3 กระบวนการปรับตัว

นักจิตวิทยา ได้อธิบายขั้นตอนการปรับตัว

1. แรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นที่จะทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง
2. สถานการณ์ที่เป็นปัญหา
3. การทดลองใช้วิธีการแก้ปัญหาที่ได้ผล
4. วิธีการแก้ปัญหาที่ได้ผล
5. เป็นหมายสู่ความสำเร็จตามต้องการ

6. การที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จะเป็นต้องเลือกทางอื่น เช่น หนีปัญหา และในการแก้ไขปัญหามากมาย ๆ วิธีนั้น แอฟเฟอร์ และโซเบน ได้แบ่งพฤติกรรมของการปรับตัวไว้ 5 ประการ

1. การปรับตัวแบบปกป้องตนเอง (Adjustment by Defense) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการปรับตัวแบบต่อสู้ การปรับตัวแบบนี้เป็นการปรับตัวที่บุคคลพยายามหาทางที่จะต่อสู้หรือเอาชนะอุปสรรคที่ขวางกั้นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง

2. การปรับตัวแบบหลบหนี (Adjustment by Escape) เป็นการปรับตัวที่บุคคลไม่ยอมที่จะเผชิญต่อสู้กับอุปสรรค แต่จะหาทางหลีกเลี่ยงไปจากสถานการณ์นั้น ๆ

3. การปรับตัวแบบมีความกลัวแฝงอยู่ (Adjustment by Involving Focal Fears) เป็นการปรับตัวที่ไม่เหมาะสม ไร้เหตุผล ผิดปกติ เช่น กลัวสถานที่ที่กลัวเชื้อโรค

4. การปรับตัวแบบมีอาการประสาททางกายภาพ (Adjustment by Ailments) เป็นการปรับตัวโดยมีอาการทางกายต่าง ๆ เช่น เจ็บป่วย

5. การปรับตัวท่ามกลางความวิตกกังวล (Adjustment by Anxiety) เป็นลักษณะที่บุคคลไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการให้หมดสิ้น ทำให้เกิดความเครียดตกค้างอยู่ ซึ่งจะแสดงออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น อารมณ์หงุดหงิด

ลักษณะการปรับตัวที่ดี

1. มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ที่ได้รับมอบหมาย
2. ให้และรับความรักความปรารถนาดีได้
3. สามารถจัดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ใช้เหตุผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ
5. สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากข้อผิดพลาดของตนเองได้
6. สามารถวางแผนการใช้เวลาของตนเองได้อย่างเหมาะสม
7. สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกที่แท้จริงของตน
8. ทนกับภาวะความคับข้องใจ
9. สามารถนำเอาพลังงานทั้งหมดรวมถึงการมีสมาธิใช้ในการวางแผนเป้าหมายและทำงานให้ประสบความสำเร็จ
10. ยอมรับสภาพความไม่แน่นอนของชีวิต

โรเจอร์ ได้กล่าวถึงลักษณะของการปรับตัวที่ดีว่า การปรับตัวที่ดีคือ การที่บุคคลเข้าใจตนเองเมื่อบุคคลรู้จักตนเอง รู้จักความสามารถและทัศนคติที่มีต่อตนเองตลอดจนเข้าใจสัมพันธ์ภาพที่มีต่อบุคคลอื่นก็จะไม่มีความตึงเครียด ซึ่งเป็นการปรับตัว (Regers.1974)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สังคมมนุษย์แต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกัน มนุษย์ต้องมีการรวมตัวและปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเองในสังคม/ชุมชนนั้น ๆ กล่าวคือ มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่หลากหลายของสังคม/ชุมชน และตอบสนองความต้องการของตนเอง ทั้งความต้องการของตนเองและความต้องการทางสังคม ดังนั้นชาวกระทุง ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานใหม่ของย่อมมีผลต่อการปรับตัวของของตนเองในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งปรากฏการณ์และความต้องการนั้นเป็นอย่างไร จะได้กล่าวถึงในบทที่ 5 ของงานวิจัยเรื่องนี้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ

2.2.1 ความหมายของ “ความต้องการ”

งานวิจัยชิ้นนี้นอกจากทำการศึกษาเรื่องการปรับตัวของชาวบ้านในการย้ายเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาแล้ว ยังได้ศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของชาวบ้านกับการเข้ามาอยู่ในบ้านจุฬาภรณ์พัฒนาด้วยในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อกกล่าวถึง “ความต้องการ” มีนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องได้นิยามความหมายไว้ดังนี้

พจนานุกรมในไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2526 :323) กล่าวถึง "ความต้องการ" ว่าหมายถึง ความอยากได้ ใคร่ได้หรือประสงค์จะได้ และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้ร่างกายเกิดการความขาดสมดุลเนื่องมาจากมีสิ่งรบกวนกระตุ้น มีแรงขับภายในเกิดขึ้น ทำให้ร่างกายไม่อาจอยู่นิ่งต้องพยายามดิ้นรน และแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ เมื่อร่างกายได้ตอบสนองแล้ว ร่างกายมนุษย์ก็กลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง และก็จะเกิดความต้องการใหม่ๆ เกิดขึ้นมา ทดแทนวนเวียนอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด Samuelson (1917 อ้างใน กฤษณา ศักดิ์ศรี , 2534 : 159) กล่าวว่า มนุษย์นั้น เพียรพยายามทุกวิถีทางในอันที่จะให้บรรลุความต้องการที่ละขั้น เมื่อความต้องการขั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการขั้นนั้นก็ลดความสำคัญลงจนหมดความสำคัญไป ไม่เป็นแรงกระตุ้นอีกต่อไป แต่จะเกิดความสนใจและความต้องการสิ่งใหม่อีกต่อไป แต่

ความต้องการขั้นต้นๆ ที่ได้รับการตอบสนองไปเรียบร้อยแล้วนั้น อาจกลับมาเป็นความจำเป็นหรือความต้องการครั้งใหม่อีกได้ เมื่อการตอบสนองความต้องการครั้งแรกได้สูญเสียหรือขาดหายไป และความต้องการที่เคยมีความสำคัญจะลดความสำคัญลง เมื่อมีความต้องการใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ นอกจากนั้นแล้ว Gilmer กล่าวว่า "มนุษย์มีความต้องการหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น อาหาร อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัยรวมทั้งสิ่งอื่นๆ ด้วย เช่น การยอมรับนับถือ สถานภาพ การเป็นเจ้าของ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปความต้องการเหล่านี้ยากที่จะได้รับการตอบสนองจนอิ่มและพอใจทั้ง ๆ ที่ก็ได้รับอยู่แล้ว"

หากมองความต้องการความความสัมพันธ์กับชุมชน ทุกวันนี้จะเห็นว่าทุกชุมชนพยายามสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน และถ้ามองความต้องการไม่ใช่เฉพาะตัวเงินแต่อย่างเดียวนั้นไป มนุษย์ยังมีความต้องการอื่น ๆ และสำหรับ ความต้องการของมนุษย์ มีอยู่ 3 ประการ (เสถียร เหลืองอร่าม , 2525 : 10- 18 และนิพนธ์ คันทเสวี, 2528 : 71)

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย หรือความต้องการทางสรีระ (Physical or Physiological Needs) หรือ ความต้องการปฐมภูมิ (Primary Needs) หรือ ความต้องการทางด้าน ชีววิทยา (Biological Needs) หรือความต้องการปฐมภูมิ (Primary) เป็นความต้องการทางชีววิทยา หรือ ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานอันดับแรกหรือขั้นต่ำสุดของมนุษย์ซึ่งจำเป็นในการ ดำรงชีวิต เป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับชีวิต เป็นความต้องการเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ เพื่อการมีชีวิตอยู่ เป็นความต้องการที่มีมาตั้งแต่กำเนิด ในฐานะที่เป็นอินทรีย์ทาง กายภาพ เป็นแรงขับ (Drive) ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นแรงขับเคลื่อนทางกายภาพ เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตเพื่อความอยู่รอด จึงเป็นความต้องการพื้นฐานที่จะขาดเสียมิได้ ความต้องการชนิดนี้หากไม่ได้รับการตอบสนองจะมีความรู้สึกตึงเครียดอยู่ตลอดเวลา และมีความกระวนกระวาย เช่น ความต้องการอากาศหายใจ อาหาร ความอบอุ่น น้ำ ยารักษาโรค อุณหภูมิที่เหมาะสม เครื่องนุ่งห่ม การเคลื่อนไหวทางร่างกาย การขับถ่าย ความต้องการเรื่องเพศ การพักผ่อนนอนหลับ ที่อยู่อาศัย ถ้าขาดความต้องการประเภทนี้เพียงประการใดประการหนึ่งชีวิตจะต้องมีอันเป็นไป เพราะความต้องการนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับมนุษย์ทุกคน จะขาดเสียมิได้ การแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาเพื่อตอบสนองความต้องการในทางกายของมนุษย์ นี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสังคม วัฒนธรรม การฝึกอบรม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ ฯลฯ

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ หรือ ความต้องการในระดับสูง หรือ ความต้องการทางด้านจิตวิทยา หรือความต้องการทุติยภูมิ หรือความต้องการที่เกิดใหม่ (Psychological Needs or

Secondary Needs or Acquired Needs) เป็นความต้องการที่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายหลัง หลังจากความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว บางครั้งจึงเรียกความต้องการทางจิตใจว่า "ความต้องการที่เกิดขึ้นใหม่" (Acquired Needs) เพราะเป็นความต้องการที่เกิดจากความรู้ และการเรียนรู้ ประสบการณ์ การสนองตอบต่างๆ ก็เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ เป็นแรงขับ (Drive) ชนิดหนึ่งที่ไม่หยุดอยู่กับที่ (Dynamic) ไม่มีรากฐานจากความต้องการทางร่างกาย แต่อาศัยกลไกทางสมอง ที่สังสมจากประสบการณ์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจเหมือนกันหรือต่างกันก็ได้ เนื่องจากแต่ละคนมีระดับความต้องการแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ และประสบการณ์ ความต้องการทางจิตใจเป็นความต้องการที่สลับซับซ้อน และมีความแตกต่างกันมากระหว่างบุคคล

3. ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการทางจิตใจนั่นเอง แต่เน้นหนักในด้านความต้องการที่จะดำรงชีวิตให้เป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่น หรือมีความเป็นอยู่ดีกว่าบุคคลอื่น เช่น ต้องการความปลอดภัย ต้องการได้รับการยกย่องนับถือ ต้องการความยอมรับในสังคม ต้องการความก้าวหน้า เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าตามธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความต้องการมากมายหลายอย่างจนไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งทั้งความต้องการที่เกิดจากความคิดคำนึง หรือความต้องการด้านจิตใจ หรือความต้องการทางกาย ซึ่งเป็นความต้องการที่ขาดมิได้ และในบรรดาความต้องการต่างๆ ของมนุษย์นั้นยากที่จะได้รับการสนองตอบจนเป็นที่พอใจ เพราะเป็นเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้น สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้พยายามมองความต้องการขั้นพื้นฐานของชาวบ้านกับการเข้ามาอยู่ในถิ่นใหม่

2.2.2 แนวคิดและทฤษฎีความต้องการ

หากพิจารณาคำว่า “ความต้องการ” แล้วนั้นก็มีผู้คิดค้นแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการหลายคนด้วยกัน ดังนั้นเพื่อให้ได้เข้าใจในการศึกษามากยิ่งขึ้นจึงได้นำแนวคิดและทฤษฎีความต้องการของบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

1 ความต้องการตามแนวความคิดของมาสโลว์

มาสโลว์ (Dr. Abraham H. Maslow) นักจิตวิทยา กลุ่ม มนุษยนิยม ได้อธิบายเรื่อง ความต้องการของมนุษย์ว่าเป็นลำดับทั้งหมด 5 ชั้น (Five general system of needs) โดยเขียนเป็นรูปพีระมิดแห่งความต้องการไว้ แสดงความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ (Basic needs) เป็นทฤษฎีการจูงใจ ซึ่งเป็นคนแรกที่ได้เขียนขึ้น เรียกว่า "Maslow's General theory of human mativation" Maslow กำหนดหลักการว่าบุคคลพยายามสนองความต้องการของตนเพื่อความอยู่รอดและความสำเร็จของชีวิต

Needs หมายถึง ความต้องการอันจำเป็น ซึ่งชีวิตจะขาดเสียมิได้ ผลจากการศึกษาทราบว่าทุกกริยาท่าทาง หรืออาการที่มนุษย์แสดงออกมาเป็นรูปของพฤติกรรมนี้ก็เพราะแรงผลักดันจากความต้องการเป็นกำลังสำคัญให้แสดงออกมา ความต้องการอาจเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ที่ได้มาภายหลัง และจากสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องเรียนรู้เป็นความต้องการทางชีววิทยา (Biological Needs) ทั้งที่เป็นสิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นได้และเป็นสิ่งที่ซ่อนตัวอยู่

ทฤษฎีแห่งการจูงใจของ Maslow กล่าวถึง ความต้องการ (Need) ของมนุษย์ โดยมีสมมุติฐาน กล่าวถึงความสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ดังนี้ (กาญจนา เรื่องจิตปกรณ 2530 : 227)

1. ความต้องการจำเป็นทางร่างกาย (Physiological Needs) สามารถแยกออกเป็นประเภทหนึ่งต่างหาก เป็นเอกเทศ จากการจูงใจประเภทอื่นๆ ได้เพราะเป็นความต้องการพื้นฐานที่ทุกคนต้องการเหมือนกัน

2. ความต้องการจำเป็น (Need) ทางกายเป็นความต้องการหลักของทุกคน

3. ความต้องการ (Needs) ออย่างอื่นๆ จะอันตรายกันไป ครอบคลุมที่ความต้องการมนุษย์ทางกายยังไม่ได้รับการตอบสนองตามความพอใจ เพราะยังถูกรอบงำด้วยความจำเป็นทางสรีระอยู่

4. ความต้องการอย่างอื่นที่สูงขึ้นไปจะเริ่มปรากฏเมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการสนองตอบเพียงพอแล้ว ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเข้ามาแทนที่

5. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองเพียงพอแล้ว จะไม่เป็นอุปสรรคต่อความต้องการระดับสูงกว่า ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นแรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นอีกต่อไป และอินทรีย์นั้นจะถูกครอบงำด้วยความต้องการอื่นที่ยังไม่เพียงพอ ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมมนุษย์

6. บุคคลส่วนใหญ่ในสังคมมนุษย์ ต้องการโลกที่มีแต่ความปลอดภัยมีระเบียบแบบแผน และสามารถพยากรณ์ล่วงหน้าได้

7. คนที่ทำลายความต้องการทางด้านความรัก และการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หมายถึง คนที่ไม่ต้องการความรักและไม่ชอบการเข้าสังคมเป็นการกระทำของบุคคลที่ปรับตัวเองไม่ได้ และเป็นโรคประสาท

8. ทุก ๆ คนในสังคมย่อมต้องการและปรารถนาที่จะมีความเป็นอยู่อย่างมั่นคง ได้รับการเคารพ นับถือ ยกย่อง สรรเสริญ ประเมินค่าตน และมีความต้องการความแข็งแรง ความสำเร็จ ฉลาดปราดเปรื่อง ต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียง มีฐานะ มีเกียรติภูมิ มีความสำคัญ และเป็นที่ยอมรับของสังคม

9. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการ และความต้องการนี้มีอยู่ตลอดเวลาเป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเกิดขึ้นมาแทนที่

10. ความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้นตามลำดับความสำคัญ (A hierarchy of needs) จากต่ำไปหาสูง กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที

ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมนุษย์ แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับ คือ ความต้องการส่วนใหญ่ในระดับที่ต่ำกว่าต้องได้รับการตอบสนองก่อนที่ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไปจะเกิดขึ้น

อย่างไรก็ดี ทั้งนี้มิได้หมายความว่าความต้องการมากกว่าหนึ่งระดับไม่อาจเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ความต้องการของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของการจูงใจ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการไม่สิ้นสุด ตั้งแต่เกิดจนตายมนุษย์ทุกคนมีความต้องการตลอดเวลา และจะต้องการมากขึ้น

เรื่อยไป ความต้องการของมนุษย์จัดเป็นขั้นตอนตามความสำคัญจากต่ำไปสูง ซึ่งเรียกว่า ความต้องการมูลฐาน 5 ชั้น มาสโลว์จัดลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ไว้อย่างมีระเบียบเรียกว่า Hierarchy of human needsเรียงลำดับชั้นจากต่ำไปสูง ถ้าความต้องการในขั้นแรก ๆ ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ก็ยังไม่มีความต้องการในขั้นสูงถัดไป ดังนี้

1. ความต้องการพื้นฐานทางสรีระ (Basic physiological needs or Biological Needs , Physical Needs) คือความต้องการบำบัดความหิวกระหาย ต้องการพักผ่อน ต้องการเรื่องกามารมณ์ ต้องการบำบัดความเจ็บปวดและ ความไม่สมดุลทางร่างกายต่างๆ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs and security) คือ ต้องการความมั่นคง ต้องการการป้องกัน อันตราย ต้องการระเบียบ ต้องการทำนายอนาคต
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs or Social Needs) คือ ต้องการเพื่อน ต้องการผู้ร่วมงาน ต้องการครอบครัว ต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ต้องการใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม
4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs, Self-Esteem Needs) คือ ต้องการความนับถือ ต้องการความมั่นคงซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นของคน โดยทั่วไป ต้องการความพอใจ ชมเชย นิยม ต้องการความมั่นใจในตนเอง ต้องการคุณค่าในตนเอง ต้องการยอมรับตนเอง
5. ความต้องการความสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs, Self-realization , Self-fulfillment Needs) คือต้องการไปให้ถึงความสามารถสูงสุดของตนเอง ต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ต้องการทำสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ต้องการความงอกงามและขยายความต้องการให้ถึงที่สุด ค้นพบความจริง สร้างสรรค์ความงาม ส่งเสริมความยุติธรรม สร้างระเบียบ

2.ทฤษฎีความต้องการตามแนวความคิดของเมอร์เรย์ (Murray)

เมอร์เรย์มีความคิดเห็นว่า ความต้องการเป็นสิ่งที่บุคคลได้สร้างขึ้นก่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง ความต้องการนี้บางครั้งเกิดขึ้นเนื่องจากแรงกระตุ้นภายในของบุคคล และบางครั้งอาจเกิดความต้องการเนื่องจากสภาพสังคมก็ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความต้องการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องมา

จากสภาพทางร่างกายและสภาพทางจิตใจนั่นเอง ทฤษฎีความต้องการตามหลักการของเมอร์เรย์ สามารถสรุปได้ดังนี้ (โยธิน ศันสนบุทท, 2530 : 36)

1. ความต้องการที่จะเอาชนะด้วยการแสดงออกความก้าวร้าว (Need for Aggression) ความต้องการที่จะเอาชนะผู้อื่น เอาชนะต่อสิ่งขัดขวางทั้งปวงด้วยความรุนแรง มีการต่อสู้ การแก้แค้น การทำร้ายร่างกาย หรือฆ่าฟันกัน เช่น การพุดจากระทบกระแทกกับบุคคลที่ไม่ชอบกัน หรือมีปัญหากัน เป็นต้น

2 ความต้องการที่จะเอาชนะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ (Need for Counteraction) ความต้องการที่จะเอาชนะนี้เป็นความต้องการที่จะฟันฝ่าอุปสรรค ความล้มเหลวต่าง ๆ ด้วยการสร้างความพยายามขึ้นมา เช่น เมื่อได้รับคำดูถูกดูหมิ่น ผู้ได้รับจะเกิดความพากเพียรพยายามเพื่อเอาชนะคำสบประมาทจนประสบความสำเร็จเป็นต้น

3. ความต้องการที่จะยอมแพ้ (Need for Abasement) ความต้องการชนิดนี้เป็นความต้องการที่จะยอมแพ้ ยอมรับผิด ยอมรับคำวิจารณ์ หรือยอมรับการถูกลงโทษ เช่น การเผาตัวตายเพื่อประท้วงระบบการปกครอง พันท้ายนรสิงห์ไม่ยอมรับอภัยโทษ ต้องการจะรับโทษตามกฎหมาย เป็นต้น

4. ความต้องการที่จะป้องกันตนเอง (Need for Defendant) เป็นความต้องการที่จะป้องกันตนเองจากคำวิพากษ์วิจารณ์ การตำหนิติเตียน ซึ่งเป็นการป้องกันทางด้านจิตใจ พยายามหาเหตุผลมาอธิบายการกระทำของตน มีการป้องกันตนเองเพื่อให้พ้นผิดจากการกระทำต่างๆ เช่น ให้เหตุผลว่าสอบตกเพราะครูสอนไม่ดี ครู อาจารย์ที่ไม่มีวิญญูณครู ก็เกี่ยวข้องบรมสั่งสอนศิษย์ หรือประเภท "รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง"

5. ความต้องการเป็นอิสระ (Need for Autonomy) ความต้องการชนิดนี้เป็นความต้องการที่ปรารถนาจะเป็นอิสระจากสิ่งกีดขวางทั้งปวง ต้องการที่จะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเป็นตัวของตัวเอง

6. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement) คือ ความต้องการที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ที่ยากลำบากให้ประสบความสำเร็จจากการศึกษาพบว่า เพศชายจะมีระดับความต้องการความสำเร็จมากกว่าเพศหญิง

7. ความต้องการสร้างมิตรภาพกับบุคคลอื่น (Need for Affiliation) เป็นความต้องการที่จะทำให้ผู้อื่นรักใคร่ ต้องการรู้จักหรือมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ต้องการเอาอกเอาใจ มีความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนฝูง พยายามสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลอื่น

8. ความต้องการความสนุกสนาน (Need for Play) เป็นความต้องการที่จะแสดงความสนุกสนาน ต้องการหัวเราะเพื่อการผ่อนคลายความตึงเครียดมีการสร้างหรือเล่าเรื่องตลกขบขัน เช่น มีการพักผ่อนหย่อนใจมีส่วนร่วมในเกมส์กีฬา เป็นต้น

9. ความต้องการแยกตนเองออกจากผู้อื่น (Need for Rejection) บุคคลมักจะมี ความปรารถนาในการที่จะแยกตนเองออกจากผู้อื่น ไม่มีความรู้สึกยินดียินดีร้ายกับบุคคลอื่น ต้องการเมินเฉยจากผู้อื่น ไม่สนใจผู้อื่น

10. ความต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น (Need for Succorance) ความต้องการประเภทนี้จะเป็นความต้องการให้บุคคลอื่นมีความสนใจ เห็นอกเห็นใจ มีความสงสารในตนเอง ต้องการได้รับความช่วยเหลือ การดูแล ให้คำแนะนำดูแลจากบุคคลอื่นนั่นเอง

11. ความต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่น (Need for Nurture) เป็นความต้องการที่จะเข้าร่วมในการทำกิจกรรมในการทำกิจกรรมกับบุคคลอื่น โดยการให้ความช่วยเหลือให้บุคคลอื่นพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ

12. ความต้องการที่จะสร้างความประทับใจให้กับผู้อื่น (Need for Exhibition) เป็นความต้องการที่จะให้บุคคลอื่นได้เห็น ได้ยินเกี่ยวกับเรื่องราวของตนเอง ต้องการให้ผู้อื่นมีความสนใจ สนุกสนาน แปลกใจ หรือตกใจในเรื่องราวของตนเอง เช่น เล่าเรื่องตลกขบขัน ให้บุคคลอื่นฟังเพื่อ บุคคลอื่นจะเกิดความประทับใจในตนเอง เป็นต้น

13. ความต้องการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น (Need for Dominance) เป็นความต้องการที่จะให้บุคคลอื่นมีการกระทำตามคำสั่งหรือความคิด ความต้องการของตน ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีอิทธิพลเหนือกว่าบุคคลอื่น

14. ความต้องการที่จะยอมรับนับถือผู้อาวุโสกว่า (Need for Deference) เป็นความต้องการที่ยอมรับนับถือผู้ที่อาวุโสกว่าด้วยความยินดี รวมทั้งนิยมชมชื่นในบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับบุคคลดังกล่าวด้วยความยินดี

15. ความต้องการหลีกเลี่ยงความรู้สึกล้มเหลว (Need for Avoidance of Inferiority) ความต้องการจะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากความอับอายทั้งหลาย ต้องการหลีกเลี่ยงการดูถูก หรือการกระทำต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความละอายใจ รู้สึกอับอายล้มเหลว พ่ายแพ้

16. ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากอันตราย (Need for Avoidance Harm) ความต้องการนี้เป็นความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดทางด้านร่างกาย ต้องการได้รับความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

17. ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากการถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ (Need for Avoidance of Blame) เป็นความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงการลงโทษด้วยการคล้อยตามกลุ่ม หรือยอมนับคำสั่งหรือปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของกลุ่มกฎเกณฑ์เพราะกลัวถูกลงโทษ

18. ความต้องการความเป็นระเบียบเรียบร้อย (Need for Orderliness) เป็นความต้องการที่จะจัดสิ่งของต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความประณีต งดงาม

19. ความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียง เป็นความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียงของตนที่มีอยู่ไว้ จนสุดความสามารถ เช่น การไม่ยอมขโมย แม้ว่าตนเองจะหิว หรือไม่ยอมทำความผิด ไม่คดโกงผู้ใดเพื่อชื่อเสียงวงศ์ตระกูล เป็นต้น

20. ความต้องการให้ตนเองมีความแตกต่างจากบุคคลอื่น (Need for Contrariness) เป็นความต้องการที่อยากจะเด่น นำสมัย ไม่เหมือนใคร

3. ความต้องการตามหลักพุทธศาสนา

ในทางพุทธศาสนา กล่าวถึง ความต้องการของมนุษย์ หรือความอยากซึ่งเรียกว่า ทิเลส มีอยู่ 3 อย่าง คือ (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต , 2538: 67 - 70)

1. กามตัณหา คือ ความอยากในกามคุณทั้ง 5 คือ ความอยากหรือปรารถนาในสิ่งน่ารักใคร่พอใจ ซึ่งอาจเป็น รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส มิใช่หมายถึงความต้องการทางเพศเพียงอย่างเดียวอย่างเช่นที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน

2. ภวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น อยากได้

3. วิภวตัณหา คือ ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น ไม่อยากได้

กล่าวไว้ว่า เมื่อเทียบกับหลักธรรมของพุทธศาสนา เปรียบได้กับอริยมรรค 4 คือ (เสถียร เหลืองอร่าม, 2519 : 21)

1. ลาก ซึ่งได้แก่ ทรัพย์ ศฤงคาร(สิ่งที่ทำให้เกิดความรัก, ความใคร่) เงินทอง

2. ยศ ได้แก่ ตำแหน่ง เหยียดตรา ปริญญา วิทยฐานะ

3. สรรเสริญ ได้แก่ ความเคารพ นับถือจากผู้อื่น

4. ความสุข ทั้งในร่างกายและจิตใจ

ความต้องการที่เหมือนกันของมนุษย์ (กฤษณา ศักดิ์ศรี , 2534 : 219 - 220)

มนุษย์มีความต้องการมากมายหลายอย่าง แต่ในแง่ของความสัมพันธ์ มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกันทุกคนก็คือ

1. ความรู้สึก "เป็นคนสำคัญ" ฉะนั้นจึงทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าเขาเป็นคนสำคัญ ยกให้เขาเป็นคนสำคัญ เช่น การใส่ใจกับผู้อื่น จำชื่อเพื่อนได้ มีของมาฝาก ขอรับคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือ

2. มนุษย์มีความต้องการอีกอย่างหนึ่ง คือ "ความยกย่อง หรือ ชื่นชม" ดังนั้นควรฝึกหัดยกย่องผู้อื่นเป็นประจำทุกครั้งที่เห็นใครกระทำความดีๆ หรือ มีความคิดดีๆ แต่ควรระวัง ทำด้วยความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำ

3. อยากให้คนอื่น "รัก" และ "ชอบ" คน ยิ่งคนรักยิ่งชอบมากเท่าไร ยิ่งปลื้มปลื้มใจมากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงควรทำให้เขาเกิดความรู้สึกนี้ให้มากขึ้น

4. 4. มนุษย์ทุกคนอยากสบายแต่ "ขี้เกียจ" และต้องการแนวร่วมคือ คน "ขี้เกียจ" เหมือนเขา จึงบอกว่าท่านขี้เกียจมากกว่าเขาเสียอีก เขาจะอุ่นใจขึ้นและคบท่านได้อีกนาน แต่อย่าไปบอกว่าท่านขยันกว่าเขาก็แล้วกัน ทำให้เขามีความหวัง และรู้สึกว่ายังมีคนสู้เขาไม่ได้อีกมากมาย เขาจะอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นสุข และรักท่านขึ้นอีกหลายเท่า

มนุษย์อยากได้สิ่งทั้งสี่นี้ มนุษย์ต่อสู้ คดิรน ลงทุน ทำงานหนัก เล่นการพนัน เป็นโจร ปล้นฆ่า ก็เพื่อชีวิตจะได้รับสิ่งทั้งสี่นี้เท่านั้น แม้ว่ามนุษย์จะมีความต้องการอื่นอีกมากมาย แต่ความปรารถนาทั้งสี่ประการดังกล่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการมากในการติดต่อสัมพันธ์กัน

นอกจากนั้นแล้วมนุษย์ยังต้องการสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายได้แก่ ความสุข มนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่ต้องการความสุข ไม่อยากพบกับความทุกข์ ถ้าไม่พบกับความทุกข์ จะทำอย่างไรดีละ ? พระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่า "เว้นเหตุแห่งทุกข์ย่อมมีสุขในที่ทั้งปวง" คำถามต่อมา แล้วอะไรจะเป็นเหตุแห่งทุกข์ ? จะรู้ได้อย่างไร ? คำตอบคือต้องมีปัญญา" คิด ไตร่ตรองให้รอบคอบในทุกๆ เรื่อง มีสติที่ระลึกอยู่ตลอดเวลาว่าจะทำอะไร และที่เราจะทำนั้นก่อให้เกิดผลใดบ้าง เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น เรียกว่า พิจารณาให้ถ่องแท้แน่ใจเสียก่อนจึงจะลงมือกระทำ หรือปฏิบัติ ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานของ "ความถูกต้อง ความดีงาม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น" นั่นแหละจึงจะเป็นความสุขที่เป็นความสุขจริงๆ ไม่ใช่เป็นความสุขที่นำความทุกข์มาให้เราภายหลัง

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาความต้องการของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนานั้น ต้องทำการศึกษาความต้องการของชาวบ้านทั้งทาง

ความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม ทั้งนี้เพื่อการดำรงอยู่และการธำรงวัฒนธรรมของชาวบ้าน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตของชุมชน

เมื่อมีการก้าวย่างขั้นพื้นฐาน ตั้งชุมชนหมู่บ้านขึ้นมาใหม่มนุษย์ (ชาวบ้าน) ย่อมมีการปรับตัว เพื่อตอบสนองความต้องการและความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นสิ่งจำเป็นนอกจากการมีที่อยู่ที่เหมาะสมแล้วมนุษย์ย่อมต้องมีการพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชน ให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง ทัดเทียม และก้าวไกล พร้อมกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

2.3.1. ความหมายและขอบเขตของ “ชุมชน”

“ชุมชน” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า (Community) ได้ถูกใช้ในความหมายที่แตกต่างกันตามแต่ทัศนะของนักวิชาการและผู้รู้แต่ละคน ดังนี้

ยูวณน์ วุฒิเมธี (2525) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคน และหมายรวมถึงกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจุดหมายในการที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สุวิทย์ ยี่วรพันธ์ ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มชนซึ่งรวมกันโดยความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะอาศัยหลักผูกพันทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันก็ตามที่ทำให้แต่ละคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ในความหมายดังกล่าว เป็นการที่กลุ่มชนมีความรู้สึกนึกคิด ผลประโยชน์และผูกพันตามเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกันโดยอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ตลอดจนการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง องค์กรทางสังคมอย่างหนึ่งและปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้และสามารถแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่ในชุมชนของตนได้

ไพฑูริย์ เครือแก้ว ได้กล่าวว่า ได้ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ตั้งอยู่เป็นที่เป็นที่ทาง มีขอบเขตอันเดียวกันและผู้คนเหล่านั้นมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความสนใจร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง มีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน

สนธยา พลศรี (2545) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน

ในปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” ได้ถูกนำไปใช้ในความหมายที่กว้างออกไปจากเดิม เพราะชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อโครงสร้างชุมชนดั้งเดิม

ชนินทร์ เจริญกุล ได้ให้ทัศนะว่า ลักษณะของชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของชุมชนตามลักษณะหน้าที่ (FunctionaCommunity) มากกว่าที่จะเป็นชุมชนลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Geographical Community) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในขอบเขตพื้นที่ (area) จะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของเครือข่ายของกลุ่มที่มีกิจกรรมทางสังคมต่างๆ คล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชน จศ.100 ในกรุงเทพฯ เราไม่สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้อยู่ตรงไหน แต่ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันชุมชนก็เกิดขึ้นได้

ประเวศ วะสี (2541) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน (communicate) ความเป็นชุมชนอยู่ที่ความร่วมมือกัน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ กัน เช่น

1. ความเป็นชุมชนในครอบครัว
2. ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน
3. ความเป็นชุมชนวิชาการ (academic community)
4. ความเป็นชุมชนสงฆ์
5. ความเป็นชุมชนทางอากาศ เนื่องจากรวมตัวกัน โดยใช้วิทยุติดต่อสื่อสารกัน
6. ความเป็นชุมชนทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ความเป็นกลุ่มก้อนหรือความเป็นชุมชนทำให้กลุ่มมีศักยภาพสูงมากเพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มีวัตถุประสงค์ร่วม มีความรัก มีการกระทำร่วมกัน และมีการเรียนรู้ร่วมกัน

จากทัศนะของนักวิชาการข้างต้น ความหมายของคำว่าชุมชนมีความแตกต่างกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้าง แต่เนื่องจากสภาพทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา

ดังนั้นความหมายของคำว่า “ชุมชน” จึงควรจะมีความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือต่างพื้นที่ก็ได้ แต่กลุ่มบุคคลเหล่านั้น จะต้องมีความสนใจร่วมกัน (Common Interest) มีความสัมพันธ์กัน (Relationship) มีการกระทำระหว่างกัน (Interaction) มีความรู้สึก (Sense) และมีพื้นฐานชีวิตอย่างเดียวกัน คำว่า “มีพื้นฐานชีวิตอย่างเดียวกัน” นั้นหมายความว่า มีสถาบันสังคมหรือมีระบบวัฒนธรรมที่ตอบสนองความจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ได้แก่ สถาบันครอบครัว เครือญาติ การเมืองการปกครอง ศาสนา ศิลปะ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากความหมายนี้ก็จะมองเห็นได้ว่าความเป็น “ชุมชน” นั้น ไม่ได้อยู่ที่ลักษณะกายภาพ(ต้องอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน)หรือขึ้นอยู่กับตัวคนเท่านั้น แต่ปัจจัยชี้ขาดความเป็นชุมชนก็คือ “ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคนในชุมชนนั้น”

กล่าวโดยสรุป “ความเป็นชุมชน” จะพิจารณาได้จากการที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบประสานสอดคล้องกลมกลืนกัน (harmonious) คือความเป็นหนึ่งเดียวกัน (unity) ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติจนกระทั่งถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้านหรือที่เรียกว่า Supra - village

การที่ชาวบ้านกระทุนได้มีการอพยพย้ายมาอยู่รวมกันในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาจึงเป็นการสร้างชุมชนใหม่ ซึ่งทุกเข้ามาอยู่ในช่วงแรกอาจไม่รู้จักกัน แต่ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างทำให้เกือบทุกคนได้รู้จักและคอยช่วยเหลือซึ่งกันและ ในที่สุดเป็นชุมชนมีการพัฒนาและทำให้ชาวบ้านในบ้านจุฬารัตน์พัฒนาดำรงชุมชนอยู่ได้ถึงปัจจุบัน

2.3.2 ความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนา

คำว่า “การพัฒนา” ใช้ภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่าการเปลี่ยนแปลงทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ์ ปรีชากร.2538)

“พัฒนา” ในความหมายของพจนานุกรม หมายถึงความว่า ทำให้เจริญ คือทำให้เติบโตออกงามและทำให้รุ่งเรืองและมากขึ้น (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.2538)

ยวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ให้ความหมายของการพัฒนาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจาสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ

ณัฐพล ขันธไชย (2527) นักเศรษฐศาสตร์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2534) นักวางแผน ให้ความหมาย การพัฒนา ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ

จิตยา สุวรรณชญ (2527) นักสังคมวิทยาให้ความหมายของการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ

พระราชวรมนี (2530) ได้ให้ ความหมาย ของการพัฒนาทางพุทธศาสนา มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่าความเจริญ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือการพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา การพัฒนาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่คน เรียกว่า วัฒนา กล่าวได้ว่าในทางพุทธศาสนา การพัฒนา หมายถึงการพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

สนธยา พลศรี (2545) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เอง

จากความหมายของ การพัฒนา ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หากพิจารณาจากความหมายทั้งหมดอาจกล่าวสรุปสั้นว่า “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นไปในทิศทางที่เจริญขึ้นดีขึ้น

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

สำหรับความหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น มีผู้ให้ความหมายในลักษณะที่คล้าย ๆ กัน ดังนี้

กรมการพัฒนาชุมชนของประเทศไทย (2527) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาชุมชนว่า คือการพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อน

บ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำเอาการบริการของรัฐผนวกกับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

สนธยา พลศรี (2545) ได้ให้ความหมายการพัฒนาชุมชนว่า เป็นกระบวนการพัฒนาคน และกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพพอและร่วมมือกับปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และชุมชน

ชิรวัดน์ นิจนตร (2528) ได้ให้ความหมายการพัฒนาชุมชน ว่าเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งประชาชนในสังคมได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา ตลอดจนขอความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐ

พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (2517) นิรุติ ไชยกุล (2522) ไพรัตน์ เดชะรินทร์(2524) ยูวัฒน์ วุฒิเมธี(2525) และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) ซึ่งเป็นนักวิชาการและนักพัฒนาชุมชนของประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน ในทำนองเดียวกันว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐและประชาชนในชุมชน ร่วมมือกันวางแผนเพื่อปรับปรุงสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้า ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและสิ่งแวดล้อม ตามความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความคิดริเริ่มการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

จากความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ที่กล่าวหมด สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้คนในชุมชนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ และพึ่งตนเอง และช่วยเหลือชุมชนได้

ด้านความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนนั้น กล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชน (Community Development) มีที่มาจากคำว่า “การศึกษามวลชน” (Mass Education) โดยนำมาใช้ครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อันเป็นผลมาจากการศึกษามวลชนในสังคมแอฟริกันซึ่งกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษได้นำเสนอต่อรัฐบาล เมื่อปี ค.ศ. 1944 เพื่อกำหนดนโยบายการปกครองอาณานิคมในทวีปแอฟริกา ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ร่วมควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง เพื่อสร้างความรัก ความศรัทธา และความจงรักภักดีแก่ประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะของการพัฒนาชุมชน แต่ไม่ได้รับความนิยมนัก เพราะคำว่ามวลชนมีความหมายในทางการเมืองมากเกินไป และคำว่า “การ

ศึกษา” ในแต่ละประเทศให้ความหมายแตกต่างกัน จึงอาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดกันได้ หลังจากนั้นก็ได้นำคำว่า “การพัฒนาชุมชน” ใช้แทนคำว่า “การศึกษามวลชน” ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1948 โดยมีการประชุมสัมมนาผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบริหารและการปกครองในแอฟริกา ที่มหาวิทยาลัยเคมเบรिจ ประเทศอังกฤษ หลังจากนั้น คำว่า “การพัฒนาชุมชนได้รับความนิยมแพร่หลาย (สานิตย์ บุญชู 2525)

นักวิชาการได้กล่าวถึงปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ซึ่งผู้ศึกษาจะสามารถแบ่งออกเป็น 2 มุมมองดังนี้

(1) ของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งรูปร่าง มั่นสมอง และจิตใจ มนุษย์จึงไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่คนข้อเท็จจริงมนุษย์มีสิทธิและความเสมอภาคในการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้พัฒนาขึ้น แต่โอกาสเหล่านี้อยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพของแต่ละบุคคล มนุษย์จึงย่อมไม่มีสิทธิในความสำเร็จของชีวิตเท่าเทียมกัน (ยูวัฒน์ วุฒิมณี 2534) ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเกิดจาก การผสมผสานหลักการดังกล่าว กับ ความหมายของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพ และโอกาสในความสำเร็จในชีวิต ซึ่งปรัชญาในการพัฒนาชุมชนมี 5 ประการคือ

1.บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนพึงมีสิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมอย่างมีเกียรติในฐานะเป็นมนุษย์คนหนึ่ง

2.บุคคลแต่ละคนมีสิทธิ เสรีภาพในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่มีการถูกบีบบังคับจากผู้อื่น

3.บุคคลแต่ละคนมีศักยภาพ หรือพลังความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เปิดเผยและแฝงเร้น ศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ ต่อบุคคลและชุมชน เป็นอย่างมากถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังที่แฝงเร้นอยู่ในบุคคล ซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนัก

4.การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง ต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน สังคม โดยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการศึกษา และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

5.ถ้ามีโอกาสบุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพ หรือพลังความสามารถของตนได้

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชน อยู่บนพื้นฐานแห่งความศรัทธาในพลังความสามารถของแต่ละคนที่จะพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาส

จากปรัชญาจะเห็นแนวคิดในการพัฒนาชุมชนคือ

1. เน้นคนเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน
2. เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. เน้นการช่วยเหลือตนเองของชุมชน
4. การใช้ทรัพยากรในชุมชน
5. การริเริ่มของคนในชุมชน
6. วัดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล
7. การร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน
8. ทหารพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ
9. ความสมดุลในการพัฒนา
10. การศึกษาภาคชีวิต เน้นการให้การศึกษาตลอดชีวิต

การพัฒนาชุมชนมีลักษณะคือ 1.) พัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ 2.) พัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ 3) พัฒนาชุมชนเป็นโครงการ 4) พัฒนาชุมชนเป็นขบวนการทางสังคม

(2) **ปรัชญาของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน** ปรัชญาของการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้น มีลักษณะแตกต่างไปจากปรัชญาของการพัฒนากระแสหลักคือการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เพราะในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ทางด้านวัตถุเป็นเป้าหมายสูงสุด เกณฑ์การวินิจฉัยความสำเร็จของการพัฒนา ก็คือปริมาณวัตถุที่เพิ่มขึ้น (ที่เป็นรูปธรรมที่สุด ก็คือ GNP) แต่การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้น ถือเอาความสุขของมนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดที่เรียกว่า Human centered development เกณฑ์ที่วินิจฉัยความสำเร็จของการพัฒนาก็คือสถานะที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ในการทำงานพัฒนากับประชาชนตามแนวทางวัฒนธรรม จึงต้องสร้างจิตสำนึกทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของบุคคลและชุมชน ให้ประชาชนรู้จักตนเอง เคารพตนเอง และผู้ที่เข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนต้องเริ่มศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้าน ถึงวัฒนธรรมที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเสมือนหนึ่งพลังสำหรับการพัฒนาคนและสังคม

1. ลักษณะการพัฒนาชุมชน

ลักษณะของการพัฒนาชุมชนมีดังนี้

1. เป็นการดำเนินการ โดยคนและใช้ทรัพยากร ในชุมชนเป็นสำคัญ
2. เป็นการร่วมมือระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน
3. เป็นการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือทิศทาง
4. เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์
5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในสังคม
6. เป็นกระบวนการให้การศึกษา
7. เป็นกระบวนการจัดองค์หรือกลุ่ม
8. เป็นการนำกลวิธีหรือวิธีการต่าง ๆ มาใช้
9. ลักษณะเป็นประชาธิปไตย
10. เป็นการศึกษากาตชีวิต

2. กระบวนการทัศน์พัฒนาชุมชน

กระบวนการทัศน์ (Paradigm) คือ วิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลก ความเป็นจริงแบบหนึ่ง ชุมชนที่มีการเรียนรู้ มีการจัดการทรัพยากรและมีการพัฒนาทรัพยากร สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดประสบการณ์ อันเป็นฐานของการพัฒนาตนเองและนำไปสู่การพึ่งตนเอง

ดังนั้น กระบวนทัศน์พัฒนา (Development Paradigm) จึงเป็นวิธีคิด วิธีปฏิบัติที่นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

กระบวนทัศน์แบบใหม่พร้อมวิสัยทัศน์ ทั้งวิธีคิดและวิธีจัดการ ทำให้การเรียนรู้ก่อให้เกิดปัญหา เกิดวิธีปฏิบัติที่ทำให้สอดคล้องกับวิธีคิดแบบใหม่ เทคนิควิธีการจึงต้องเลือกให้เหมาะสม ถูก ปลอดภัย ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ใช้ความรู้ภูมิปัญญาบูรณาการกับสากล

วิธีการจัดการ คือ ระบบใหม่อาศัยความสัมพันธ์ใหม่ ซึ่งก็คือ ความสัมพันธ์ดั้งเดิม ความเป็นที่เป็นน้อง จัดการเป็นเครือข่าย เป็นภาคี เป็นพันธมิตร ทำให้สามารถทำกิจกรรมต่างๆ จากเล็กไปหาใหญ่ได้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกิจกรรม ซึ่งเรียกว่า “วิสาหกิจชุมชน”

3. องค์ประกอบการพัฒนาชุมชน

1.) **คนภายในชุมชน** เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของคนในชุมชนโดยตรง โดยเฉพาะศักยภาพ หรือพลังความสามารถของคนในชุมชน

คนเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ในการพัฒนาใดๆ ก็ตามจะต้องมีคนที่อยู่ในชุมชนรวมตัวกัน ร่วมกันคิดร่วมกันทำ อาจเริ่มจากคนกลุ่มหนึ่งจะมากหรือน้อยก็ตาม มีการขยายแนวร่วมออกไปเรื่อยๆ ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้นเราจะพบว่าคนที่มาทำงานร่วมกันนั้นมีความแตกต่างหลากหลาย เช่น ต่างกลุ่ม ต่างอาชีพ ต่างฐานะ ต่างความคิด ต่างวัย แต่มีจิตใจเพื่อส่วนรวม มีเป้าหมายร่วม

2.) **สิ่งแวดล้อมในชุมชน** ทั้งสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนพัฒนาชุมชน

3.) **วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา** วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ยานพาหนะ เครื่องมือเครื่องจักร วัสดุเหล่านี้ต้องมีคุณภาพเหมาะสมและเพียงพอกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้น

4.) **กลวิธีหรือวิธีการพัฒนา** กลวิธีการพัฒนาชุมชนมีหลายวิธี เช่น การฝึกอบรม การจัดระเบียบชุมชน การสร้างผู้นำ การวางแผนการประสานงาน เป็นต้น

5.) **กระบวนการพัฒนาชุมชน** มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

6.) **การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและเอกชน** เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือในสิ่งที่มีความจำเป็น เกิดขีดความสามารถของชุมชน เพื่อกระตุ้นเตือนเร่งรัดให้ประชาชนในชุมชนตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา

7.) **การบริหารและการจัดการ** คนที่แตกต่างหลากหลายมาร่วมกันทำงานก็จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี สิ่งที่เราพบว่าในแต่ละแห่งมีความเหมือนกันในเรื่องนี้ คือ แต่ละแห่งจะมีการบริหารจัดการในลักษณะของการจัดการแบบมีส่วนร่วม มีการจัดการให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในขั้นตอนที่เหมาะสม มีการจัดการให้บรรลุตามเป้าหมายที่เป็นเป้าหมายร่วมของชุมชน

8.) **นักพัฒนาชุมชน** เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชน มีเทคนิควิธีในการจูงใจ การระดมพลัง หรือศักยภาพของคนในชุมชนให้มาพัฒนาชุมชน

9.) **การประสานงาน** เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาไปในทิศทางเดียว ถูกต้องตามขั้นตอนที่วางไว้

10.) ผลงานที่เกิดขึ้น คือความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2549) ได้กล่าวใน “สาระสำคัญของการปฏิบัติของหลัก เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนว่า กระแสนิยมของชาวบ้านมักเป็นกระแสท้องถิ่น มากกว่ากระแสหลัก ตราบใดที่ผู้พัฒนา กับผู้กำกับควบคุมมีกระแสนิยมและฐานนิยมต่างกัน หรือบูรณาการกันไม่ได้ ย่อมยากที่จะเข้าใจและเข้าถึง ซึ่งกันและกัน หนึ่งการเปลี่ยนบุคลิกภาพด้วยกระแสนิยมแบบเร่งรัดเร้าร้อนมักทำได้แต่เพียงฉาบฉวย อย่างดีก็มีผลเพียงการสร้างค่านิยม ไม่อาจซึมซับเป็นแก่นแท้ จึงมีวิถีและพลังน้อยกว่าบุคลิกภาพและจิตสำนึกที่สืบเนื่องจากฐานนิยม การมองความเป็นตัวตน โดยมองข้ามฐานนิยมจึงมักเป็นทางให้ไม่เข้าใจและไม่อาจเข้าถึงฐานนิยมที่สำคัญของผู้คนและชุมชนทุกระดับประกอบด้วย 4 ฐานแม่บท ได้แก่

1. ฐานปัญญานิยม
2. ฐานจริยธรรมนิยม
3. ฐานอำนาจนิยม
4. ฐานทุนนิยม

ซึ่งฐานนิยมทั้ง 4 นี้ เปรียบเสมือนล้อทั้ง 4 ของยานขับเคลื่อน เมื่ออยู่ในพื้นที่ต่างกันแต่ละฐานหรือแต่ละล้อ จะมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่างกัน ถ้าครบทั้ง 4 ล้อ อยู่ในพื้นที่และทำหน้าที่ถูกต้อง ย่อมเป็นคุณูปการต่อการขับเคลื่อน การเข้าใจ เข้าถึง ฐานนิยมแต่ละด้านจึงเป็นทั้งสาระสำคัญอันเป็นองค์ความรู้ และเป็นกระบวนการการนำไปสู่การปฏิบัติ ของหลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาอย่างมีน้ำหนัก

4. เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

1.) **พัฒนาคนให้มีความสุข** คนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากมีบทบาททั้งเป็นดำเนินการ ผู้ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นและเป็นผู้สืบทอดการพัฒนาไม่สิ้นสุด คนจึงจึงเป็นเป้าหมายสูงสุด

1.1. **พัฒนาคนให้มีคุณภาพ** คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และครอบครัว เฉลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพ สามารถพึ่งตนเองได้

1.2. พัฒนาคอนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งคิดดี พูดดี และการปฏิบัติ อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม รู้จักพอเพียงในสิ่งต่าง ๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติชั่วได้

1.3. พัฒนาคอนให้มีความสุข คือทำให้คนมีความสุขสงบ มีจิตใจที่ดีงาม เยือกเย็น ผ่องใส ไม่เครียด มีความสุขุมเยือกเย็น มีเมตตากรุณา มองโลกในแง่ดีปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง

2.) การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และมีความสุข

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุขคือการทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึก ร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ รวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย (Community Network)

2.1 มีจิตสำนึกชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือความสำนึกตนเองว่าเป็นเจ้าของชุมชน

2.2 มีจิตวิญญาณชุมชน คือสมาชิกมีความรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงาน เพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน

3.) เป็นชุมชนเรียนรู้ คือสมาชิกทุกคนช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัว อยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน

4.) มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและ วิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

5.) มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) คือสมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการจัดการตัวเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผล การพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.) มีเครือข่ายชุมชน มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์

7.) **มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership)** คือผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกให้โอกาสสมาชิกให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิด หรือความเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตนเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่น และร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน

8.) **เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้** สมาชิกในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ

9.) **เป็นชุมชนสงบสุข** ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคน ให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข

10.) **เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน** เมื่อชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ และดำรงต่อไปได้โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

ดังนั้นการที่ชุมชนชาวบ้านมาอยู่รวมกันเป็นชุมชนใหม่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา ผู้ศึกษา มีความจำเป็นในการนำหลักการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ที่กล่าวแล้วข้างต้น ทั้งลักษณะการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน องค์ประกอบในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการพัฒนาชุมชนของชาวกระทุงในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา อย่างไรก็ตามในการพัฒนาชุมชนนั้นยังมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าวถึงต่อไปนี้

2.3.3 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

เมื่อพูดถึงการปรับตัวและความต้องการของคนในชุมชน ล้วนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน โดยจะเรียกว่า จ.ป.ฐ. (ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน) ซึ่งจะเริ่มกล่าวถึงในแผนพัฒนาฉบับที่ 3 (2515-2519)

คุณภาพชีวิต โดยมีผู้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

อนุชาติ พวงสำลี (2541) กล่าวถึง คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง

สุมน อมรวิวัฒน์ (2525) ให้ความหมายคุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นชีวิตที่อยู่ดี อยู่อย่างมีหลักการ และบุคคลนั้นสามารถปรับตัว และแก้ปัญหาได้ เพื่อดำรงชีวิตอย่างสงบตามอัธยาศัย

นิมมวล ทวีสมบุรณ์ (2526) กล่าวว่า คนที่ได้ชื่อมีคุณภาพชีวิตนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ดำเนินชีวิตในทางที่ชอบธรรม มีความพอใจในความเป็นอยู่ของตนเอง สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิพนธ์ คันธเสวี (2526) ให้ความหมายคุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่ดีมีความสุข ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ ตามควรแก่อัธยาศัยและภาวะ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า **คุณภาพชีวิต** หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ที่เหมาะสมตามอัธยาศัย มีความสุขทั้งกายและใจ

ในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่สำคัญอีกอย่างคือ **ทุนที่สำคัญที่สุดของชุมชน** คือ ทุนทางสังคมและทุนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องมาร่วมกันพลิกฟื้น แบบไม่ใช่เงินนำหน้า แต่ใช้ปัญญาตามนำหน้า นับแต่วันนี้ทำอะไรถึงจะใช้ปัญญานำหน้า เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (เสรี พงศ์พิศ.2546) โดยการใช้ภูมิปัญญา คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดมาช้านานจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลาน จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือ เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ปัจจัย 4 การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมกันในสังคม

ภูมิปัญญาเป็นศิลป์ คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าทั้งดีและงามที่ผู้คนได้ค้นคิดขึ้นมา ไม่ใช่ด้วยสมองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ

สิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้สำหรับชุมชน คือ “การทำแผนแม่บทชุมชน” ร่วมกัน

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวิสาหกิจชุมชน ในหมู่บ้านจุกา ทรัพย์พัฒนาที่สามารถทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้ เนื่องจากเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่มีสมาชิกยังไม่มากนักทุกคนสามารถร่วมคิด ร่วมกันสร้างอย่างทั่วถึง

2.3.4 ปัจจัยในการปรับตัวของชุมชน

การปรับตัวของชุมชน ช่วงระยะ 30 – 40ปีที่ผ่านมา ปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติได้ขยายตัวเป็นปัญหาขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม เช่น ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน รัฐกับนายทุน นายทุนกับชาวบ้าน หรือแม้ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ซึ่งเป็นผลมาจากวิถีคิดและการมองทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกันไปตามผลประโยชน์ที่จะได้รับของแต่ละกลุ่มและด้วยยังมีความเหลื่อมล้ำทั้งด้านผลประโยชน์และความเข้าใจนี้เองที่ส่งผลให้นโยบายหรือมาตรการที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรส่วนรวมจึงขาดประสิทธิภาพและไม่สามารถตอบสนองต่อสังคมได้อย่างแท้จริง

เนื่องจากความเข้าใจส่วนใหญ่เกี่ยวกับทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพโดยเฉพาะด้าน ป่าไม้ที่มองว่าป่าจะถูกทำลายลงเมื่อมีกิจกรรมของมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้อง กระแสการอนุรักษ์จึงมักพุ่งเป้าไปที่เรื่องของกรกันพื้นที่ป่าให้เป็นเขตปลอดจากกิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ไม่ว่ากรณีใด ๆ ด้วยแนวคิดเช่นนี้ ทำให้การจัดการด้านป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพจำกัดอยู่แค่การเก็บทรัพยากรเอาไว้และเมื่อจะนำมาใช้ก็จำกัดให้อยู่ในดุลยพินิจของนักวิชาการผู้ชำนาญการเท่านั้น เท่ากับว่าเป็นการกีดกันชุมชนหรือผู้คนที่อยู่อาศัยและดูแลรักษาธรรมชาติมาอย่างยาวนานออกไปจากการตัดสินใจ แม้จะมีข้อพิสูจน์ว่าการอยู่อาศัยของชุมชนหรือผู้คนที่อยู่อาศัยและดูแลรักษาธรรมชาติมาอย่างยาวนานออกไปจากการตัดสินใจ แม้จะมีข้อพิสูจน์ว่าการอยู่อาศัยของชุมชนนั้นไม่ได้เป็นการทำลายหรือใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินขีดความสามารถในการรองรับก็ตาม

แม้จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงหลายประการ แต่ยังมีชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งพยายามปรับตัวเพื่อรับกับการเปลี่ยนแปลง โดยยังคงยึดถือประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการธำรงรักษาไว้ซึ่งการคงอยู่ของทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน ตัวอย่างการปรับตัวเกิดขึ้นหลายรูปแบบ เช่น เมื่อชุมชนเผชิญกับการถูกแย่งชิงทรัพยากรเช่นป่าไม้จากคนภายนอก มีการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านโดยมีแนวคิดว่า คนภายนอกไม่ได้มาดูแลรักษาป่าไม้ จึงไม่ควรมียุติธรรมที่จะมาใช้ประโยชน์วิธีการที่คนภายนอกใช้ไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อตกลงของชุมชน จึงมักมีการละเมิดหรือเพิกเฉยไม่เคารพต่อกฎเกณฑ์ของชุมชน

ในปัจจุบันชุมชนมีรูปแบบการจัดการของชุมชนอยู่มากมาย แต่ละชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการ โดยมีบทบาทในการสร้างกฎเกณฑ์ข้อตกลงร่วมกันในหมู่สมาชิกชุมชน กำหนดขอบเขตพื้นที่รวมถึงบูรณาการใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากร

ความพยายามของชุมชนในการป้องกันดูแลรักษาทรัพยากรได้ปรับเปลี่ยนเชื่อมโยงรูปแบบการจัดการทรัพยากรให้เข้ากับประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน การจัดการรูปแบบนี้เรียกว่า “การจัดการทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน” ซึ่งสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรของชุมชนและยังเป็นการต่อรองกับสิทธิในการจัดการของภาครัฐในอีกทางหนึ่งด้วย พิเศษฐ์ เดชพิว และปิยนุตร หล่อไกรเลิศ. 2546

ปัจจัยภายในชุมชน นับว่ามีความสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน สร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้มีนักวิชาหลายท่านที่ได้ถึงปัจจัยภายในชุมชนพอประมวลได้ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านธรรมชาติ

พิเศษฐ์ เดชพิว และปิยนุตร หล่อไกรเลิศ. (2546) ได้กล่าวถึง วิธีชีวิตคนกับธรรมชาติ ก่อกำเนิดภูมิปัญญาของชุมชน การดำรงอยู่ของชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชน

1.1 วิธีชีวิตคนกับธรรมชาติก่อกำเนิดภูมิปัญญาของชุมชน

เนื่องจากองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นเกิดจากการสังเกตจดจำและสั่งสมเป็นแบบแผน ความรู้ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายช่วงอายุคน อีกทั้งได้รับอิทธิพลทางความคิดที่สำคัญจากพุทธศาสนา การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติจึงมีกฎเกณฑ์และตั้งอยู่บนหลักคุณธรรมและศีลธรรม เช่น การไม่ล่าสัตว์ การแบ่งปันสิ่งของ อาหาร แรงงาน รวมถึงการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง การดำรงอยู่ของสมาชิกในชุมชนจะเป็นไป โดยที่ทุกคนมีความสัมพันธ์กันเป็นเครือญาติหรือเคารพนับถือในกฎเกณฑ์และข้อตกลงของชุมชน หน่วยทางสังคมที่ไม่ใหญ่ทำให้การตรวจสอบและการควบคุมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงไม่มีใครมีการละเมิดกติกาของชุมชน

1.2 การดำรงอยู่ของชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมอันเกิดจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย แม้จะก่อให้เกิดประโยชน์มากมายหลายประการ แต่ผลพวงจากการพัฒนานี้ก็ได้

สร้างผลกระทบสืบเนื่องต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากรทั้งป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรทางชีวภาพต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จากที่เคยใช้อย่างเหมาะสม พอดีกับขีดความสามารถในการรองรับและการฟื้นตัวของธรรมชาติ เริ่มเปลี่ยนไปสู่การใช้ทรัพยากรเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบการผลิตทางอุตสาหกรรมจนเกินขีดจำกัด เช่น การขยายพื้นที่เพาะปลูกเชิงเดี่ยวเพื่อส่งออกหรือการให้สัมปทานทำไม้ออกจากป่า ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อเนื่อง คือ ความเสื่อมโทรมและลดจำนวนลงของทรัพยากรทั้งดิน น้ำและป่าไม้

นอกจากนี้สิทธิชุมชนที่เคยดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นถูกเปลี่ยนไปอยู่ในการจัดการของรัฐ ขณะที่การจัดการแบบเดิมที่ชาวบ้านถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นประเพณีของท้องถิ่นไม่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายทำให้ความรู้สึกร่วมกันต่อคุณค่าและความสำคัญของธรรมชาติเริ่มเปลี่ยนแปลงไป

2. ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน

นันทยา หุตานุกัฏ และคณะ (2546) ได้กล่าวไว้ในบทสรุปองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบที่จะขอหยิบยกมา คือ ผู้นำและสมาชิกในชุมชน

ผู้นำและสมาชิกในชุมชน

ผู้นำที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของงานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชนบทที่ใช้แนวทางการรวมเป็นชุมชน กลุ่มหรือองค์กรจะขาดผู้นำที่มีคุณภาพไม่ได้เลย ในขณะเดียวกัน หากมีเฉพาะผู้นำที่มีคุณภาพ แต่ขาดสมาชิกที่มีคุณภาพ งานกลุ่มก็จะเป็นไปได้อย่างยิ่ง ดังนั้น การทำความเข้าใจเรื่องผู้นำและสมาชิกเป็นเรื่องที่สำคัญในเบื้องต้นนี้ ควรต้องมีความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับผู้นำและสมาชิกในชุมชน 6 ประการ คือ รูปแบบ ลักษณะ หน้าที่ การพัฒนาผู้นำ ประเภทของสมาชิกในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิก

1. รูปแบบของผู้นำชุมชน

บางแนวคิดจำแนกรูปแบบของผู้นำเป็น 3 ลักษณะ (White and Lippit, 1968 อ้างใน นันทยา หุตานุกัฏ และคณะ หุตานุกัฏ .2546) มีดังนี้คือ

1) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic leader) ผู้นำแบบนี้จะเสนอทางเลือกให้แก่สมาชิก สนับสนุนให้สมาชิกเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจและให้รางวัลบนฐานของการปฏิบัติงานที่มุ่งสู่การบรรลุวัตถุประสงค์

2) ผู้นำแบบเผด็จการ (Authoritarian leader) ผู้นำแบบนี้จะทำงานแบบสั่งการ ไม่สนับสนุนให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและให้รางวัลหรือการลงโทษตามความคิดเห็นของตน

3) ผู้นำแบบวางเฉย (Laissez-fair leader) ผู้นำแบบนี้จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ น้อย สนับสนุนให้สมาชิกมีอิสระเต็มที่ในการกำหนดกิจกรรมและวิธีการเองและไม่สั่งการใดๆ

แนวคิดรูปแบบผู้นำจำแนกเป็น 4 ลักษณะ (Hersey and Blanchard, 1988 อ้างใน Schemerhorn et al., 1994) คือ

1) ผู้นำแบบบอกกล่าว (A telling style) เป็นผู้นำที่ให้ความรู้เฉพาะอย่างและติดตามให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดในการทำงาน

2) ผู้นำแบบขายความคิด (A selling style) เป็นผู้นำที่อธิบายหรือ “ขาย” ความคิด โดยให้โอกาสการทำความเข้าใจให้ชัดเจนก่อนการตัดสินใจ

3) ผู้นำแบบมีส่วนร่วม (A participating style) เป็นผู้นำที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอำนวยความสะดวกตัดสินใจร่วมกัน

4) ผู้นำแบบตัวแทน (A delegating style) เป็นผู้นำที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนในการตัดสินใจและปฏิบัติงาน

ในด้านการพัฒนาชนบท มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น ซึ่งจำแนกรูปแบบผู้นำเป็น 6 ลักษณะ (สมพันธ์และคณะ, 2537) ดังนี้

1) ผู้นำทางความคิด เป็นผู้นำที่สามารถนำเสนอความคิดในเรื่องต่างๆ แก่ชุมชน เช่น แนวคิดการพึ่งตนเองทางการเกษตร, แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชน, แนวคิดการจัดการศึกษา เป็นต้น

2) ผู้นำทางด้านศีลธรรม เป็นผู้นำทางด้านการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นที่เคารพเชื่อถือของคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่จะเป็นพระในศาสนา

3) ผู้นำทางด้านอาชีพ (เทคนิคและการปฏิบัติ) เป็นผู้นำที่มีความสามารถทางใดทางหนึ่งในการปฏิบัติ เช่น มีความรู้เฉพาะเรื่องการเกษตรผสมผสาน, ปศุสัตว์ หรืออาจหมายถึงความสามารถในการทำงานหรือมีกระบวนการทำงานที่ดีกับชาวบ้าน เป็นต้น

4) ผู้นำทางการเทศน์ การพูด เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการสั่งสอน การอธิบาย หรือการกระตุ้นให้คนในชุมชนได้เข้าใจและปฏิบัติตาม

5) ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ โดยสามารถเสนอแผนงานและกิจกรรมแก่หน่วยงานราชการ

6) ผู้นำทางการประสานทรัพยากร ซึ่งมีบารมีและสามารถระดมทุนทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้

โดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้นำของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมักไม่มีรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างชัดเจน แต่จะมีรูปแบบผสมผสานกันมากบ้างน้อยบ้าง นอกจากนี้ รูปแบบของผู้นำองค์กรชุมชนจะเด่นชัดในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับหรือเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ

1.การมี “สถานภาพ” รองรับ จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดให้ผู้นำเป็นในรูปแบบใด ในที่นี้สถานภาพของผู้นำมี 2 ลักษณะ คือ ผู้นำทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ ผู้นำที่มีสถานภาพทางการรองรับ เช่น ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น **แนวโน้มนำ** ก็จะเป็นผู้นำแบบเผด็จการหรือผู้นำแบบตัวแทน หรือแบบติดต่อประสานงานราชการได้ดี ส่วนผู้นำไม่เป็นทางการก็มักจะมี**แนวโน้มนำ**เป็นผู้นำแบบบอกกล่าว ผู้นำแบบมีส่วนร่วม หรือผู้นำทางความคิด

2.การมี**ประสบการณ์ชีวิต** ประสบการณ์การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดรูปแบบผู้นำเช่นกัน กล่าวคือ ผู้นำที่มีประสบการณ์ชีวิตมาก ก็จะมี**แนวโน้มนำ**ที่เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำแบบขายความคิด ผู้นำแบบมีส่วนร่วม ผู้นำทางความคิดหรือผู้นำทางด้านอาชีพ

3.การมี “บารมี” ในที่นี้จะหมายถึงบารมีที่อาจเกิดจากภูมิรัฐภูมิปัญญา การบวชเรียนหรือฐานทางเศรษฐกิจ บารมีจะเป็นปัจจัยอีกข้อหนึ่งที่กำหนดรูปแบบของผู้นำ ผู้นำที่มีบารมีที่เกิดจากภูมิรัฐภูมิปัญญาหรือการบวชเรียน ก็จะมี**แนวโน้มนำ**เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำทางความคิด ส่วนผู้นำที่มีบารมีที่เกิดจากฐานะทางเศรษฐกิจ ก็จะมี**แนวโน้มนำ**เป็นผู้นำด้านอาชีพ ผู้นำด้านประสานทรัพยากร

2. ลักษณะของผู้นำชุมชน

ลักษณะของผู้นำสามารถสรุปได้ดังนี้ (Burns, 1978 อ้างใน นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร .2546)

- ผู้นำมีพลังขับเคลื่อนและความทะเยอทะยานในการบรรลุเป้าหมาย
- ผู้นำมีความซื่อสัตย์ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อถือและไว้วางใจ
- ผู้นำมีแรงจูงใจในการเป็นผู้นำ โดยต้องการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น
- ผู้นำมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน
- ผู้นำมีความสามารถจดจำและสามารถจัดการกับข้อมูลจำนวนมากได้
- ผู้นำมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ผู้นำมีความยืดหยุ่น สามารถปรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้
- ผู้นำมีความคิดวิเคราะห์สถานการณ์ได้
- ผู้นำมีความสามารถในการตัดสินใจ
- ผู้นำมีความสามารถในการแสดงความคิดเห็นต่อหน้าผู้อื่น
- ผู้นำมีความรู้ทางธุรกิจ

ส่วนลักษณะเฉพาะของผู้นำของกลุ่มเกษตรกร พบว่า ผู้นำกลุ่มเกษตรกรจะใช้ “บารมี” ของตนเองในการจูงใจสมาชิกให้ทำตามมากกว่าการใช้อำนาจ เนื่องจากว่ากลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่มาจากเครือญาติเพื่อนบ้านหรือมาจากกลุ่มคนที่มีสถานภาพคล้ายคลึงกัน มีปัญหาบางอย่างร่วมกัน หรือมีความต้องการในเรื่องเดียวกัน มารวมกันเพื่อทำงานบางอย่างให้บรรลุเป้าหมายของตน ดังนั้น สถานะความเป็นผู้นำจึงต้องอาศัยความยินยอมพร้อมใจมากกว่าการบีบบังคับ

นอกจากนี้ ผู้นำกลุ่มจะได้รับความเชื่อถือศรัทธาถ้าเป็นผู้ที่เคยบวชเรียนในศาสนามาก่อน ซึ่งเป็นความเชื่อของศาสนิกชนว่า การบวชเรียนในศาสนาจะทำให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะเป็นผู้ที่รู้อะไรดีอะไรชั่ว หรือผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในศีลธรรม สมาชิกก็จะให้ความเคารพเชื่อถือโดยสรุปแล้ว ผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีคุณภาพตามความเห็นของเกษตรกรจะมีพื้นฐานอยู่ที่การเป็นคนที่มีคุณธรรม มีบารมีทางศาสนา ซึ่งลักษณะนี้จะอิงฐานวัฒนธรรมชุมชนชนบทเป็นอย่างยิ่ง

3. หน้าที่ของผู้นำชุมชน

หน้าที่ของผู้นำในชุมชน ในกลุ่มหรือองค์กรมี 8 ประการ (Sofer, 1972; Carnall, 1990) คือ

- 1) กำหนดคุณค่าทั้งหมดของกลุ่มหรือองค์กร และกำหนดคุณค่าที่สำคัญที่สุดของกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งจะต้องดำเนินตามเป็นอันดับแรก
- 2) สนับสนุนการแก้ไขปัญหาและรับความเสี่ยง
- 3) จัดระบบการสนับสนุนการทำงานของคนในกลุ่มหรือองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้รางวัลต่อคนทำงานดี
- 4) ตัดสินใจเรื่องต่างๆ และตัดสินใจกำหนดอันดับก่อนหลังของการทำงาน
- 5) ควบคุมความรับผิดชอบของคนในกลุ่ม โดยการให้คำแนะนำ ปรึกษา, การชักชวนและการให้ความมั่นใจ
- 6) พัฒนาคนในกลุ่มหรือองค์กรให้มีทักษะในการแก้ไขปัญหาความตั้งใจทำงานและการปฏิบัติงานให้ถึงเป้าหมาย
- 7) ประสานการทำงานระหว่างคนระดับต่างๆ ภายในกลุ่มหรือองค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม
- 8) รักษาภาวะจิตใจของคนในกลุ่มหรือองค์กร โดยสร้างให้เกิดความสัมพันธ์และความเป็นเพื่อน, กระตุ้นความไม่ใส่ใจในการทำงาน, ระวังความตื่นเตนที่เกินเหตุของคนในกลุ่ม, และระวังไม่ให้คนในกลุ่มมีความเชื่อมั่นตนเองมากเกินไปในการทำงาน

4. การพัฒนาผู้นำชุมชน

ผู้นำของกลุ่มเกษตรกรจะมุ่งความสัมพันธ์ของคนมากกว่าในเรื่องของงาน ซึ่งเป็นไปตามลักษณะวัฒนธรรมของสังคมไทย การมุ่งความสัมพันธ์ของคนอาจมีผลทำให้กลุ่มเกษตรกรไม่เติบโตเข้มแข็งเท่าที่ควร เพราะการรักษาความสัมพันธ์ของคนจะทำให้เกิดการประนีประนอมและการผ่อนปรน ผลที่ตามมาก็คือ การเกิดขึ้นของผู้นำหรือการพัฒนาผู้นำจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากไม่มี "เวที" ให้ผู้นำได้แสดงความสามารถและพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะการตัดสินใจ การที่ผู้นำต้องตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ จะเป็นการฝึกฝนผู้นำให้มีความสามารถมากขึ้น

เนื่องจากว่าผู้นำของกลุ่มไม่ได้รับผลตอบแทนโดยตรงหรือได้น้อย เช่น เงินเดือน หรือกล่าวได้ว่า ผู้นำของกลุ่มไม่สามารถเลี้ยงชีพจากการทำงานของกลุ่ม ซึ่งแตกต่างจากผู้นำของรัฐกิจเอกชน ผู้นำจึงต้องทำอาชีพของตนเอง ส่งผลให้งานของกลุ่มเป็นงานรองหรือเป็นงานที่มาด้วยความเสียดสละ นอกจากนี้งานของผู้นำยังมีมากกว่าที่จะทำได้ทั้งหมด และบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกเกือบทั้งหมดจะติดต่อและทำงานกับผู้นำ ภาระงานของผู้นำจึงเป็นภาระที่หนักมาก

ภาวะดังกล่าวข้างต้นนี้ มีผลทำให้เกิดการขาดแคลนผู้นำกลุ่ม ผู้ที่มีศักยภาพก็อาจไม่ต้องการเป็นผู้นำ ผู้ที่เป็นผู้นำอยู่แล้วก็อาจเกิดปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวได้หรือปัญหาทางเศรษฐกิจของตนได้ และที่สุุดก็คือ ผู้นำไม่สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ การพัฒนาผู้นำ ทั้งคุณภาพและปริมาณจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของกลุ่ม

5. ประเภทสมาชิกในชุมชน

สำหรับสมาชิกสามารถจำแนกออกเป็น 5 ประเภท คือ (Lee, 1991. Greenberg and Baron, 1993. อ้างใน นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร .2546) อ้างใน

- 1) ประเภททำตามผู้นำบอกอย่างกระตือรือร้นแต่ไม่มีความคิดเห็น
- 2) ประเภทแสดงความคิดเห็นแต่ไม่ทำ
- 3) ประเภทช่วยงานแต่เป็นปัญหาของกลุ่มหรือองค์กร เช่น ชอบค้านผู้นำ เป็นต้น
- 4) ประเภทวางเฉย
- 5) ประเภทแสดงความคิดเห็นและทำงานเต็มที่

แต่ละกลุ่ม/ชุมชนก็จะมีสมาชิกทั้ง 5 ประเภทนี้ มีแต่ประเภทมากบ้างน้อยมาก ถ้ากลุ่ม/ชุมชนใดมีสมาชิกประเภทแสดงความคิดเห็นและทำงานเต็มที่จำนวนมาก กลุ่มก็จะเจริญเติบโตได้ดี แต่ถ้ากลุ่ม/ชุมชนมีสมาชิกประเภทแสดงความคิดเห็นแต่ไม่ทำและประเภทวางเฉยจำนวนมาก กลุ่มก็จะเฉื่อยเนือยและในที่สุดก็อาจจะล้มเลิกได้เพราะไม่มีคนทำงานในกลุ่ม

ผู้นำกลุ่มที่ชาญฉลาดจะต้องรู้จักการบริหารสมาชิกในแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ก็จะช่วยให้กลุ่มเจริญเติบโตได้ เช่น ประเภทชอบค้าน ก็อาจจะจัดให้ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานแสดงความคิดเห็นและทำงานเต็มที่นั้นก็ควรส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นผู้นำรุ่นใหม่หรือเปิดโอกาสและสนับสนุนให้สมาชิกประเภททำตามผู้นำบอกอย่างกระตือรือร้นแต่ไม่มีความคิดเห็นให้แสดงความคิดเห็นมากขึ้น

6. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและผู้นำชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและผู้นำเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จในงานของชุมชนหรือองค์กร หากความสัมพันธ์ของผู้นำและสมาชิกเป็นไปได้ดีด้วยดี ชุมชนหรือองค์กรจะไปได้ดี แต่หากความสัมพันธ์ของผู้นำและสมาชิกเป็นไปไม่ดี ชุมชนหรือองค์กรจะวุ่นวาย ความสำคัญของ

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิกได้รับการยืนยันจาก Ruhli and Sauter-sachs (1993) ซึ่งเน้นว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและสมาชิกจะเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

ถึงแม้ว่า สมาชิกกลุ่มจะมีผลประโยชน์ที่ได้จากการรวมกลุ่ม แต่การคงอยู่และเติบโตของกลุ่มก็ยังคงอยู่ที่สมาชิกมีความเชื่อมั่นและศรัทธาผู้นำ ดังนั้น ผู้นำของกลุ่มจะต้องมีความสามารถในการสร้างความประทับใจ และมีทักษะการสื่อสารที่ดี เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วสมาชิกของกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรจะเป็นประเภททำตามที่ผู้นำบอก

ดังนั้นอาจกล่าว ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาบ้านจุฬาภรณ์ ทั้งปัจจัยทางธรรมชาติและปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน ได้ว่าผู้นำและสมาชิกในชุมชนมีความสำคัญในการพัฒนาชุมชน ผู้นำที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชน และสมาชิกต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อผู้นำ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิรินุช บุญช่วย (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา หลังจากการสร้างสะพานติณสูลานนท์ โดยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพของวัฒนธรรมก่อนและหลังการสร้างสะพานติณสูลานนท์ รวมทั้งสาเหตุ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชาวตำบลเกาะยอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง จากการศึกษาพบว่า (1) วัฒนธรรมด้านอาชีพ ก่อนสร้างสะพานชาวเกาะยอ ได้ทำอาชีพ ประมงชายฝั่ง ทำสวนผลไม้ ทอผ้า ทำกระเบื้อง และอิฐดินเผา หลังจากการสร้างสะพานพบว่าอาชีพที่ชาวบ้านเลิกทำไปคือ การทำกระเบื้องและอิฐดินเผา มีอาชีพที่เพิ่มขึ้นคือ การเลี้ยงปลากระพงในกระชัง ในการปรับตัวด้านอาชีพทำให้กลุ่มคนวัยกลางคนมีฐานะค่อนข้างดีขึ้น (2) ด้านความเชื่อและศาสนา การปรับตัวของชาวตำบลเกาะยอ พบว่า ผู้อาวุโสค่อนข้างปรับตัวให้เข้ากับการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านนี้ได้น้อย เพราะพื้นฐานความเชื่อและศาสนาที่ค่อนข้างฝังลึกทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นบ้าง โดยชาวเกาะยอยังคงมีศูนย์รวมความเชื่อคือ การนับถือและให้ความเคารพ กับวิญญาณบรรพบุรุษ และศรัทธาคอสมเด็จเจ้าเขาภู (3) ด้านการคมนาคม ภายใต้การเดินทางภายในเกาะยอ และการใช้เรือแจว เรือยนต์ส่วนตัว และเรือยนต์โดยสารในการติดต่อภายนอก ชาวบ้านได้ปรับตัวให้เข้ากับภาวะการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ยานพาหนะติดต่อกับภายนอกคือ รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสาร เป็นต้น (4) วัฒนธรรมการบริโภค ชาวบ้านมีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมด้านการบริโภค โดยมีการรับเอาการบริโภคแบบสังคมเมือง ซึ่งอาหารสำเร็จรูป ใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัย (5) ด้านสาธารณสุข พบว่า ชาวตำบลเกาะยอปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมด้านสาธารณสุขแบบแผนปัจจุบัน และให้ความสำคัญกับการสาธารณสุขแผนโบราณน้อยลง (6) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และภายในชุมชนลดน้อยลงทำให้กลุ่มผู้อาวุโสต้องปรับตัวมากกว่ากลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มคนกลางคน (7) ด้านศิลปกรรม พบว่า ศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลดบทบาทลงไปมาก ทำให้ชาวบ้านตำบลเกาะยอละเลยคุณค่าของวัฒนธรรมด้านจิตใจ ชาวบ้านมีการปรับตัวโดยการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านศิลปกรรม โดยรับเอาศิลปกรรมจากภายนอกชุมชนมาใช้ในตำบลมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมจะเห็นได้ชัดมาก

จิราภรณ์ เอมเยี่ยม (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวทางสังคมกับสุขภาพจิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดกรมสามัญจังหวัดเชียงใหม่

โดยได้ทำการศึกษาการปรับตัวทางสังคมกับสุขภาพจิตของนักเรียน ซึ่งพบว่า นักเรียนชั้น ม.1 มีการปรับตัวระดับปานกลาง การปรับตัวทางสังคมกับสุขภาพจิตของนักเรียนชั้น ม.1 ในด้านความรู้สึกผิดปกติกองร่างกาย ด้านการยำ กิดย่ำทำด้านความรู้สึกไม่ชอบติดต่อกับบุคคลอื่น ด้านความซึมเศร้า ด้านความวิตกกังวล ด้านความโกรธ ก้าวร้าว ทำลาย และด้านโรคจิต มีความสัมพันธ์กันทางลบ และการปรับตัวทางสังคมกับสุขภาพจิตของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทำให้นักเรียนต้องมีการปรับตัว ปัญหาด้านการปรับตัวส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพจิต ก็ที่นักเรียนชั้นมัธยมชั้นปีที่ 1 ต้องมีการปรับตัว เมื่อพบกับสิ่งแวดล้อมใหม่ เพื่อนใหม่ หรือลักษณะการศึกษาที่ต้องเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบประการหนึ่งที่มีผลต่อสุขภาพจิตของนักเรียน ทำให้ต้องปรับตัวอย่างมาก หากไม่สามารถปรับตัวได้จะทำให้เกิดความกลัว ไม่กล้า ไม่สบายใจ ซึ่งถ้ามีในระยะเวลาที่สั้นถือว่าเป็นปกติ แต่ถ้ามีในระยะเวลาที่ยาวนานเกินไปจะส่งผลกระทบต่อพร่องของสุขภาพจิต ในด้านความกลัวโดยปราศจากเหตุผล ทำให้ไปขัดขวางกิจกรรมในการดำเนินชีวิต ในการดำเนินชีวิตวันนั้นอาจจะพบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ บ้างหากสามารถแก้ปัญหาและปรับตัวได้ กล่าวได้ว่ามีสุขภาพจิตในระดับปกติ

นิภา นิรชายน (2530) กล่าวว่า ความสำเร็จในการปรับตัวย่อมยังผลให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี และมีสุขภาพชีวิตที่เป็นสุข ในทางตรงกันข้าม ปัญหายุ่งยากหรือความล้มเหลวในการปรับตัวย่อมมีผลกระทบกระเทือนสุขภาพจิตและก่อให้เกิดความผิดปกติทางอารมณ์และจิตใจ

วิเชียร ชูเสมอ และคณะ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง : กลุ่มชุมชนเมือง พบว่า การพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังได้ดำเนินการนับเนื่องมายาวนานประมาณ 100 ปีตั้งแต่ยุคการปฏิรูปประเทศของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ในสมัยนั้นเน้นการปลูกข้าวเพื่อการส่งออกไปยังหัวเมืองมลายูและชวา เป็นแนวทางหลักนำความรุ่งเรืองมาสู่ลุ่มน้ำอย่างยาวนานนับหลายสิบปี ในเวลาต่อมาด้วยแผนนโยบายในการพัฒนาที่เปลี่ยนจุดเน้นไปจากเดิม ประกอบกับระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงกระทบต่อ อาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิตของชาวลุ่มน้ำอย่างรุนแรง จึงได้มีการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่งอย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2537 โดยหวังที่จะบรรเทาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค บรรเทาปัญหาน้ำท่วม ปกป้องกันน้ำทะเลบุกรุก และส่งเสริมอาชีพส่งเสริมรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ในขณะที่โครงการยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2543-2544 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้ทำการศึกษาสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

อย่างต่อเนื่องเพิ่มเติมในปี 2547 ได้ทำการศึกษาลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากประชาชนในฐานทรัพยากรและอาชีพ พื้นที่รวม 8 กลุ่มจากประชาชนกลุ่มชุมชนเมืองเป็นเพียง 1 ใน 8 กลุ่มที่ศึกษาเลือก 5 เทศบาลในชุมชนเมืองลุ่มน้ำปากพนังเป็นพื้นที่ในการศึกษาเจาะจงเชิงสมาชิกสภาเทศบาล ผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน ข้าราชการ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ อสม. แม่บ้าน และประชาชนทั่วไป จากเทศบาลเมืองปากพนัง เทศบาลตำบลเชียรใหญ่ เทศบาลตำบลหัวไทร เทศบาลตำบลชะอวด และเทศบาลตำบลร่อนพิบูลย์ เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมีผู้ตอบรับเข้าร่วมวงสนทนากลุ่มรวม 71 คนคะละหลากหลายตามที่ต้องการ นักวิจัยเกือบทุกคนได้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านเทคนิคการเก็บข้อมูล โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ก่อนลงพื้นที่ กระบวนการสนทนากลุ่มดำเนินไปโดยอิงเทคนิคการประชุมอย่างสร้างสรรค์ จัดกลุ่มละ 13-15 คน รวม 5 กลุ่ม นักวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ระดมความคิด สร้างข้อคำถามที่ใช้กระตุ้นการสนทนากลุ่มร่วมกันรวม 4 คำถาม ซึ่งครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา อาศัยเทคนิคดึงข้อมูลที่หลากหลายนอกเหนือจากการสนทนาแลกเปลี่ยน เช่น บัตรคำ การวาดภาพ และการทำแผนที่ความคิด แล้วเก็บเกี่ยวข้อมูลจากสมุดจดบันทึกของนักวิจัยประจำกลุ่ม บัตรคำ เทปบันทึกเสียง และแผนที่ความคิด นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์โดยสร้างตารางวิเคราะห์ข้อมูล ตีความ จัดหมวดหมู่ประเด็นปัญหา ความคิดเห็น ความต้องการ และข้อเสนอแนะ ไขว้ระหว่างประเด็นและชุมชน ดูความถี่ประกอบกับมติเอกฉันท์ในวงสนทนาเป็นหลักในการจัดลำดับความสำคัญโดยสรุปพบว่า

ปัญหาการขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภค ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคม คงดำรงอยู่ในชุมชนเมืองลุ่มน้ำปากพนัง โดยมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ในรายละเอียดอยู่บ้างบางประการ ซึ่งพวกเขาหวังที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาทั้งด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการจัดการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของพวกเขาเอง ในด้านการจัดการสังคมเน้นไปที่ประเด็นการเมือง เศรษฐกิจ วิถีชุมชน และการศึกษา โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเชิงโครงสร้าง และเชิงปฏิบัติการหลายประการ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้นำท้องถิ่น การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการประตูละบายน้ำ และการพัฒนากลุ่มเครือข่ายชุมชน เป็นต้น

ประการที่สองความต้องการ คือ ต้องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขและบำบัดน้ำเสียจากนาุ้ง การจัดการขยะชุมชน การจัดการประตูละบายน้ำ การสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ การจัดการน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภค

การจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร ตลอดจนการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งนี้มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่คุณภาพชีวิตของประชาชนเชิงบูรณาการ โดยเน้นคุณค่าอยู่ดีมีสุขของสังคมในอดีตเป็นหลักคิด

จากงานวิจัยทั้งหมดข้างต้นจึงจึงอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นนั้นชุมชนหรือหน่วยต่าง ๆ ของสังคมนั้น ย่อมเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการปรับตัวของมนุษย์ อันนำไปสู่การตอบสนองความต้องการ ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคมของสมาชิกในชุมชนหรือสังคมนั้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทั้งเป็นการการสร้างวัฒนธรรมใหม่ และธำรงวัฒนธรรมเดิมของชุมชนนั้นเอาไว้ ดังนั้นการศึกษาในเรื่องของการปรับตัวและความต้องการของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยในภาคใต้ จึงเป็นอีกมิติหนึ่งที่จะศึกษาพลวัตทางวัฒนธรรมชุมชนผู้อพยพ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ตามแนวการศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field research) และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องของประกอบเกี่ยวกับการปรับตัว (Adjustments) การดำรงวัฒนธรรม เอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศวิทยามนุษย์ (Human Ecology) รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนเป็นองค์ความรู้ที่เชื่อถือได้ ส่วนในการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงใช้วิธีการเข้าไปคลุกคลีใกล้ชิดกับชาวบ้าน สัมผัสกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านกระทุนในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 2 3 และ 4 โดยสร้างความคุ้นเคยและความสนิทสนม ในขณะเดียวกันผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต พูดคุย สัมภาษณ์ เจาะลึกเป็นรายบุคคลและราย หลัง จากนั้นจึงใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพิ่มเติม การจัดตั้งเวทีชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้าน จุฬารัตน์พัฒนา 1 บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 และบ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนทัศนะและปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ ร่วมกัน ท้ายสุดนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และบรรยายเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในด้านการปรับตัวและความต้องการ ของชาวบ้านผู้อพยพชาวกระทุนกับการย้ายเข้าไปอยู่ในใหม่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา ในขณะเดียวกันได้เปรียบเทียบกับช่วงเวลาก่อนและหลังการเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาในการปรับตัวไปด้วยกัน ซึ่งทั้งนี้ได้นำองค์ความรู้ตามแนวคิด หลักการและทฤษฎีมาเป็นมุมมอง

3.2 นิยามปฏิบัติการ

การปรับตัว หมายถึง การปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวบ้านตำบลกระทุน เมื่อมีการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยใหม่ ในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา

ความต้องการ หมายถึง ความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในบ้านจุฬารัตน์พัฒนา ได้แก่ ด้านความเป็นอยู่ ด้านอาชีพและรายได้

วิถีชีวิต หมายถึง การดำเนินชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1-4 ในด้านความเป็นอยู่ การอุปโภคบริโภค การสาธารณสุขบริโภค การทำมาหากิน

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ร่วมกันสร้างขึ้นกำหนดขึ้น เป็นการกำหนดพฤติกรรม ความคิด การแสดงออกของกลุ่ม เช่น ความเชื่อ คีลธรรม ศิลปะ ประเพณี

ชาวบ้าน หมายถึง ชาวบ้านที่อพยพ หรือย้ายที่อยู่อาศัยของชาวบ้านตำบลกระทุงอำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปอยู่ที่ใหม่ในพื้นที่หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1-4

นิเวศวิทยาชุมชน หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ทั้งหมดของชาวบ้าน บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาทั้งหมดกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวบรวมเอกสารทั้งงานวิจัย หนังสือ วารสาร บทความ และสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา

2. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาภาคสนาม เริ่มตั้งแต่สำรวจแหล่งข้อมูล พบกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ในการศึกษา ขออนุญาตเก็บข้อมูลและใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้าน จุฬาภรณ์พัฒนา 1 บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 และบ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 4

3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพและรายละเอียดต่าง ๆ เก็บไว้ พร้อมกับการจัดเวทีชาวบ้านสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเปิดวิสัยทัศน์ชาวบ้าน

วิธีการเก็บข้อมูล

1. การสังเกต

โดยใช้วิธีการสังเกต 2 แบบคือ 1. แบบมีส่วนร่วม 2. ไม่มีส่วนร่วม

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยมีส่วนร่วมอยู่ในโครงการของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 และบ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 4 งานประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการจัดเวทีชาวบ้าน

- การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมผู้ศึกษาสังเกตสภาพโดยทั่วไป ตลอดจนปัญหา ปัจจัย และหลักฐานต่าง ๆ

2.การสัมภาษณ์

โดยใช้ 2 วิธีคือ การสัมภาษณ์เป็นทางการ โดยใช้คำถามในการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการสนทนาแบบเป็นกันเอง

กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์

1. ชาวบ้านตำบลกระษัตริย์ที่ย้ายเข้ามาตั้งที่อยู่อาศัยในพื้นที่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา
2. ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงบ้านจุฬารัตน์พัฒนา
3. ทหารกองทัพอากาศที่ 4 ที่เคยมาช่วยเหลือชาวบ้านที่ศูนย์อำนวยการบ้านจุฬารัตน์พัฒนา
4. เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการของบ้านจุฬารัตน์พัฒนา
5. เจ้าหน้าที่การเกษตรที่เข้าไปอบรมในความรู้ด้านเกษตรแก่ชาวบ้านในบ้านจุฬารัตน์พัฒนา
6. เจ้าที่สาธารณสุขประจำบ้านจุฬารัตน์พัฒนา
7. ชาวบ้านในพื้นที่อื่นที่เข้าไปทำงานใน โรงเรียนฝึกอาชีพ

การบันทึกข้อมูล

โดยบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตและการเข้ามามีส่วนร่วมมีการบันทึกลงสมุด และการบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์ รวมไปถึงการบันทึกภาพเป็นหลักฐานจากนั้นจึงนำข้อมูลมาเรียบเรียงจัดประเภท

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูล จากวิธีการต่าง ๆ จาก การสังเกต การสัมภาษณ์และการมีส่วนร่วมต่าง ๆ มาจัดหมวดหมู่ ตามประเด็นที่วางไว้ เป็นการลำดับเหตุการณ์และเนื้อหาสาระที่เป็นระบบชัดเจน และนำข้อมูลบางส่วนที่ได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลโดยใช้รหัสเข้าโปรแกรม SPSS เพื่อวิเคราะห์ทางสถิติด้วยอีกทาง จากนั้นจึงนำเอาข้อทั้งสองบูรณาการเข้ากับแนวคิดทฤษฎีทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

3.4 ขอบเขตการวิจัย

8.1 ขอบเขตพื้นที่ : ในการศึกษาครั้งนี้ใช้พื้นที่ บ้านจุฬารณ์พัฒนา 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านจุฬารณ์พัฒนา 1 บ้านจุฬารณ์พัฒนา 2 บ้านจุฬารณ์พัฒนา 3 และบ้านจุฬารณ์พัฒนา 4 ทั้งนี้เนื่องจากเป็นความเชื่อมโยงของทั้ง 4 พื้นที่ และระยะเวลาในการตั้งหมู่บ้านใกล้เคียง

8.2 ขอบเขตเนื้อหา : การศึกษาครั้งนี้ใช้เนื้อหาและองค์ความรู้ด้าน การปรับตัวของชุมชน ความต้องการของชุมชน กระบวนการพัฒนาของชุมชนชน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับชุมชนใหม่

แหล่งข้อมูล :

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง : ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ชาวบ้านตำบลกระทุง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ประสบปัญหาอุทกภัยและดินถล่ม ซึ่งอพยพอยู่ในพื้นที่ใหม่ในโครงการของหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 1 หมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 2 หมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 3 และหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 4 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประมาณ 400 ครัวเรือน และแบบเจาะลึกประมาณ 40 ครัวเรือน

ตัวแปร

ตัวแปรต้น : ชาวบ้านตำบลกระทุง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่อพยพย้ายไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ ในพื้นที่โครงการหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 1- 4

ตัวแปรตาม : พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ได้แก่

- การปรับตัว/ การพัฒนาชุมชน
- ความต้องการ
- ปัญหาอุปสรรคที่พบในพื้นที่ใหม่

3.5 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการทำการศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ใช้หลักทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาในการวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ จากการเข้าไปสัมผัสชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 1 หมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 2 หมู่บ้าน

จุฬารณ์พัฒนา 3 และหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 4 จากการสังเกต การสัมภาษณ์ทั่วไป สัมภาษณ์เจาะลึก จัดตั้งเป็นเวทีชาวบ้าน จากนั้นใช้แบบสอบถามข้อมูลเชิงปริมาณร่วมด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนตามความเป็นจริงมากที่สุด

3.6 สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายหลักคือ ชาวบ้านตำบลกระทุง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีการอพยพมาอยู่ในพื้นที่โครงการหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 1 หมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 2 หมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 3 และหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 4 ของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสุ่มมาประมาณ 400 ครัวเรือน และสัมภาษณ์เจาะลึกอีกประมาณ 40 ครัวเรือน

บทที่ 4

บริบทชุมชน

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา เป็นพระนามพระราชทาน เป็นหมู่บ้านที่สร้างขึ้นเพื่อ ช่วยเหลือราษฎรปัญหาผู้ประสบภัยธรรมชาติ และไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง เป็นโครงการที่ ต้องการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และคุณภาพของประชาชน โดยมีการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้กับราษฎร และให้หน่วยงานราชการเข้าไปพัฒนาอาชีพให้ ในขณะที่เดียวกันให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพ ป่าไม้ ซึ่งหมู่บ้านจุฬารัตน์ได้กระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคใต้ดังนี้

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 ตั้งอยู่บ้านทุ่งนาเมืองชัย หมู่ที่ 9 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 ตั้งอยู่ บ้านห้วยตรีค ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จังหวัด นครศรีธรรมราช

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ตั้งอยู่บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 7 ตำบลกุแหระ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 ตั้งอยู่บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 8 ตำบลกุแหระ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 5 ตั้งอยู่บ้านกะลุปี ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัด นราธิวาส

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 6 ตั้งอยู่บ้านคอนนา ตำบลท่ากำชำ หนองจิก จังหวัดนราธิวาส

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 7 ตั้งอยู่บ้านแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 8 ตั้งอยู่บ้านน้ำเต่า ตำบลพรุงพี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุ ราษฎร์ธานี

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 9 ตั้งอยู่ในพื้นที่ จ.ยะลา

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 10 ตั้งอยู่ในพื้นที่ จ.ยะลา

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 11 ตั้งอยู่ในพื้นที่ จ.ยะลา

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 12 ตั้งอยู่ในพื้นที่ จ.นราธิวาส

สำหรับการศึกษาคณะนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 2 3 และ 4 ในจังหวัด นครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพราะว่าหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 1 2 3 และ 4 เป็นหมู่บ้านในช่วงต้นของการ ดำเนินโครงการดังกล่าว และจัดว่าเป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยโดย เฉพาะ ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือผู้วิจัยต้องการเข้าไป ศึกษาถึงพัฒนาการของชุมชน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของชุมชนของผู้ประสบภัย พิบัติ หลังจากมีการอพยพย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ อีกทั้งการเลือกพื้นที่เนื่องจากความปลอดภัย ของนักวิจัยและความจำกัดทางด้านเวลา

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา

เมื่อปลายเดือน พฤศจิกายน 2531 ได้เกิดอุทกภัย ครั้งร้ายแรงขึ้นในพื้นที่หลายจังหวัด ทางภาคใต้ โดยเฉพาะ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี สร้างความเสียหายแก่ ชีวิต และทรัพย์สินของราษฎรจำนวนมาก สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ โดย ศ.ดร. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี องค์ประธานสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาล ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2531 ได้จัดโครงการฟื้นฟูสภาพ แวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชน ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ ธานี เพื่อศึกษา วางแผน และปรับปรุงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศน์วิทยา ใน บริเวณพื้นที่ที่เกิดอุทกภัย โดยเข้า ดำเนินการเมื่อ เดือน มีนาคม 2532 ซึ่งมีกองทัพบกเป็นหน่วย งานหลัก ในการสนับสนุนการดำเนินงาน ตามโครงการของสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ โดยได้จัดที่อยู่ อาศัย และที่ทำกินของราษฎรผู้ประสบอุทกภัย

สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ได้ดำเนินการในครั้งแรกนั้น ได้จัดซื้อที่ดินจำนวน 1,238 ไร่ ณ บ้านทุ่งนาเมืองชัย ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อจัดตั้งหมู่บ้านจุฬา ภรณ์พัฒนา 1 ทำเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ประสบอุทกภัย จำนวน 100 ครัวเรือน โดยจัดตั้งลักษณะหมู่บ้านแบบ สหกรณ์ แบบ โมซาฟ (Mosshav) ของประเทศอิสราเอล กำหนดให้แต่ละครอบครัวได้รับที่ดิน 1 แปลง ประมาณ 7-8 ไร่ สำหรับการเกษตรกรรม พื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่สาธารณชน ประโยชน์ และประกอบกิจกรรมเป็นส่วนรวม ในที่อยู่อาศัย 1 ไร่ จะขุดบ่อเลี้ยงปลาขนาด 10*7 เมตร จำนวน 2 บ่อ ราษฎรเริ่มเข้าอยู่อาศัยตั้งแต่ 26 สิงหาคม 2532

งานในระยะเริ่มต้นเป็นไปด้วยความลำบาก แต่ด้วยพระปณิธานอันแน่วแน่ กอปรด้วยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายทุกคนแนวพระดำริ ขององค์ประธานสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ เป็นรูปเป็นร่างขึ้นอย่างรวดเร็ว โครงการได้ดำเนินการจัดที่อยู่อาศัย และที่ทำกิน ให้กับราษฎรอย่างเร่งด่วนในเบื้องต้นได้เกิดขึ้น 3 หมู่บ้านได้แก่

หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1

- บ้านทุ่งนาเมืองชัย หมู่ที่ 9 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2

- บ้านห้วยศรีศค ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3

- บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 7 ตำบลภูแหะ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กองทัพภาคได้มอบหมายให้กองทัพภาคที่ 4 โดยกองพลทหารราบที่ 5 เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินโครงการของสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ (โครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา) ในพื้นที่ภาคใต้ ได้จัดตั้งสำนักงานประสานงานโครงการของสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ทำหน้าที่วางแผนอำนวยความสะดวกประสานงานกับสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมดำเนินงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามพระดำริ และพระประสงค์ ขององค์ประธานสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ตลอดจนทำหน้าที่ในการควบคุม กำกับดูแล และติดตามประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการโดยกำหนดระยะเวลาในการดำเนินโครงการ 8 ปี ตั้งแต่ปี 2532 – 2540

กองพลทหารราบที่ 5 สำนักงานประสานโครงการของสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ได้ดำเนินโครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2532 จนถึงปี 2540 จนบรรลุเป้าหมายและแผนงานที่สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์มอบหมาย หลังจากนั้นจึงมอบหมายโครงการจุฬาภรณ์พัฒนา ให้อยู่ในความรับผิดชอบของ จังหวัด นครศรีธรรมราช

นอกจากนี้หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ทั้ง 3 แห่งข้างต้นแล้ว องค์ประธานสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ได้มีพระดำริ ที่จะขยายงานด้านการบริการทรัพยากรธรรมชาติอย่างครบวงจร และยั่งยืนเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาในพื้นที่อื่นอีก โดยทรงเลือกแบบโครงการที่หลากหลาย เหมาะสมกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ โดยสถาบันสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ได้จัด โครงการอีก 4 โครงการ ได้แก่

หมู่บ้านจุฬารณีย์พัฒนา 4

- บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 8 ตำบลกุแหร อำเภอบึงใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

หมู่บ้านจุฬารณีย์พัฒนา 5

- บ้านกะลู่ปี ตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

หมู่บ้านจุฬารณีย์พัฒนา 6

- บ้านคอนนา ตำบลท่ากำชำ หนองจิก จังหวัดนราธิวาส

หมู่บ้านจุฬารณีย์พัฒนา 7

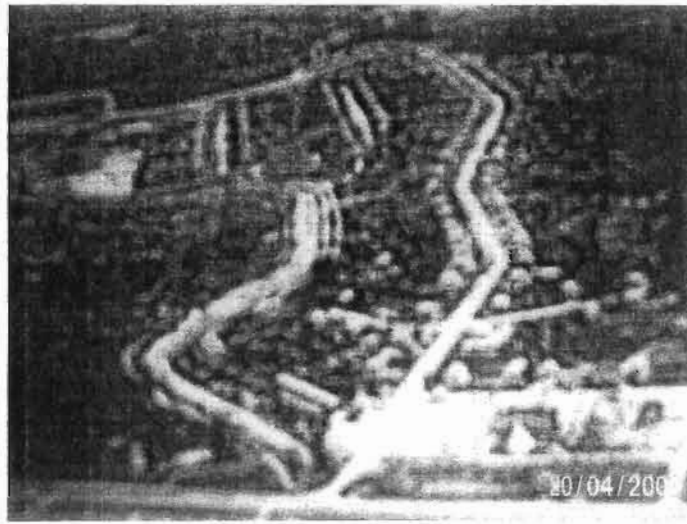
- บ้านแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

หมู่บ้านจุฬารณีย์พัฒนา 8

บ้านน้ำเต่า ตำบลพรุ้งพิ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นอกจากนี้องค์ประธานสถาบันวิจัยจุฬารณีย์ ตรงให้ความสนพระทัย ต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรตามแนวชายแดนซึ่งราษฎรกลุ่มนี้จะมีผลต่อความมั่นคงของประเทศ กองทัพอากาศที่ 4 ในขณะนั้นได้ใช้มาตรการทางการทหารตามแนวชายแดนมาเลเซีย และในปี 2530 มีผู้เข้าร่วมพัฒนาชาติไทย โดยกองทัพอากาศที่ 4 ได้ดำเนินการจัดตั้งหมู่บ้านตามแนวชายแดน ไทย – มาเลเซีย เรียกชื่อว่า หมู่บ้าน รัตนกิตติ 1 2 3 และ 4 หลังจากนั้น องค์ประธานสถาบันวิจัยจุฬารณีย์ รับมอบ หมู่บ้านรัตนกิตติ 1 2 3 และ 4 จากกองทัพอากาศที่ 4 เข้าร่วมโครงการของสถาบันวิจัยจุฬารณีย์ และเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจุฬารณีย์พัฒนา 9 10 11 และ 12 ตามลำดับ

หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1

รูปที่ 1 แผนผังหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1

ข้อมูลหมู่บ้าน

ที่ตั้ง บ้านทุ่งนาเมืองชัย หมู่ที่ 9 ตำบลท่าช้าง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช

จำนวนประชากร

มีประชากร 338 คน ชาย 217 คน หญิง 121 คน

จำนวนบ้านพัก 102 หลังคาเรือน ราษฎรอาศัย 100 หลังคาเรือน อยู่ประจำ 93 หลังคาเรือน

การตั้งหมู่บ้านแบบโมซาฟของอิสราเอล โดยนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับการดำเนินโครงการ แต่ละครอบครัวจะได้รับพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย 1 ไร่ พร้อมบ้าน และมีที่ทำกิน 10 ไร่ ผลผลิตที่สำคัญของหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 คือ ปลูกทุกบักอูย การเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกรเนื้อ การเพาะเห็ดต่างๆ และถาดตัดเย็บเสื้อผ้า

กลุ่มอาชีพ

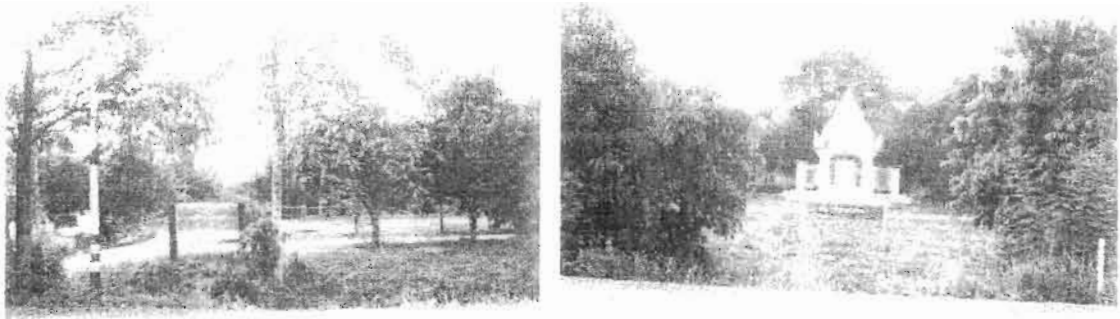
- 1.กลุ่มเพาะเห็ด
2. กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า
- 3.กลุ่มเลี้ยงไก่
- 4.กลุ่มเลี้ยงสุกร
- 5.กลุ่มเลี้ยงโค
- 6.กลุ่มเลี้ยงปลา

หน่วยงาน/กลุ่มที่สำคัญในหมู่บ้าน

- 1.ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง
- 2.กลุ่มออมทรัพย์
- 3.กลุ่มอาสาพัฒนา

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1

หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 เป็นหมู่บ้านแรกของโครงการหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาเพื่อช่วยเหลือผู้ประภัยน้ำท่วมโคลนถล่มที่อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่บ้านทุ่งนาเมืองชัย หมู่ที่ 9 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดให้ชาวบ้านเข้าอยู่อาศัยครั้งแรกในปี 2532 ปัจจุบันมีชาวบ้านพักอาศัยอยู่ประมาณ 100 ครัวเรือน

รูปที่ 2,3 ปากทางเข้าหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1

รูปที่ 4 เรือนรับรองในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1

เส้นทางเข้าไปยังพื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 จะใช้ถนนทุ่งใหญ่ – ลำทับ หากจากตัวอำเภอทุ่งใหญ่ ประมาณ 8 กิโลเมตร ปากทางเข้าหมู่บ้านจะมีพระพุทธรูปประดิษฐานพระหน้าหมู่บ้าน ถัดไปจะเป็นเรือนรับรองซึ่งเคยใช้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬารักษ์วลัยลักษณ์ ครั้นเสด็จมาทรงงานและเยี่ยมเยียนราษฎรในหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันเรือนรับรองยังมีตกแต่งทำความสะอาดอยู่ในสภาพที่แข็งแรง ใกล้เคียง ๆ กันนั้นจะเป็นพื้นที่ลานว่างหน้าหมู่บ้าน เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ และประกอบกิจกรรมเป็นส่วนรวม เช่น ใช้เป็นพื้นที่เล่นกีฬา ได้แก่ บาสเก็ตบอล วอลเลย์บอล ฟุตบอล เป็นต้น

ลักษณะบ้านเรือนที่ทางราชการการจัดให้แต่เดิมนั้นเป็นลักษณะของบ้านไม้ยกเสาสูง มีใต้ถุน มีบันไดทางขึ้นทางเดียว หลังคาบ้านเป็นทรงปั้นหยา กลาย ๆ ด้านหน้าเป็นจั่วยื่นออกมา ซึ่งปัจจุบันบ้านเรือนตามแบบแปลนดั้งเดิมนั้นมิให้พบเห็นในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 เพียงไม่กี่ครัวเรือนเท่านั้น ส่วนใหญ่แล้วมีการตัดแปลงต่อเติมใหม่ พื้นที่ดั้งเดิมมี ประมาณ 1 ไร่ มีบ่อเลี้ยงปลา 2 บ่อด้านหลังบ้าน ส่วนใหญ่ไม่ได้เลี้ยงแล้วเนื่องจากไม่มีน้ำขังจึงถูกปล่อยให้รกร้าง บางบ้านถมบ่อเลี้ยงปลาให้เป็นพื้นที่ผืนเดียวกัน ในส่วนด้านหลังของหมู่บ้านจะแปลนเกษตร และโรงเพาะชำ ของในหมู่บ้าน ปัจจุบันทรุดโทรม และบางส่วนได้รื้อทิ้งไปบ้างแล้ว ในส่วนของพื้นที่ทำกินแบ่งเป็นสัดส่วนซึ่งอยู่ด้านหลังของหมู่บ้าน ทางกรมได้จัดสรรที่ดินทำกินให้ครัวเรือนละ 1 แปลง สำหรับการเกษตรกรรม เนื้อที่ประมาณ 7-8 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา และปัจจุบันสวนยางพาราเป็นรายได้ที่สำคัญของหมู่บ้าน และมีบางครัวเรือนในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 ยังได้รับคัดเลือกเป็นครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ซึ่งครัวเรือนดังกล่าวบริเวณรอบบ้านจะร่มรื่น มีทั้งผลไม้และพืชผักที่ปลูกเป็นสัดส่วนที่สวยงาม

รูปที่ 5 บ้านเรือนเดิมที่ไม่มีการต่อเติมในหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 1 3 และ 4

รูปที่ 6 สภาพบ้านเรือนในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ที่มีการต่อเติมอย่างสวยงาม

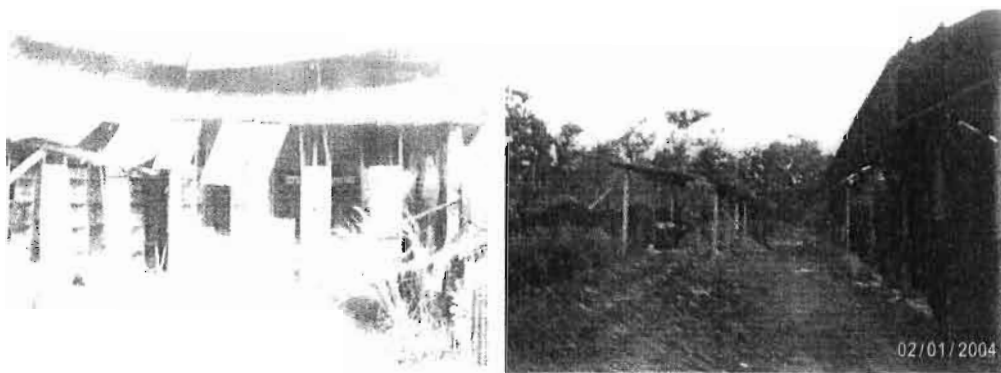
การสำรวจและเส้นทางในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 นั้นจะเป็นถนนราดยาง แบ่งเป็นซอยต่าง ๆ ปัจจุบันถนนเป็นหลุมเป็นบ่อมาก การสำรวจในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ ในหมู่บ้านมีร้านขายของชำ 2 ร้าน มีร้านตัดผมชาย 1 ร้าน

รูปที่ 7 สภาพถนนในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1

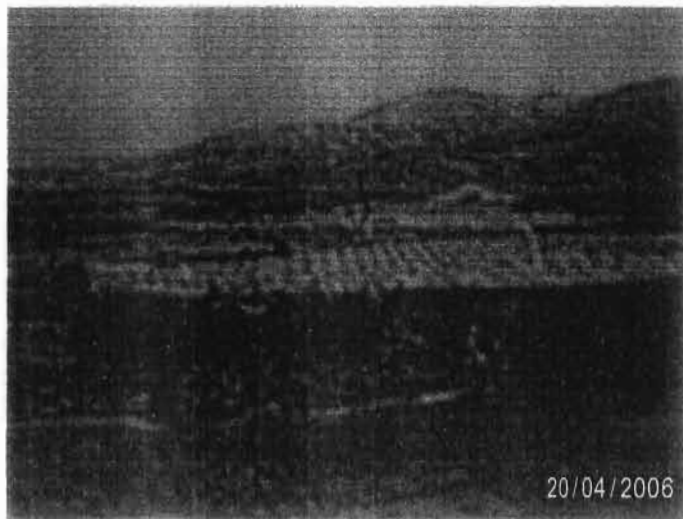
ชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 เกือบทุกคนครัวเรือนเป็นชาวพุทธ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้นต้องไปนอกหมู่บ้านส่วนใหญ่จะไป “วัดภูเขาดิน” ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ใกล้หมู่บ้านมากที่สุด หรือบางครั้งไป “วัดท่ายาง” ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ตัวอำเภอทุ่งใหญ่ ทั้งนี้ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ไม่มีวัดหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในหมู่บ้าน เช่นเดียวกับสถานศึกษา ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ไม่มีโรงเรียน เด็กส่วนใหญ่จะจะไปเรียนที่โรงเรียนบ้าน “บางตะเกา” ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ ชั้นอนุบาล ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หากต้องการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-มัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้นจะต้องไปเรียนโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ โรงเรียนทุ่งใหญ่วิทยาคม ซึ่งเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6

รูปที่ 8 หน่วยงานให้คำปรึกษาแม่และเด็กในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1

รูปที่ 9 และ 10 โรงเพาะเห็ดและแปลงผักที่ถูกปล่อยรกร้าง

หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2

รูปที่ 11 แผนที่หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2

ข้อมูลหมู่บ้าน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บ้านห้วยตริค ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

จำนวนประชากร

มีประชากร 448 คน ชาย 209 คน หญิง 239 คน

มีจำนวนบ้านพัก 265 หลังคาเรือน

การตั้งหมู่บ้านแบบกิปุคซ์ ของอิสราเอล โดยนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับการดำเนินโครงการ หมู่บ้านนี้เนื่องจากมีจำกัด ดังนั้นพื้นที่ เกษตรกรรม การประมง และปศุสัตว์ จะมีเป็นส่วนรวม สมาชิกทุกครัวเรือนต้องช่วยกันทำ และนำรายได้มาเฉลี่ยแก่สมาชิก ผลผลิตที่สำคัญของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 คือ ไข่ไก่ ปลาอุกบึกอุย การทำเครื่องเงิน การตัดเย็บเสื้อผ้า และการทำเซรามิกส์

กลุ่มอาชีพ

- 1.กลุ่มผู้ปลูกถั่วป็นหยี
- 2.กลุ่มผู้ปลูกผักเพื่อการค้า
- 3.กลุ่มไร่นาและเกษตรผสมผสาน
- 4.กลุ่มปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้
- 5.กลุ่มประมง
- 6.กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง
- 7.กลุ่มน้ำดื่มบรรจุขวด

หน่วยงาน/กลุ่มที่สำคัญในหมู่บ้าน

- 1.ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง
- 2.ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว (เรือพาย)

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2

หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 เป็นโครงการต่อเนื่องจาก โครงการหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 เพื่อช่วยเหลือผู้ประภายน้ำท่วมโคลนถล่มที่อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่นเดียวกัน ซึ่งตั้งอยู่บ้านห้วยตรีค ตำบลเขาพระ อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณห่างจากบ้านกระตุนเดิมประมาณ 4-5 กิโลเมตร บริเวณดังกล่าวเดิมเป็นพื้นที่วัด โดยวัดได้อุทิศที่ดินในส่วนนี้ในโครงการหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ได้สร้างขึ้นในปี 2532 ชาวบ้านได้เข้าอยู่ครั้งแรกมีต้นปี 2533 จำนวน จำนวน 265 ครัวเรือน หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 มีชาวบ้านจากกระตุนเข้าอยู่มากกว่าหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 และหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 3 - 4 ลักษณะของบ้านเรือนที่ปลูกสร้างให้แก่ชาวบ้านใน โครงการดังกล่าวมีลักษณะการปลูกสร้างแตกต่างจากบ้านเรือนในโครงการอื่นซึ่งเป็นบ้านยกเสาสูง มีใต้ถุน แต่สำหรับในพื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 แล้วนั้นจะเป็นบ้านลักษณะปูนชั้นเดียว ปัจจุบันมีการต่อเติมใหม่ ส่วนใหญ่มีขนาดใหญ่ขึ้น

รูปที่ 11 บริเวณด้านหน้าหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2

ปากทางเข้าหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 เป็นที่ตั้งของโรงเรียน โรงเรียนจุฬารัตน์พิชชาคาร ซึ่งเป็นสถานที่ศึกษาของเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน ถัดมาจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปของหมู่บ้าน ศูนย์ตัดเย็บเสื้อผ้าของหมู่บ้าน ศูนย์สุขภาพชุมชน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชุมชน ด้านตรงข้ามโรงเรียนจะระบบประปาหมู่บ้าน และโรงปศุสัตว์ (เลี้ยงไก่พื้นเมือง) ปัจจุบันถูกปล่อยให้รกร้างไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สาธารณประโยชน์ ประกอบกิจกรรมเป็นส่วนรวม และตลาดนัดของหมู่บ้าน เส้นทางในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 นั้นจะเป็นถนนลาดยาง แบ่งเป็นซอยต่าง ๆ การสัญจรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์

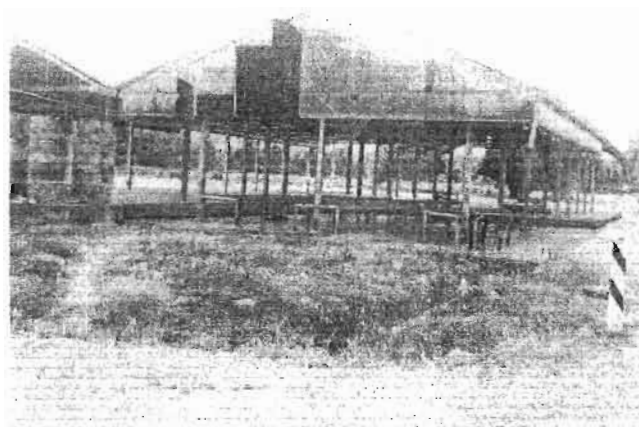
อาชีพที่สำคัญของชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ ลักษณะการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับกระตุนเดิมค่อนข้างมาก ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัด “ปากจ้ง” ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ๆ และชาวบ้านและเป็นที่คู่แค้นของชาวบ้าน

รูปที่ 12 ประปาหน้าหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2

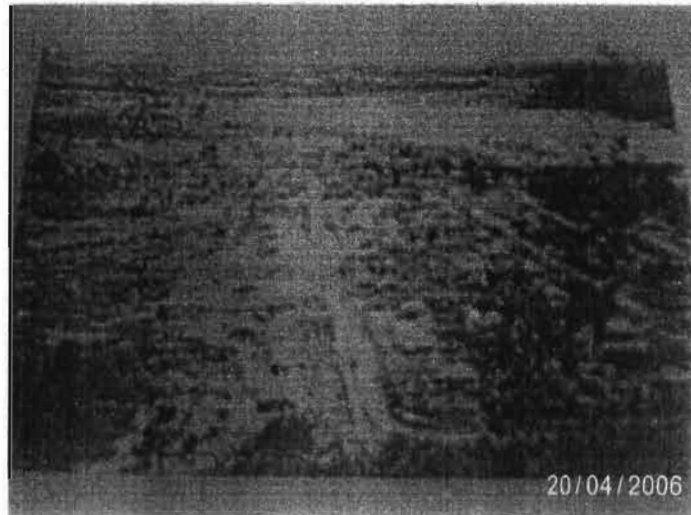

รูปที่ 13 โรงปศุสัตว์

รูปที่ 14 ตลาดนัดในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

รูปที่ 15 แผนที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

ข้อมูลหมู่บ้าน

ที่ตั้ง - ตั้งอยู่บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 7 ตำบลกุแหระ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช

จำนวนประชากร

มีประชากร 448 คน ชาย 209 คน หญิง 239 คน

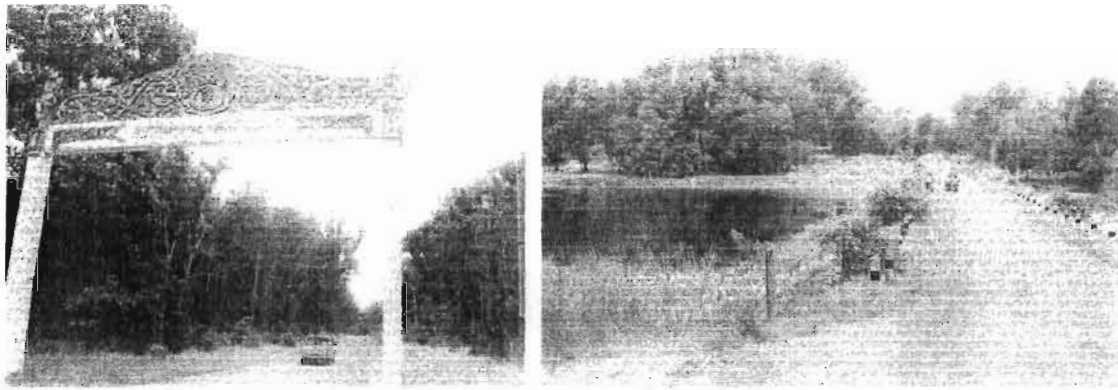
มีจำนวนบ้านพัก 100 หลังคาเรือน

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 เป็นหมู่บ้านที่สร้างขึ้นโดยยึดถือโครงการ “ปาร์กน้ำ” ตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นต้นแบบ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ส่งเสริมการปลูกป่า และจัดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าอยู่อาศัย ไม่กระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ผลผลิตที่สำคัญของหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 คือ ข้าวไร่ พืชผักผลไม้ และพืชผลอย่างอื่น และได้พัฒนาเป็นอ่างเก็บน้ำ ของหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎร

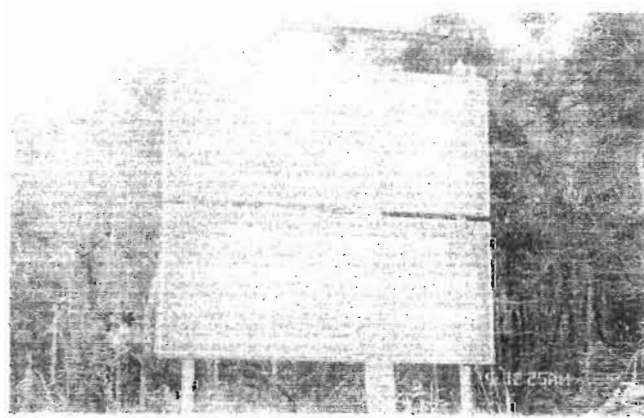
สภาพทั่วไปหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 เป็นอีกโครงการหนึ่งที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม โคลนถล่มที่อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่บ้าน ตั้งอยู่บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 7 ตำบล กุแหระ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านเข้าอยู่ครั้งแรกในปี 2533 ปัจจุบันมี ชาวบ้านอาศัยอยู่ประมาณ 100 ครัวเรือน

เส้นทางเข้าไปยังพื้นที่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 จะใช้ถนนทุ่งใหญ่ – ลำทับ หากจากตัว อำเภอทุ่งใหญ่ ประมาณ 25 กิโลเมตร หมู่บ้านห่างจากเส้นทางดังกล่าว ประมาณ 2 กิโลเมตร สองข้างทางจะเป็นพื้นที่ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ส่วนใหญ่จะเป็นไม้กระถินเทพา และไม้กระถิน ณรงค์ปัจจุบันไม้โตจนเกือบจะใช้ประโยชน์ได้แล้ว ถัดเข้ามาจะเป็นที่ตั้งของศูนย์ประมงน้ำจืด ซึ่งอยู่ในเส้นทางเข้าหมู่บ้านจุฬารัตน์ บริเวณศูนย์ประมงน้ำจืดดังกล่าวมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ เป็นสถานที่เพาะเลี้ยงและวิจัยพันธุ์สัตว์น้ำจืด ด้านหน้าศูนย์ประมงมีการปลูกไม้สนต้นทะเลเป็น ทิวแถวนับ 100 ต้น จึงครุ่มรื่น ถัดจากศูนย์ประมงเป็นส่วนเหนือเขื่อน สันเขื่อนเป็นทางเข้าหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ลูกชูชาติ (ชูชาติ บุบผาคร. 2549) ซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์ พัฒนา 3 เล่าให้ฟังว่าเขื่อนดังกล่าวได้สร้างขึ้นหลังจากชาวบ้านเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านได้ประมาณ 1 ปี เดิมเป็นห้วยชาวบ้านเรียกว่า “ห้วยลึก” ซึ่งเกิดจากลำธารทางตอนเหนือของห้วย ที่ไหลมาจากบ้านทะเลสองห้อง ตำบลกรุงหยัน อำเภอทุ่งใหญ่ จากลำธารหลายสายไหลมารวมกันกลายเป็นห้วยดังกล่าว ห้วยแห่งนี้ยังเป็นลำคลองเล็ก ๆ ที่ไหลไปออกคลองสินปุน (คลองสินปุนเป็น คลองแบ่งพื้นที่ระหว่างจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดกระบี่) ห้วยลึกถูกขุดเพื่อประโยชน์จากการนำดินมาใช้ในถมสร้างหมู่บ้าน ขณะเดียวชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากน้ำเพื่ออุปโภค การชำระล้างในครัวเรือนและการเพาะปลูก ป่าแดง (แดง ศรีเปาระยะ. 2549.) เล่าให้ฟังว่าตอนแรกที่ เข้ามาอยู่แต่ละครัวเรือนจะมาตักน้ำจากห้วยดังกล่าวมาใช้ในครัวเรือน หลังจากมีการสร้างเขื่อน จึงกันห้วยน้ำจึงมีในปริมาณมากขึ้น ได้มีการสูบน้ำจากเขื่อนสร้างเป็นประปาหมู่บ้าน ทำให้ทุก ครัวเรือนมีน้ำใช้ที่สะดวกสบายขึ้น และปัจจุบันสามารถใช้น้ำได้ตลอดทั้งปีจึงไม่ขาดแคลนน้ำใน ช่วงฤดูแล้ง

รูปที่ 16 และ 17 ทางเข้าหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

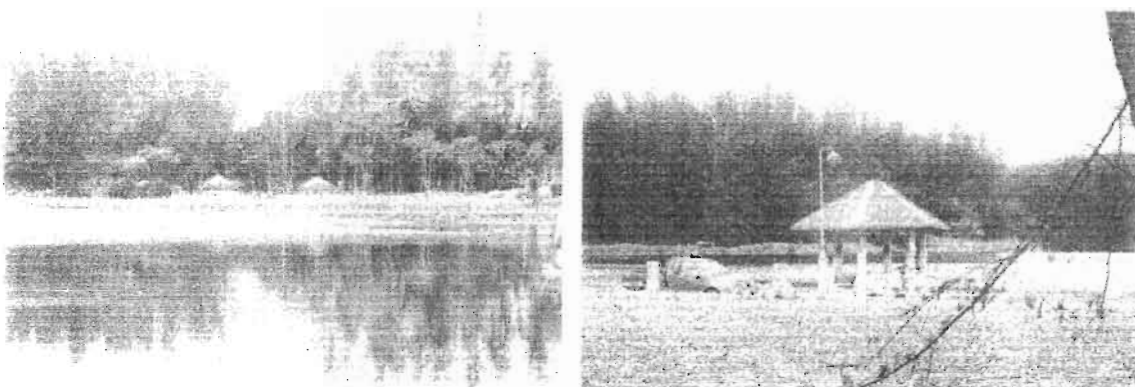

รูปที่ 18 แลงปลุกป่าเฉลิมพระเกียรติในปากทางเข้าหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

หมู่บ้าน มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ สร้างพื้นที่สาธารณประโยชน์ การสร้างศาลาพักผ่อนชมวิวมี่ห้องน้ำบริการผู้ที่มาเยี่ยมชม ทั้งนี้เพื่อต้องการฟื้นฟูการท่องเที่ยวของหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ให้เกิดขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากเจียบหายไปหลายปี

สภาพบ้านเรือนแต่เดิมนั้นเป็นลักษณะบ้านไม้ยกเสาสูง มีใต้ถุน มีบันไดทางขึ้นทางเดียว หลังคาบ้านเป็นทรงปั้นหยา กลาย ๆ ด้านหน้าเป็นจั่วยื่นออกมา เหมือนกับลักษณะบ้านเรือนในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 และ 4 สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังคงเดิมแต่จะการต่อเติมชนคระ

ใหญ่ขึ้น พื้นที่ตั้งบ้านเรือนนั้นมี ประมาณ 1 ไร่ บริเวณบ้านส่วนใหญ่จะปลูกผักและผลไม้ ใน หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 การสร้างบ้านเรือนจะแบ่งเป็น 4 ซอย การสัญจรภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ ถนนในหมู่บ้านจะเป็นถนนลาดยาง มีร้านค้าในหมู่บ้าน 2 ร้าน เป็นร้านขายของชำตั้งแต่ของใช้ในครัวเรือนเล็ก สบู่ ยาสระผม น้ำปลา น้ำตาล ตลอดจนถึงแก๊สหุงต้ม ฯลฯ

รูปที่ 19 และ 20 บริเวณเขื่อนด้านหน้าทางเข้าหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 มีการปรับภูมิทัศน์

รูปที่ 21 ศาลากลางน้ำอดีตบริเวณนี้เคยเป็นแหล่งท่องเที่ยว

รูปที่ 22 สภาพบ้านเรือนในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3

รูปที่ 23 เรือนรับรองในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3

รูปที่ 24 การสัญจรในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 ส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์

รูปที่ 25 ร้านค้าแห่งแรกในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3

ในส่วนของพื้นที่ทำกินแบ่งจะอยู่ด้านหลังของหมู่บ้าน จะมีถนนลูกรังเข้าไปทางด้านหลังหมู่บ้าน โดยทางการได้จัดสรรที่ดินทำกินให้ครัวเรือนละ 1 แปลง สำหรับการเกษตรกรรม เนื้อที่ประมาณ 7-8 ไร่ ช่วงแรกกำหนดให้มีการปลูกเฉพาะไม้ผล พวกผลไม้ต่าง ๆ ได้แก่ เงาะ ทุเรียน ขนุน ฯลฯ โดยหน่วยงานของเกษตรอำเภอเป็นฝ่ายจัดหาต้นพันธุ์มาให้ชาวบ้าน ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือต้องการปรับพลิกฟื้นพื้นดินบริเวณนี้ให้เป็นเหมือนกระทุนเดิม เพื่อให้เป็นแหล่งปลูกผลไม้ที่สำคัญอีกพื้นที่หนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ปรากฏว่าผลไม้ต่าง ๆ ที่ปลูกนั้นไม่เจริญเติบโต คงเนื่องจาก ดิน สภาพอากาศ ไม่เหมาะกับการเจริญเติบโตของปลูกผลไม้ดังกล่าว ช่วงฤดูแล้งดินจะแห้งมากเงาะและทุเรียนที่ปลูกไว้ส่วนใหญ่จะตาย ที่เหลือก็ไม่ค่อยเติบโต ดังนั้นความต้องการให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นสวนผลไม้จึงไม่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านบางคนได้ทิ้งพื้นที่ให้รกร้าง หลังจากเวลาผ่านไป 5 – 6 ปี ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไปปลูกยางพารา และปัจจุบันพื้นที่ทำกินดังกล่าวจึงกลายเป็นสวนยางพาราไปเกือบทั้งหมด แต่ยังมีบางส่วนที่ยังทิ้งไว้ไม่ได้ปลูกพืชเศรษฐกิจ สำหรับรายได้หลักของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 ส่วนใหญ่จะทำอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างก่อสร้าง รับจ้างค้ายาสูบ เป็นต้น

ชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 เกือบทุกครัวเรือนเป็นชาวพุทธ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้นต้องไปนอกหมู่บ้านสวนใหญ่จะไป “เสม็ดจวน” ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ใกล้หมู่บ้านมากที่สุด หรือบางครั้งไป “วัดภูเขาหิน” ซึ่งเป็นวัดที่ห่างกันมาทางตัวอำเภอทุ่งใหญ่ สำหรับสถานศึกษา ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน จะมีเฉพาะศูนย์เด็กเล็ก ส่วนในระดับประถม หรือการศึกษาขั้นพื้นฐานเด็กส่วนใหญ่จะไปเรียนที่โรงเรียน “ควนประชาสรรค์”

ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ ชั้นอนุบาล ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หากต้องการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-มัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้นต้องไปเรียนที่โรงเรียน “เสมีศจวนวิทยาคม”

รูปที่ 26 ทางเข้าแปลงทำกินอยู่ด้านหลังของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3

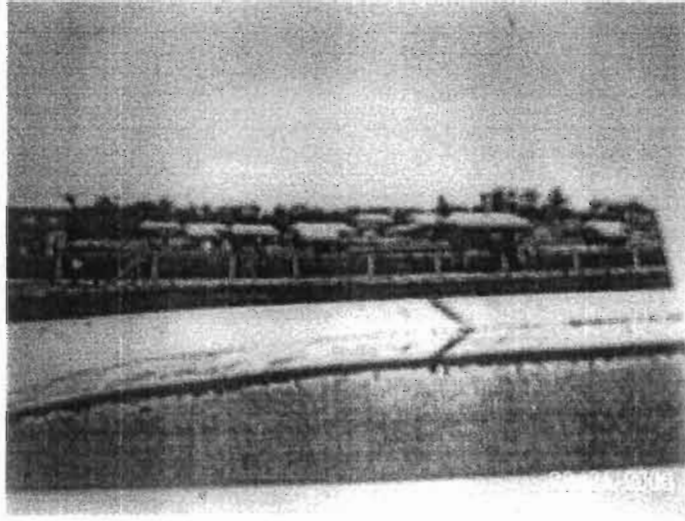

รูปที่ 27 บริเวณที่ว่างด้านหน้าหมู่บ้านถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกปาร์ม้ำมัน

รูปที่ 28 โรงเรียน เสม็ดจวนวิทยาคมซึ่งเป็นสถานศึกษาของเด็กๆ
ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 และ 4

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4

รูปที่ 29 แผนที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4

ข้อมูลหมู่บ้าน

ที่ตั้ง บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 8 ตำบลกุแหระ อำเภอบึงใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

จำนวนประชากร

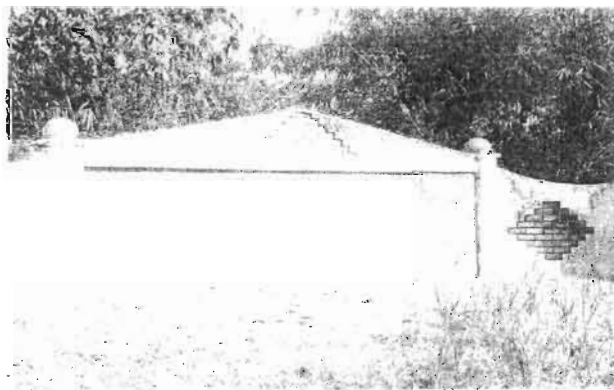
มีประชากรประมาณ 100 หลังคาเรือน

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 สร้างขึ้นโดยยึดถือโครงการ ป่าชุมชน เน้นให้สมาชิกดูแลรักษาป่าอุดมสมบูรณ์ ที่อยู่ในโครงการ ฯ พื้นที่พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ส่งเสริมให้ ชาวชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาป่าไม้อย่างถูกต้อง

สภาพทั่วไปหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 4

หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 4 เป็นอีกโครงการหนึ่งที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้ประภายน้ำท่วม โคลนถล่มที่อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่บ้าน ตั้งอยู่บ้านเสม็ดจวน หมู่ที่ 8 ตำบล กุแหร อำเภอกู่ใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านเข้าอยู่ครั้งแรกในปี 2534 ปัจจุบันมี ชาวบ้านอาศัยอยู่ประมาณ 100 ครัวเรือน บ้านจุฬารณพัฒนา 3 สร้างขึ้นในพื้นที่ ใกล้เคียง ๆ กับ บ้านจุฬารณพัฒนา 3 มีเส้นทางลัดที่สามารถติดต่อระหว่าง 2 หมู่บ้านได้ มีพื้นที่สาธารณะ ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แปลงเพาะชำกล้าไม้ร่วมกันระหว่างหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 3 และ หมู่ บ้านจุฬารณพัฒนา 4

เส้นทางเข้าไปยังพื้นที่บ้านจุฬารณพัฒนา 4 จะใช้เส้นทางเดียวกับบ้าน จุฬารณพัฒนา 3 ถนนทุ่งใหญ่ – ลำทับ หากจากตัวอำเภอกู่ใหญ่ ประมาณ 20 กิโลเมตร หมู่บ้านห่างจากเส้น ทางดังกล่าว ประมาณ 10 กิโลเมตรเข้าไปค้อยข้างลึกและเป็นเส้นทางที่เปลี่ยวถนนเป็นเนินลูก ระบาย เดิมเป็นพื้นที่ของหมู่บ้านป่าไม้ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านดอนเหรียญ” เพราะ บริเวณนี้ในอดีตเป็นเนินที่มีดินเหรียญขึ้นเต็มไปหมดจึงเป็นที่มาของดอนเหรียญพื้นที่บริเวณบ้าน จุฬารณพัฒนา 4 ค้อยข้างจะแห้งแล้งกว่าบ้านจุฬารณพัฒนา 3 สภาพบ้านเรือนแต่เดิมนั้นเป็น ลักษณะบ้านไม้ยกเสาสูง มีใต้ถุน เหมือนกับลักษณะบ้านเรือนในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 และ 3 สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังคงเดิมแต่จะการต่อเติมขนาดจะใหญ่ขึ้น พื้นที่ตั้งบ้านเรือนนั้นมี ประมาณ 1 ไร่ บริเวณบ้านส่วนใหญ่จะปลูกผักและผลไม้ ในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 4 การ สร้างบ้านเรือนจะแบ่งเป็น 5 ซอย การสัญจรภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ ถนนใน หมู่บ้านจะเป็นถนนลาดยาง

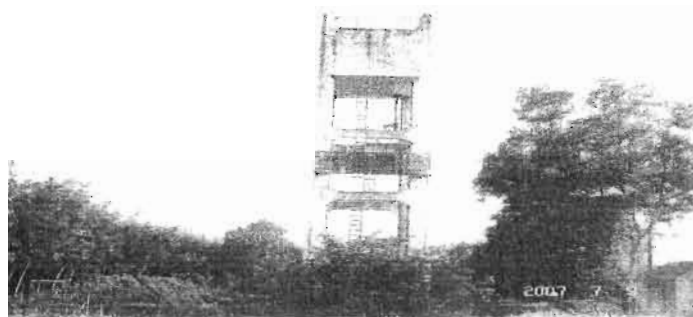
รูปที่ 30 ปากทางเขามูลบ้านจุฬารณพัฒนา 4

พื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 ก่อนข้างจะขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เนื่องจากไม่มีประปา น้ำใช้เพื่อการอุปโภคหรือใช้ในครัวเรือนนั้นส่วนใหญ่ ใช้น้ำบ่อ ส่วนน้ำดื่มส่วนใหญ่จะต้มน้ำฝน จะพบว่าทุกครัวเรือนจะมีโอ่งรับน้ำไว้ดื่ม ซึ่งเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้บริจาคให้ชาวบ้านในปี 2546

พื้นที่ทำกินนั้นได้แบ่งเป็นสัดส่วนอยู่ทางทิศใต้ ติดกับถนนซอยแรกของหมู่บ้าน โดยแต่ละครัวเรือนจะมีพื้นที่ทำกิน 1 แปลง แปลงละประมาณ 9-10 ไร่ ช่วงแรกกำหนดให้มีการปลูกเฉพาะไม้ผล พวกผลไม้ต่าง ๆ เช่นเดียวกับในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 แต่ไม่ได้ผลจึงไม่เป็นที่นิยมปลูกของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงเปลี่ยนไปปลูกยางพารา และปัจจุบันนี้สวนยางพาราของชาวบ้านใกล้เปิดกรีดได้แล้ว สำหรับรายได้หลักของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 ส่วนใหญ่จึงมาจากการเกษตรและอาชีพรับจ้างทั่วไป

รูปที่ 31 และ 32 สภาพครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือนในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4

รูปที่ 33 ประปาหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 ปัจจุบันไม่ได้ใช้

ในด้านศาสนาและความเชื่อชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ มีอยู่ช่วงหนึ่งประมาณปี 2545 มีผู้นำทางศาสนาคริสต์ได้เข้ามาให้ความรู้ทาง คริสตศาสนาและช่วยเหลือชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านหลายครัวเรือนในขณะนั้นเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ ผู้นำทางศาสนาคริสต์ได้จัดตั้งศาลาการประชุมของคริสตศาสนาในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 แต่ปรากฏว่าความเชื่อเหล่านั้นเข้ามาเพียงระยะเวลาหนึ่ง และปัจจุบันนี้ชาวบ้านดูเงียบเฉยไปหลายครัวเรือนได้หันมากลับไปนับถือศาสนาพุทธอีกครั้ง อย่างไรก็ตามชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 โดยส่วนใหญ่แล้วยังเป็นพุทธศาสนิกชน การเดินทางไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัดนั้นค่อนข้างลำบากเพราะหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างไกลจากวัดพอสมควร การไปวัดนั้นต้องไปนอกหมู่บ้านส่วนใหญ่จะไป “เสม็ดจวน” ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ใกล้หมู่บ้านมากที่สุด หรือบางครั้งไป “วัดภูเขาหิน” เช่นเดียวกับชาวบ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

ในส่วนสถานศึกษา พื้นหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 นั้นมีเพียงศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านเท่านั้น ในการศึกษาขั้นพื้นฐานเด็กส่วนใหญ่จะไปเรียนที่โรงเรียน “กวนประชาสรรค์” ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ ชั้นอนุบาล ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หากต้องการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้นต้องไปเรียนที่โรงเรียน “เสม็ดจวนวิทยาคม” เช่นเดียวกับเด็ก ๆ ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

รูปที่ 34 พื้นที่ทำกินของชาวบ้านหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา

บทที่ 5

การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้าน

นับตั้งแต่ ปี 2531 หลังจากที่ชาวบ้านต้องประสบอุทกภัย และโคลนถล่มในพื้นที่อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช และพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งถือว่าเป็นภัยธรรมชาติครั้งร้ายแรงอีกครั้งหนึ่งในภาคใต้ขณะนั้นชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าวนับร้อยครอบครัวสูญเสียชีวิต ไร้ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ขณะนี้เป็นเวลาล่วงเลยมาเกือบ 20 ปี ปัจจุบันชาวบ้านผู้ภัยต่าง ๆ มีความเป็นอยู่อย่างไร มีการปรับตัว และประสบปัญหาและความต้องการสิ่งใดบ้าง ซึ่งจะได้กล่าวถึงไว้ในบทนี้ตามลำดับดังนี้

5.1 สภาพดั้งเดิมทั่วไปของชุมชนก่อนการอพยพย้าย

สภาพทั่วไปของบ้านกระทุงเดิมก่อนการอพยพย้าย บ้านกระทุงตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นลักษณะของพื้นที่ภูเขาสูงสลับกับชันชัน อุดมไปด้วยไม้เบญจพรรณนานาชนิดเป็นต้นกำเนิดของต้นน้ำลำธาร ที่สำคัญเป็นต้นกำเนิดของสายน้ำตาปี ระบบนิเวศของกระทุงมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ เป็นทั้งป่าไม้คงคิบเขาสูง และป่าคิบชัน มีทรัพยากรธรรมชาติให้ผู้คนสามารถเก็บหาของป่าได้ตลอดทั้งปี

ลักษณะทั่วไปของสภาพภูมิอากาศ กระทุงจัดอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้แบ่งฤดูออกเป็น 2 ฤดูใหญ่ คือ ฤดูฝน ในช่วงมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงเดือนตุลาคม ถึง มกราคม และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ในช่วงเดือน พฤษภาคม ถึง กันยายน เป็นระยะเวลา 9 เดือน โดยเดือนพฤศจิกายนจะเป็นช่วงที่มีฝนตกสูงสุด ส่วนฤดูร้อน ในช่วงที่ได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จะเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือน เมษายน เป็นเวลา 3 เดือน โดยช่วงเดือนมีนาคมจะมีฝนน้อยที่สุด สำหรับอุณหภูมิของอากาศอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 27.6 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 28.9 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนพฤษภาคมอุณหภูมิ และต่ำสุดในช่วงเดือนธันวาคมประมาณ 25.9 องศาเซลเซียส ความแตกต่างระหว่างที่มีอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดเพียง 3 องศาเซลเซียส

จากลักษณะภูมิอากาศเช่นนี้ทำให้กระทุงในขณะนั้นเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเกษตร พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนได้แก่ ยางพารา เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย กาแฟ มะพร้าว หมาก ข้าว และพืชที่ทำรายได้อื่น ๆ ได้แก่ พืชผักต่าง ๆ เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง

ส่วนฤดูร้อน ซึ่งได้อิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน เป็นเวลา 3 เดือน โดยช่วงเดือนมีนาคมจะมีฝนน้อยที่สุด สำหรับอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 27.6 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ 28.9 องศาเซลเซียสในช่วงเดือนพฤษภาคม และต่ำสุดในช่วงเดือนธันวาคมประมาณ 25.9 องศาเซลเซียส ความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดเพียง 3 องศาเซลเซียส

จากลักษณะภูมิอากาศเช่นนี้ทำให้กระทุงในขณะนั้น จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเกษตร พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนได้แก่ ยางพารา เงาะ ทุเรียน มังคุด ลางสาด กาแฟ มะพร้าว หมาด ข้าว ส่วนพืชที่ทำรายรองลงมาได้แก่ พวกพืชผักต่าง ๆ เช่น ข้าวโพด ถั่ว ลิสง เป็นต้น จึงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับการทำสวนยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ทั้งในพื้นที่ราบเชิงเขาและพื้นที่บริเวณไหล่เขาที่มีความลาดชัน ส่วนการทำสวนผลไม้มักจะปลูกกันบริเวณที่มีพื้นที่ลาดชันต่ำ โดยมากจะเป็นลักษณะของสวนผสม ซึ่งจะมีการปลูกกันหนาแน่นในบริเวณที่สูงริมน้ำ นอกจากนี้ยังมีการทำนาข้าวบริเวณที่ราบลุ่ม นอกจากนั้นนิยมเข้าป่าหาของป่า ทั้งพืชผัก ผลไม้ น้ำผึ้ง บนภูเขาซึ่งสามารถหาได้ตลอดทั้งปี บ้านกระทุงจึงเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ อาหารการกินนั้นมีให้บริโภคตลอดทั้งปี สมดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” และนอกจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติแล้ว ชุมชนก็ยังอุดมไปด้วยภูมิปัญญาที่เกิดจากความคิดของคนในชุมชนที่กระทำสืบต่อกันมา เช่นการเก็บถนอมอาหารอาหารไว้รับประทานได้ตลอดทั้งฤดู รวมทั้งไว้กินยามขาดแคลน เช่นทำเป็นปลาแห้ง ปลาเค็มไว้รับประทาน หรือการกวน เช่นกวนข้าวเหนียว น้ำตาลแว่น กวนทุเรียน กวนมังคุด หรือการดอง เช่นสะตอดอง ผักเสี้ยนดอง หรือวิธีการหมัก เช่น ปลาต้ม ทำหนางปลาร้า ซึ่งชาวบ้านในกระทุงได้ใช้ภูมิปัญญาในห้องถื่นที่ถ่ายทอดกันมาเก็บอาหาร ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถมีอาหารไว้รับประทานตลอดทั้งปี

เดิมการประกอบอาชีพของชาวกระทุงมีทั้งทำสวน ทำนา โดยมีรายได้หลักจะมาจากสวนยางพาราและสวนผลไม้ ส่วนการทำนานั้นส่วนใหญ่ทำเพื่อบริโภคในครัวเรือน พันธุ์ข้าวที่ปลูกจะเป็นพันธุ์พื้นเมือง นิยมปลูกพันธุ์ข้าวเล็บนก การทำนาไม่ต้องใส่ปุ๋ยเคมีใด ๆ เพราะสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ โดยจะเริ่มไถและหว่านเมล็ดข้าวในช่วงต้นฤดูฝน และสามารถเก็บเกี่ยวได้ในช่วงประมาณเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ เก็บเกี่ยวด้วยการใช้เกรงส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครอบครัว หรือบางครั้งอาจมีการ “ออกปาก” (ลงแขก) เพื่อนบ้านบ้างโดยจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป การเก็บจะผูกเป็นเลียง เนื่องจากการผูกเป็นเลียงสามารถเก็บข้าวเปลือกไว้ในเรือนข้าวนานข้ามปีได้ หากต้องการนำมาสีเป็นข้าวเปลือกเพื่อรับประทาน จะนวดด้วยเท้าให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวงแล้วนำไปสีเป็นข้าวสารมารับประทาน

ลักษณะบ้านเรือน ส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ทั้งหลังหรือเป็นบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ โดยจะทำช่องหน้าต่างไว้มากเพื่อให้ลมผ่านได้สะดวก ทำให้ตัวบ้านมีลมโกรกสบายตลอดทั้งปี และบางบ้านทำช่องลมหรือมีการเสริมหลังคาต่อออกไปจากตัวบ้าน เรียกว่า “ฟาไล” บริเวณรอบ ๆ ตัวบ้านมีการปลูกดอกไม้ และพืชผักสวนครัวไว้ทั่วบริเวณ ซึ่งพืชผักสวนครัวเหล่านี้มีทั้งที่ปลูกและมีตามธรรมชาติจึงทำให้มีบริโภคตลอดทั้งปี

หลังน้ำท่วม ปี 2531 พื้นที่ทำการเกษตรได้รับความเสียหายอย่างหนัก เนื่องจากตะกอนดินและทรายมาทับถม ลักษณะของตะกอนดินที่มาทับถมในพื้นที่ต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับระยะทางที่ห่างจากไหลเขา หากอยู่ใกล้ ๆ กับไหลเขาตะกอนดินจะเป็นพวกทรายหยาบปนกรวด ส่วนในบริเวณที่ไกลจากไหลเขาออกไปดินตะกอนจะเป็นดินร่วนปนทรายเป็ง เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้พื้นที่ทำการเกษตรเสียหายมากที่สุด โดยเฉพาะพื้นที่ทำนาเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่ม และรองลงมาคือพื้นที่ปลูกไม้ผลยืนต้น

ในช่วงที่เกิดอุทกภัย ลำน้ำสายใหญ่ ๆ เช่นคลองจินแดน และคลองกระทูน กระแสน้ำไหลแรงและเชี่ยวมาก ทำให้คลองถูกกัดเซาะกว้างขึ้นและเปลี่ยนทิศทางไปจากเดิม และบางช่วงของลำคลองเหล่านี้ตื้นเขินเนื่องจากการทับถมของตะกอน ในเวลาเดียวกันนี้เส้นทางคมนาคมหลายสายก็เสียหายจนใช้การไม่ได้ เนื่องจากกระแสน้ำเชี่ยวกรากไหลมาจากเทือกเขากัดเซาะจนถนนพัง และต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองกระทูน ก็ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรบางส่วนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากจมอยู่ใต้กระแสน้ำ โดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่นาและสวนผลไม้

จากบทเรียนอุทกภัยคราวนั้น มีผลจากชุมชนและสังคมชาวกระทูนเริ่มพัฒนาสู่ความทันสมัย ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์มากมายหลายประการ แต่ผลพวงจากการพัฒนาก็ได้สร้างผลกระทบสืบเนื่องต่อระบบนิเวศของชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากรทั้งป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรทางชีวภาพต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จากที่เคยใช้อย่างเหมาะสม พอดีกับขีดความสามารถในการรองรับและการฟื้นตัวของธรรมชาติ เริ่มเปลี่ยนไปสู่การใช้ทรัพยากรเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบการผลิตทางเงินเกินขีดจำกัด เช่น ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อเนื้อต่อ ความเสื่อมโทรมและลดจำนวนลงของทรัพยากรทั้งดิน น้ำและป่าไม้ และในที่สุดธรรมชาติก็กลับมาทำร้ายชาวบ้าน

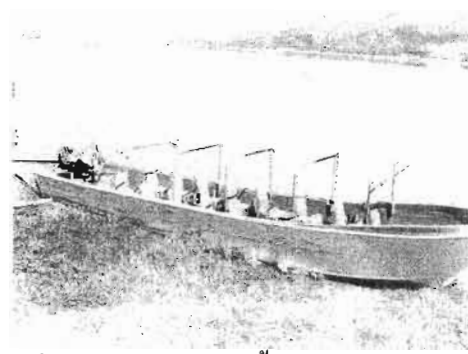
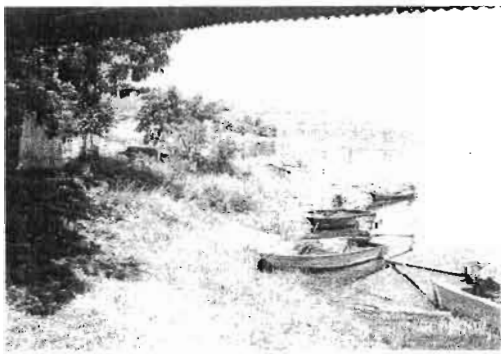

รูปที่ 35 และ 36 สภาพพื้นที่กระตุนปัจจุบันกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ

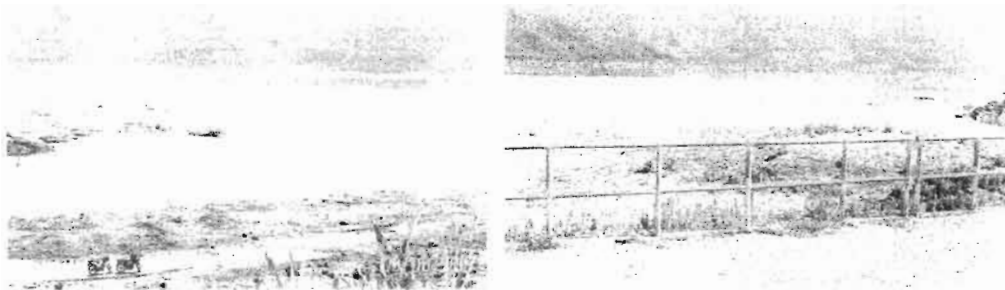

รูปที่ 37 วัดห้วยโก๋ปัจจุบันเหลือเพียงเสาเมรุ

รูปที่ 38 ถนนทางเข้าหมู่บ้านกระตุนเดิม

รูปที่ 39 และ 40 เรือให้บริการเที่ยวชมรอบอ่างเก็บน้ำ

รูปที่ 41 และ 42 บริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำ

รูปที่ 43 44 45 และ 46 บริเวณด้านล่างอ่างเก็บน้ำ

5.2 การปรับตัวของชาวบ้านกับชุมชนใหม่

จากแนวคิดที่ว่ามนุษย์แต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน การอพยพย้ายถิ่นทำให้มนุษย์ต้องมีปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคม/ชุมชนใหม่ กล่าวคือมนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน (อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค) การที่ชาวบ้านผู้ประสบภัยในพื้นที่กระทุง ต้องอพยพย้ายตนเองและครอบครัวไปที่อยู่อาศัยในพื้นที่แห่งใหม่นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิต การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยนำไปสู่ความต้องการการตอบสนองในขั้นต้นก่อน สำหรับความต้องการด้านอื่น ๆ อาจเกิดขึ้นตามมาภายหลังตามแต่ศักยภาพของแต่ละคน สำหรับบางคนแม้ว่าอยากกลับไปอยู่ที่เดิม ที่มีสภาพแวดล้อมแบบเดิม แต่ก็ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้เพราะสภาพต่าง ๆ ของกระทุงถูกเปลี่ยนไปหมดแล้ว

การที่ผู้ประสบอุทกภัยต้องอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา ซึ่งเป็นพื้นที่หมู่บ้านที่ได้ถูกจัดสรรและสร้างขึ้น ไม่ใช่เป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของสังคมหรือการเกิดหมู่บ้านโดยทั่วไป ทำให้ผู้อพยพเหล่านี้ต้องมีการปรับตัวอย่างมากทั้งในด้านการประกอบอาชีพและวิถีชีวิต โครงการหมู่บ้านจุฬารณที่จัดขึ้นนี้ ได้จัดสร้างบ้านเรือนพร้อมทั้งจัดสรรพื้นที่ทำกิน เป็นโครงการที่เกิดขึ้นภายใต้ความห่วงใยในพสกนิกร ขององค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬารณวดีลัลลักษณ์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือกับผู้ประสบอุทกภัยและโคลนถล่มในพื้นที่ อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช และพื้นที่ใกล้เคียง การช่วยเหลือผู้ประสบภัยในครั้งนี้ได้มีการจัดตั้งสำนักงานประสานโครงการขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 โดยหมู่บ้านแห่งนี้ได้มาจากการจัดสรรพื้นที่เสื่อมโทรม มีการจัดตั้งลักษณะหมู่บ้านแบบ สหกรณ์ แบบ โมซาฟ (Mosshav) ของประเทศอิสราเอล กำหนดให้แต่ละครอบครัวได้รับที่ดิน 1 แปลง ประมาณ 8 ไร่ สำหรับการเกษตรกรรม พื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ และประกอบกิจกรรมเป็นส่วนรวม ในที่อยู่อาศัย 1 ไร่ จะขุดบ่อเลี้ยง และมีหน่วยงานราชการเข้าไปพัฒนาอาชีพให้

สถาบันวิจัยจุฬารณได้ดำเนินการในครั้งแรกโดยการซื้อที่ดินจำนวน 1,238 ไร่ ณ บ้านทุ่งนาเมืองชัย ตำบลท่ายาง อำเภอร่องใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อจัดตั้งหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 รอบแรกมีชาวบ้านอยู่อาศัยประมาณจำนวน 100 ครอบครัว มีการจับฉลากเข้าอยู่ตามบ้านหลังต่าง ๆ (สนใจ สุขเกิด : 2550) เล่าให้ฟังว่าเมื่อจับฉลากเข้าอยู่ตามบ้านหลังต่าง ๆ หากต้องการอยู่ใกล้กับบ้านของญาติที่มาด้วยกันแต่จับฉลากได้หลังห่างกับ จะทำการแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านคนอื่นเพื่อจะอยู่ใกล้กันได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความสมัครใจระหว่าง

คู่ที่จะแลกเปลี่ยนกันด้วย ซึ่งโครงการจัดตั้งหมู่บ้านจุฬาภรณ์นี้ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ได้เข้ามาดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 จนถึง ปี 2540 หลังจากนั้นจึงได้มอบหมายโครงการดังกล่าวให้อยู่ในความรับผิดชอบของจังหวัดนครศรีธรรมราชดำเนินการต่อไป

5.2.1 ปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ

เมื่อสภาพแวดล้อม หรือระบบนิเวศต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นนับว่ามีความจำเป็นมากกับมนุษย์ เช่นเดียวกับชาวกระต๊อเมื่อมีการอพยพย้ายเข้าอยู่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับระบบนิเวศใหม่ที่เปลี่ยนแปลง จากเดิมกระต๊ออยู่บริเวณเขาหลวง มีแม่น้ำธารน้ำใสเย็น บริเวณรอบๆ จะทำสวนยาง และ ทำสวนผลไม้ ป่าของเขาหลวงเป็นป่าดิบอุดมสมบูรณ์ อากาศชุ่มชื้นเย็นสบายตลอดปี เวลาเดินขึ้นภูเขาจะสดชื่นไปด้วยกลุ่มแมกไม้และไอน้ำ เมื่อต้องมาอยู่ในสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนไป แม้ว่าการจัดสร้างหมู่บ้านจุฬาภรณ์บางแห่งจะมีสภาพพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่เดิม เช่นหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 2 แต่สภาพแวดล้อมอื่นๆ รวมทั้งเพื่อนบ้านในชุมชนที่แตกต่างจากเดิมมาก ทำให้คนเหล่านี้ต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมาก

ลุงเซ่ง (สัมภาษณ์ลุงเซ่ง ศรีเปาระยะ.2549) ได้เล่าเหตุการณ์ตอนเกิดอุทกภัยให้ฟังว่า หลังฝนตกหนักติดต่อกันสัปดาห์หนึ่ง กลางคืนได้ยินเสียงน้ำในหัวขารเสียงดังตึงตึงแปลกๆ จนถึงเช้าตรู่ก็วันน้ำไหลแรงเสียงดังเขี่ยกรากได้พัดเอาท่อนไม้ก้อนหินลงมา น้ำได้ไหลเอ่อสูงเข้าท่วมบ้าน บ้านเรือน วัดวาอาราม โรงเรียนถูกพัดกลืนหายไปกับกระแสน้ำ ผู้คนกระจัดกระจายไปตามแรงเหวี่ยงโครมครามของน้ำ ข้าวของเรือกวสวไร่นา สัตว์น้อยใหญ่ถูกน้ำพัดไปอย่างไร้ทิศทาง พวกคนที่อ่อนแอก็จมหายเสียชีวิตไป พวกที่แข็งแรงก็หาที่เกาะอยู่ตามยอดไม้ที่ลู่ตามกระแสน้ำ ไม่มีใครช่วยใครได้ต่างคนต่างอ่อนล้าทั้งนั้น หลังเหตุการณ์สงบชาวบ้านต่างก็มาพักกันอยู่ที่โรงเรียน พิปูนสังรักษ์ รวมกันอยู่เป็น 1,000 คน มีหน่วยงานราชการและผู้ใจบุญเข้ามาช่วยเหลือ จัดทำข้าวปลาอาหารเลี้ยง หลังจากอยู่ที่โรงเรียน ประมาณ 15 วัน หลายคนเริ่มขยับขยายไปอยู่กับญาติพี่น้อง หลังจากนั้นด้วยพระมหากรุณาของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ ที่ได้ทรงห่วงใยในความทุกข์ยากของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัย พระองค์จึงได้ทรงจัดสรรที่ดินช่วยเหลือ โดยดำเนินการผ่านทางสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ จัดสร้างบ้านเรือนพระราชทานให้ชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยเหล่านี้ได้อาศัยเป็นการถาวรต่อไป แต่ในช่วงแรกที่บ้านยังสร้างไม่เสร็จ พระองค์ทรงให้จัดทำที่พักให้ผู้ประสบภัยอพยพไปอยู่อาศัยเป็นการชั่วคราวในพื้นที่ตำบลกรงหยัน อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด

นครศรีธรรมราช เมื่อบ้านในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 สร้างแล้วเสร็จก็ให้ย้ายเข้ามาเป็นที่แรก หลังจากนั้นก็ให้เข้าไปอยู่ในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนาอื่น ๆ ตามลำดับ

หลังจากเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา ชาวบ้านต้องปรับตัวกับสภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่ สภาพดินและอากาศรวมทั้งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แตกต่างไปจากเดิมมาก จากที่เคยล่าสัตว์หาของป่า เมื่อย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา กิจกรรมเหล่านี้จึงไม่มี มีเพียงการดักจับสัตว์ป่าของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 3 และ 4 ในช่วงแรก ๆ ที่เข้ามาอยู่เนื่องจากยังมีสัตว์ที่สามารถหาจับได้ เช่น ทำเร็ว จัมบุง ทำไขจับปลา เป็นต้น

เนื่องจากสภาพดิน สภาพอากาศ และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญกับชีวิตและความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในพื้นที่ใหม่นี้สภาพพื้นดินไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก นับว่าเป็นปัญหาอย่างมากโดยเฉพาะในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 3 และ 4 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่รกร้างดินขาดแร่ธาตุที่สำคัญในการเจริญเติบโตของพืช ซึ่งสามารถพิจารณาได้ถึงความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ได้ดังนี้

บ้านจุฬารณพัฒนา 1

ลักษณะดินในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 เดิมเป็นพื้นที่ที่รกร้าง คนในพื้นที่ก็ไม่นิยมเข้ามาตั้งบ้านเรือนและใช้พื้นที่ทำการเกษตรในบริเวณนี้ เพราะลักษณะของดินจะเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ ปลูกพืชหรือทำการเกษตรไม่ค่อยได้ ส่วนในพื้นที่ที่มีการจัดสรรสำหรับการสร้างที่อยู่อาศัยมีการปรับพื้นที่โดยการถมดินเพื่อก่อสร้างหมู่บ้าน เพื่อปรับให้สูงขึ้นเป็นที่ราบในระดับเดียวกัน ดินที่นำมาถมนั้นเป็นดินแดงแร่ธาตุต่าง ๆ ในดินมีน้อย ปลูกพืชไม่ค่อยจะเจริญเติบโตนับว่าเป็นปัญหากับการทำการเกษตรของชาวบ้านมากในช่วงแรก ซึ่งปัจจุบันสภาพดินค่อย ๆ ปรับดีขึ้นจากอดีต

บ้านจุฬารณพัฒนา 2

พื้นดินในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 2 นั้น พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่บริเวณป่าช้าของวัด จึงเป็นพื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์ และอยู่บริเวณเชิงเขาผ่านการผุกล่อนของหิน จึงเหมาะสมกับการทำเกษตร ส่วนสภาพอากาศก็ชุ่มชื้นเย็นสบายตลอดปี ไม่แตกต่างจากพื้นที่ที่เคยอาศัยอยู่ในกระตุนเดิมมากนัก ยังสามารถขึ้นภูเขาหลวงพบกับแมกไม้และความสดชื่นได้เช่นเดิม

บ้านจุฬารณพัฒนา 3

ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 3 เดิมสภาพของพื้นที่ก่อนมีการสร้างหมู่บ้านนั้นจะมีลักษณะของพื้นที่ทุ่งหญ้ารกร้างและมีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน ลักษณะดินคล้ายดินพรุ และดินเป็นดินเหนียวปนทราย ดินจึงแห้งและแน่นมากในช่วงฤดูแล้ง แร่ธาตุต่าง ๆ ในดินมีน้อยปลูกพืชไม่ค่อยเจริญเติบโต ปัจจุบันสภาพพื้นดินดีขึ้นชาวบ้านสามารถปลูกไม้ผลอย่างพารา และปาล์มน้ำมันได้

บ้านจุฬารณพัฒนา 4

ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 4 เดิมเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และป่าหญ้าคา ช่วงฤดูแล้งจะมีไฟไหม้ป่าเกือบทุกปี ชาวบ้านดั้งเดิมจะเรียกบริเวณนี้ว่า ดอนเหียง เนื่องจากในอดีตมีต้นเหียงขึ้นอยู่ทั่วบริเวณ ลักษณะพื้นที่เป็นที่เนินลูกระนาด สภาพดินจะเป็นดินเหนียวปนทรายความชุ่มชื้นและความสมบูรณ์ของดินมีน้อย ปัจจุบันชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 4 นิยมใช้พื้นที่บริเวณนี้ที่ได้รับจัดสรรให้เป็นพื้นที่ทำกินปลูกพาราเป็นส่วนใหญ่

อาจกล่าวได้ว่าระบบนิเวศและสภาพพื้นที่ต่าง ๆ ของบ้านจุฬารณพัฒนา 1 3 และ 4 ในอดีตก่อนจัดสร้างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ป่ารก้าง สภาพพื้นดินขาดความอุดมสมบูรณ์และธาตุอาหาร การปลูกพืชหรือการทำการเกษตรค่อนข้างจะเป็นปัญหา เป็นสิ่งที่ชาวบ้านต้องเผชิญมากในช่วงแรกของการเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน มีเพียงหมู่บ้านเดียวเท่านั้นที่ชาวบ้านอพยพเข้าไปอยู่แล้วไม่มีปัญหาเรื่องสภาพดินในการเพาะปลูก คือหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 2 เนื่องจากพื้นที่ที่มีดินที่คุณภาพดีมีแร่ธาตุในดินมาก สภาพพื้นที่ใกล้เคียงกับดั้งเดิมของกระตุน

จากการที่พื้นที่หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 3 และ 4 เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมาก่อน ทรัพยากรต่าง ๆ จึงไม่สมบูรณ์ ความชุ่มชื้นของอากาศมีน้อย การพัฒนาให้เหมือนพื้นที่เดิมจึงต้องใช้เวลา ปัจจุบันแม้เวลาผ่านไปผ่านมาแล้วเกือบ 20 ปี สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดินมีการเพาะปลูกได้ดีขึ้น แต่หากเปรียบเทียบกับพื้นที่กระตุนเดิมยังคงแตกต่างกันมาก

รูปที่ 47 และ 48 บริเวณเพาะกล้าไม้ของหมู่บ้าน จุฬารักษ์พัฒนา 3 และจุฬารักษ์พัฒนา 4

5.2.2 การปรับตัวทางสังคม

การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อมใหม่ เป็นสิ่งที่ผู้อพยพเข้าอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาต่าง ๆ ต้องปรับตัวอย่างมาก ชาวบ้านต้องมีการปรับกับสภาพสังคมแบบใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาไม่ใช่หมู่บ้านที่เกิดขึ้นและขยายตัวตามธรรมชาติ เหมือนกับสังคมหรือชุมชนชนบทอื่นทั่วไปของสังคมไทย แต่เป็นลักษณะของหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งขึ้น มีการจัดวางระเบียบ กำหนดผังเมืองที่ชัดเจน ซึ่งการจัดตั้งหมู่บ้านเป็นการจัดตั้งในลักษณะหมู่บ้านแบบ สหกรณ์ แบบ โมซาฟ (Mosshav) ของประเทศอิสราเอล การเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจึงต้องมีการจัดระบบ สำหรับในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1,3 และ 4 ชาวบ้านที่อพยพมาจากกระทุงเมื่อจับฉลากได้บ้านเรือนที่อยู่อาศัยหลังใหม่หากญาติพี่น้องที่เคยอยู่ละแวกเดียวซึ่งคุ้นเคยกันมาก่อน ไม่ได้อยู่ใกล้กันก็อาจแตกกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงได้แต่ต้องขึ้นอยู่ด้วยความสมัครใจ ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า “ตอนที่เข้ามาอยู่นั้นเราไม่ได้เลือกบ้านที่จะอยู่ด้วยตัวเอง ต้องจับฉลากว่าใครจะได้เข้าอยู่ในบ้านหลังไหน ซอยใด หากต้องการอยู่ใกล้ ๆ กันคนใดก็เปลี่ยนกันได้ในช่วงนั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจความยินยอมของกลุ่มที่ต้องการเปลี่ยน” แต่มีหลายครัวเรือนที่จับฉลากได้บ้านเรือนอยู่ใกล้กันอาจจะไม่รู้จักคุ้นเคยหรือเป็นญาติพี่น้องกัน คนในครัวเรือนเหล่านี้จึงต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตามญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ทั้งในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 2 3 และ 4 ก็ยังไปมาหาสู่กันเหมือนเดิม โดยเฉพาะในหมู่บ้านเดียวกันการไปมาหาสู่ระหว่างกันมีความสะดวกมากเพราะมีการสร้างถนนสายใหญ่ผ่านกลาง และ จะแยกเป็นซอยต่าง ๆ ส่วนแปลนบ้านในหมู่บ้านเดียวกันจะมีลักษณะเช่นเดียวกันเหมือนหมด โดยในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 3 และหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 จะเป็นลักษณะบ้านไม้ยก

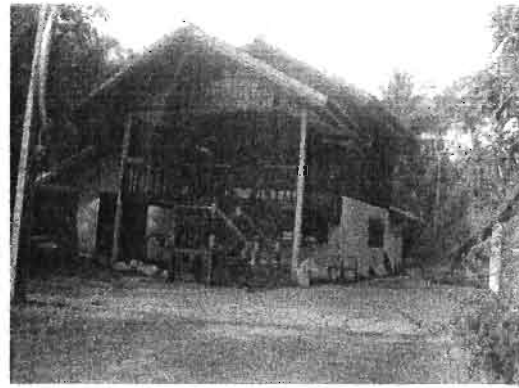
เสามีได้ถุน สูง ในช่วงแรกๆ บริเวณรอบๆบ้านจะโล่งเตียนเหมือนกันหมด แต่ปัจจุบันมีการปลูกต้นไม้ รวมทั้งไม้ดอกไม้ประดับ และบางบ้านก็มีการต่อเติมทาสีข้างแล้ว บางบ้านต่อขยายใหญ่โตทำเป็นสองชั้นไม่มีได้ถุน ทำให้ความแตกต่างของแต่ละหลัง ซึ่งการต่อเติมจะทำให้ขนาดไหนขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ที่สามารถหาและสะสมได้ของแต่ละครัวเรือน และส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนที่มีการต่อเติมบ้านมักจะเป็นครัวเรือนที่เจ้าของบ้านตั้งใจอาศัยอยู่อย่างถาวรและอยู่ประจำ

หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาได้เกิดขึ้นในยุคของการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในสังคมไทยระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาก่อตั้งขึ้นระหว่างเมืองกับชนบท ความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมีมาก โดยเฉพาะหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ห่างจากตัวอำเภอทุ่งใหญ่ประมาณ 8 กิโลเมตร จึงรับเอาวิถีชีวิตแบบเมืองเข้าไปมากกว่าหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 และ 4 ซึ่งมีพื้นที่ห่างไกลจากสังคมเมืองมากกว่า สังเกตได้จากง่ายจากลักษณะของบ้านเรือนพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วในหมู่บ้านหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 มีการปรับปรุงต่อเติม ตามรูปแบบแปลนใหม่ที่คู่ทันสมัย ต่างไปจากแบบแปลนเดิมๆ ที่รัฐเคยจัดสรรให้ ในขณะที่วิถีชีวิตมีการรับกระแสสังคมสมัยใหม่ มีการนำอุปกรณ์อำนวยความสะดวกเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น แต่ในส่วนของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 3 และ 4 ระบบการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ยังคงดำรงวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท ยังมีการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือกันภายในหมู่บ้านมาก และใช้ชีวิตที่เรียบง่ายกว่า

สำหรับหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้ๆ หมู่บ้านที่เคยประสบอุทกภัยสภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมมีลักษณะคล้ายบริเวณหมู่บ้านเดิมมาก ชาวบ้านไม่ต้องปรับตัวกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมมากนัก คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่รู้จักมักคุ้นกันมาก่อน เป็นเครือญาติและคนรู้จักกันเกือบทั้งหมด สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติพื้นดินที่สร้างชุมชนใหม่มีสภาพดินร่วนที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่ป่าช้าของวัดมาก่อน การสร้างหมู่บ้านนั้นมีถนนสายใหญ่ผ่ากลาง และ จะแยกเป็นซอยต่าง ๆ แปลนบ้านจะมีลักษณะเช่นเดียวกันเหมือนกันหมดทั้งหมู่บ้าน แต่ลักษณะของบ้านเรือนที่สร้างขึ้นจะมีแบบแปลนบ้านที่แตกต่างไปจากบ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1, 3 และ 4 โดยจะเป็นลักษณะของบ้านบ้านเดี่ยวชั้นเดียว ก่อด้วยอิฐบล็อก แต่ปัจจุบันก็มีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงบ้านส่วนมากหลายหลัง ยังคงมีแบบแปลนแบบเดิม มีการเสริมหลังคาต่อออกไปจากตัวบ้าน เรียกว่า “พาไล” ที่ทำกันค่อนอยู่กระตุนนั้นก็ยังให้พบเห็นในหลาย ๆ หลังคาเรือน

(ดั้งเดิม)

(ปรับปรุงต่อเติม)

รูปที่ 49 และ 50 ลักษณะบ้านเรือนในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1

(ดั้งเดิม)

(ปรับปรุงต่อเติม)

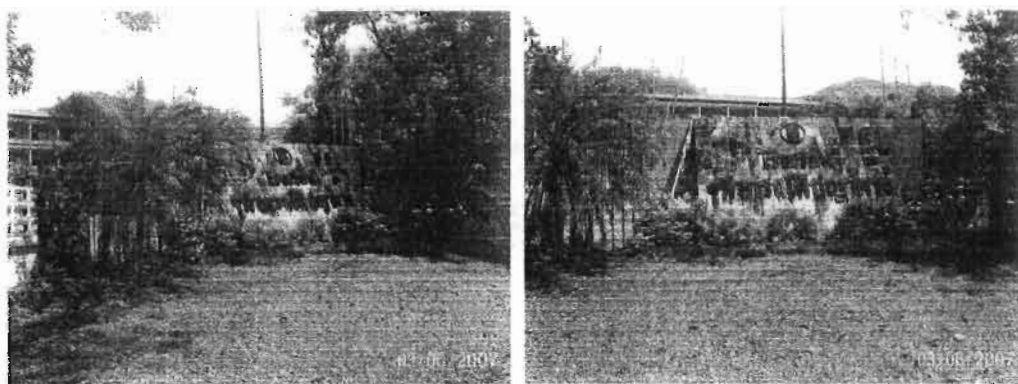
รูปที่ 51 และ 52 ลักษณะบ้านเรือนในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3

รูปที่ 53 ลักษณะบ้านเรือนในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4

5.2.2.1 การปรับตัวกับการศึกษา/สถานศึกษา

สถานศึกษานับเป็นปัญหาหลายครั้ง โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีบุตรหลานอยู่ในวัยเล่าเรียน เนื่องจากการอพยพย้ายไปยังต่างพื้นที่ โดยเฉพาะครัวเรือนที่ต้องย้ายไปยังพื้นที่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 ซึ่งอยู่ห่างไกลจากที่อยู่เดิมมากบุตรหลานต้องเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมทางสถานศึกษาแบบใหม่ แต่สำหรับครัวเรือนที่อพยพย้ายเข้าอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์ 2 บุตรหลานไม่มีความลำบากในการปรับตัวมากนักเนื่องจากสามารถศึกษาระดับประถมศึกษา (ขั้นพื้นฐาน) ในสถานศึกษาเดิม คือโรงเรียนวัดห้วยโก หรือโรงเรียนจุฬารัตน์พิชญาคารได้ เพียงแต่ในช่วงแรกจะเป็นปัญหาในเรื่องการปรับปรุงการซ่อมแซมสถานศึกษา และการเดินทางบ้าง

รูปที่ 54 และ 55 โรงเรียนจุฬารัตน์พิชญาคาร

โรงเรียนจุฬารัตน์พิชญาคาร เป็นชื่อที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬารัตน์วลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีได้พระราชทานนามโรงเรียนให้ใหม่ แทนชื่อโรงเรียนวัดห้วยโก (มิตรปริชา) ซึ่งเป็นชื่อเดิม “จุฬารัตน์พิชญาคาร” มีความหมายว่า “ที่อยู่แห่งปราษฎ์” ยังความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างมาก โรงเรียนจุฬารัตน์พิชญาคารหรือโรงเรียนวัดห้วยโก (เดิม) ก่อตั้งเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2482 ครูใหญ่คนแรกชื่อ นายมิตร นาคะนนท์ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 ตำบลเขาพระ อำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ต่อมาได้ขยายการศึกษาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และในเดือน พฤศจิกายน 2531 โรงเรียนได้ประสบอุทกภัยอย่างร้ายแรง อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ และที่ดินเสียหายหมด นายอมร จันทร์ประสิทธิ์ อาจารย์ใหญ่ขณะนั้นเสียชีวิตพร้อมด้วยนักเรียนจำนวน 12 คน ส่งผลให้ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2531 จนถึงถึง เดือน พฤษภาคม 2532 โรงเรียนต้องจัดการเรียนการ

สอนในเต็นท์ชั่วคราวที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในบริเวณพื้นที่หมู่ที่ 8 ตำบลเขาพระ อำเภอพิบูล

เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2532 ประชาชนในหมู่บ้าน คณะครู ร่วมกับมูลนิธิคาทอลิกแห่งประเทศไทย ร่วมกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราวชั้น 2 หลัง ในที่ดินของนายเย็น ชัย ในพื้นที่หมู่ที่ 10 ต.เขาพระ อ.พิบูล โดยในขณะนั้นมีผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประธานในการรับมอบ ต่อมาวันที่ 16 ธันวาคม 2534 จึงได้ย้ายนักเรียนเข้ามาเรียน และหลังจากนั้นได้รับงบประมาณการก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติมเป็นเงิน 8,490,972 บาท จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตามในขณะนั้นนักเรียนในพื้นที่ดังกล่าว มีความเดือดร้อนในการเดินทางมาโรงเรียน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ทรงให้การสนับสนุนรถยนต์ทหาร ของ พล.ร. 5 จำนวน 1 คัน รับ-ส่งนักเรียน ในปี 2534 โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติสนับสนุนน้ำมันเชื้อเพลิง

หลังจากนั้นในปีเดียวกันสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ทรงเสด็จเยี่ยมหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 และโรงเรียนจุฬาภรณ์พิชญาคาร และทรงมีกระแสรับสั่งว่า “เรื่องของโรงเรียนจะนำความไปกราบทูลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาให้ทรงดูแลให้

ต่อมาในปีการศึกษา 2535 โรงเรียนจึงได้รับอนุมัติให้เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีนักเรียนรุ่นแรก จำนวน 64 คน และในปีการศึกษา 2536 มีนักเรียนเพิ่มขึ้นมีทั้งสิ้น 614 คน ครู 21 คน จึงได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเพิ่มเติม

ปี 2536 เวลา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียน ข้าราชการครู นักเรียน ประชาชน และข้าราชการส่วนอื่น ๆ ได้ร่วมกันถวายการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติ พระองค์มีกระแสรับสั่งว่า ให้โรงเรียนดำเนินการพิเศษ 2 โครงการคือ โครงการอาหารกลางวัน และโครงการห้องสมุด ปี 2537 นายสัมพันธ์ ทองสมัคร ได้มาตรวจเยี่ยมโรงเรียน ซึ่งในปีการศึกษา 2537 โรงเรียนเปิดสอนตั้งแต่ ชั้นเด็กเล็ก จนถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียนทั้งหมด 633 คน และได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเพิ่มเติม

ปัจจุบันโรงเรียนจุฬาภรณ์พิชญาคาร ซึ่งเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของเยาวชนในหมู่บ้าน นับว่าเป็น โรงเรียนที่มีความพร้อมในทุกๆด้าน เป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพแห่งหนึ่งในพื้นที่ การเดินทางสะดวกเพราะตั้งอยู่หน้าหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 โรงเรียนและชุมชนต่างมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน บริเวณใกล้ ๆ โรงเรียนยังเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการและการตั้งกลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์สุขภาพชุมชน ศูนย์ตัดเย็บชุดนักเรียน สถานีวิจัยต้นน้ำตาปี จากการศึกษาทั้งระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมแล้วพบว่า ณ . ปัจจุบันนี้

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 มีความพร้อมพร้อมและสมบูรณ์ที่สุด ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม รวมทั้งด้านความพร้อมของผู้นำ โดยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นนักพัฒนาคนของหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 ปัจจุบันคือ นายสุพล กเชนทร์ เป็นซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นดั้งเดิมของกระทุง และกำนัน เสนอ ราชพิบูลย์ ทั้งสองท่านนี้นับว่าเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และมีคุณภาพซึ่ง ทำให้สามารถพัฒนาหมู่บ้านจนประสบความสำเร็จ

ส่วนชาวบ้านผู้อพยพบ้านมาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 นั้นบุตรหลานส่วนใหญ่ย้ายเข้ามาศึกษาต่อในโรงเรียนบ้านบางตะเกา ต.ท่ายาง อ.ทุ่งใหญ่ จ. นครศรีธรรมราชซึ่งในอดีตนั้นเปิดสอนในระดับประถมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 หลังจากนั้นเปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ปัจจุบันเปิดสอนตั้งชั้นเด็กเล็กถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 การที่ชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 ส่วนใหญ่นิยมให้บุตรหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนบ้านบางตะเกาเนื่องจากการเดินทางสะดวก สามารถเดินทางได้จากซอยด้านหลังของหมู่บ้านไปประมาณ 3 กิโลเมตรก็ถึงโรงเรียน และเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วส่วนใหญ่หากต้องการศึกษาต่อก็จะเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนทุ่งใหญ่วิทยาคมซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอทุ่งใหญ่

ส่วนหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 และ 4 นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนควนประจักษ์ เนื่องจากเป็นสถานศึกษาที่อยู่ใกล้ที่สุดการเดินทางไม่ลำบากมากนักเพราะโรงเรียนอยู่ติดถนนใหญ่ ในอดีตเป็นโรงเรียนระดับประถม แต่ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษา ส่วนอีกโรงเรียนหนึ่งที่นิยมส่งบุตรหลานไปศึกษาเช่นกัน คือโรงเรียนเสม็ดคจวนวิทยาเป็นโรงเรียนสามัญที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 6-8 กิโลเมตร และหากต้องการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษา 4 - 6 ส่วนใหญ่จะส่งต่อไปศึกษายังโรงเรียนทุ่งใหญ่วิทยาคม

นอกจากการศึกษาในระดับประถมและมัธยมแล้ว ทั้ง 4หมู่บ้าน คือหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 2 3 และ 4 ยังให้ความสำคัญกับพัฒนาการของเด็ก โดยทุกหมู่บ้านล้วนมีศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้าน สำหรับเด็กอนุบาลหรือเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ถึงแม้จะเป็นการดำเนินการจัดตั้งโดยหน่วยงานราชการในช่วงแรก ๆ ของการตั้งหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันทั้ง 4 หมู่บ้านก็ยังดำรงคงไว้และให้ความสำคัญกับศูนย์เด็กเล็กอยู่ ปัจจุบันมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานหลักในการให้การสนับสนุนบริหารจัดการ มีทั้ง ครู นักเรียน และอุปกรณ์การเรียนพร้อม

กล่าวได้ว่าในเรื่องด้านการศึกษานั้น บุตรหลานของชาวกระทุงที่อพยพเข้าไปอาศัยยังหมู่บ้านจุฬาภรณ์ต่าง ๆ นั้น ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาบ้างในช่วงแรกแต่พวกเขาที่สามารถปรับตัวได้ก็อาจจะมีบุตรหลานในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 และ 4 ที่ต้องเดินทางไกลกว่าบุตรหลานในหมู่บ้านจุฬาภรณ์ 1 และ 2 โดยต้องเดินทางเป็นระยะทางประมาณ 6-8 กิโลเมตร เพื่อไปเรียนที่โรงเรียนควนประศาสตร์ และโรงเรียนเสม็ดควนวิทยา แต่ก็ไม่เป็นปัญหามากนักเนื่องจากมีถนนตัดผ่านถึงโรงเรียน สำหรับเด็กเล็กที่ศึกษาให้ชั้นพื้นฐาน (ประถม) ผู้ปกครองจำเป็นต้องไปรับไปส่ง หรือจ้างรถรับส่ง ซึ่งเป็นรถของเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน เสียค่าบริการเป็นรายเดือน ส่วนเด็กโต (มัธยม) ไม่น่าค่อยจะมีปัญหาเพราะส่วนใหญ่ไปเรียนโดยการถือรถจักรยาน หรือบางครั้งเรืออาจให้บุตรหลานนำรถจักรยานยนต์ส่วนตัวไปโรงเรียน

ส่วนเด็กอนุบาลหรือเด็กเล็กนั้นทุกหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 2 3 และ 4 นั้น ล้วนมีศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้าน ซึ่งทางหน่วยงานราชการได้ตั้งให้ในช่วงแรก ๆ ของการตั้งหมู่บ้าน และปัจจุบันทั้ง 4 หมู่บ้านก็ยังมีศูนย์เด็กเล็กอยู่ ครู นักเรียน และอุปกรณ์การเรียนพร้อม เป็นสิ่งเดียวที่ภาครัฐจัดตั้งให้ในช่วงแรกและยังคงดำรงอยู่ตลอดจนปัจจุบันในทุกหมู่บ้าน

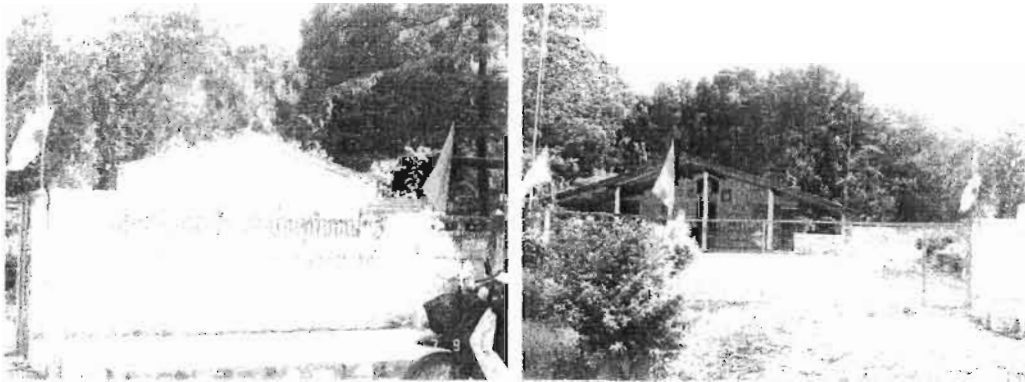
5.2.2.2 ความเป็นอยู่ (อุปโภค บริโภคและสาธารณูปโภค)

(1) ด้านการในการอุปโภคบริโภค ในช่วงแรกสิ่งของเครื่องใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากทางหน่วยงานของทางราชการ และความกรุณาขององค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ ที่ทรงพระราชทานสิ่งของอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นในครัวเรือน รวมทั้งการบริจาคของผู้ใจบุญ มีทั้งทั้งเสื้อผ้า ข้าวสาร อาหารแห้ง อย่างเพียงพอ และมีการช่วยเหลือต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยงานทหารของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มาคอยบริการ อำนวยความสะดวกประมาณ 2 ปี

(2) ด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและถนนหนทางนั้น มีการจัดสร้างขึ้นพร้อมๆ กับการจัดตั้งหมู่บ้าน ทั้งไฟฟ้า ประปา ซึ่งมีการจัดสร้างประปาหมู่บ้านให้ทุกครัวเรือนมีน้ำใช้ ส่วนไฟฟ้านั้นมีการปักเสาเดินจากการไฟฟ้าและจ่ายไปยังทุกครัวเรือนเช่นกัน ปัจจุบันจะพบว่าเครื่องใช้ไฟฟ้า และพาหนะยานยนต์ต่างๆ โดยเฉพาะรถจักรยานยนต์กลายเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวบ้านจุฬาภรณ์แล้ว ทั้งโทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ เครื่องเสียงต่างๆ เครื่องซักผ้า รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ มีหลายครัวเรือนในหมู่บ้านจุฬาภรณ์ที่ซื้อด้วยเงินผ่อน จึงเป็นหนี้เป็นสินในการบริโภคด้วยระบบเงินผ่อนซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน

รูปที่ 56 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2

รูปที่ 57 และ 58 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3

รูปที่ 59 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 4

สำหรับด้านการคมนาคมและเส้นทางการคมนาคมในหมู่บ้าน เนื่องจากลักษณะของหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาทั้ง 4 หมู่บ้านที่ได้ทำการศึกษานั้น ไม่ได้เป็นหมู่บ้านที่มีการขยายตัวของหมู่บ้านตามธรรมชาติ แต่เป็นหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งแบบเบ็ดเสร็จ มีการจัดวางถนนสายต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยมีถนนสายหลักหนึ่งสายในหมู่บ้าน และมีถนนสายย่อยเป็นซอย ๆ เชื่อมต่อกัน ทุกครัวเรือนจึงอยู่ติดกับถนน ซึ่งเป็นการง่ายในการติดต่อสัญจรระหว่างกันและกับภายนอก ดังนั้นเส้นทางการคมนาคมจึงค่อนข้างจะสะดวก ภายหากเทียบกับถนนภายในหมู่บ้านกระทุงเดิม ลุงเขียว เล่าให้ฟังว่า ตอนที่อยู่ที่บ้านกระทุงไม่ได้มีถนนลาดยางในหมู่บ้าน เช่นนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นถนนลูกรังเป็นหลุมเป็นบ่อข้างในช่วงฤดูฝน และในช่วงฤดูฝนบริเวณริมทางข้างถนนมีน้ำขัง มีทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา และกบ ที่มากับน้ำในช่วงฤดูน้ำหลาก ในช่วงประมาณเดือน 12 ชาวบ้านจะนำขออกไปยกปลา และนำอวนไปดักปลาที่มากับน้ำหลากอย่างสนุกสนาน ในช่วงฤดูแล้งก็ไปวิด (จับ) ปลาตามคูน้ำข้างถนน แต่เมื่อมาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาบรรยากาศเช่นนั้นไม่มี เนื่องจากพื้นที่ที่เข้ามาอยู่เป็นพื้นที่ที่ถูกถมให้สูงขึ้น ลักษณะของถนนอยู่ในระดับเดียวกับบ้านเรือน จึงไม่คูน้ำข้างถนนและมีปลาให้จับ มีแต่ปลาที่เลี้ยงไว้ในครัวเรือน

ปัจจุบันสภาพถนนและการสัญจรภายในบ้านจุฬารักษ์พัฒนาทั้งสี่หมู่บ้านมีลักษณะดังนี้ บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง แต่สภาพถนนในปัจจุบันเป็นหลุมเป็นบ่อ การสัญจรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์ ในส่วนของการเดินทางติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านจะใช้ได้ 2 เส้นทาง คือเส้นทางทุ่งใหญ่- ลำทับ และ ทุ่งใหญ่-เขาพนม โดยทั้งสองเส้นทางสามารถเดินทางเข้าตัวอำเภอทุ่งใหญ่ประมาณ 8 กิโลเมตร

บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง สภาพถนนอยู่ในสภาพที่ดี ไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ บริเวณด้านข้างถนนในหมู่บ้านจะมีลักษณะร่มรื่น เพราะทั้งสองข้างถนน จะเต็มไปด้วยไม้ผลที่ชาวบ้านปลูกขึ้นเรียงรายไปตามถนน เช่น เงาะ ลองกอง ก้อย ฯลฯ (แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของดิน) การสัญจรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ เส้นทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางต่อเนื่องมาจากรอบเขื่อนเก็บน้ำคลองดินแดง ในส่วนของการเดินทางติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านจะใช้ได้ 2 เส้นทาง คือเส้นทางไปสู่อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีรถเมล์ประจำทางสายนครศรีธรรมราช - บ้านส้อง และถนนเข้าสู่ตัวอำเภอ พิปูน เป็นระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร จะมีรถสองแถว รถยนต์ และรถจักรยานยนต์ในการเดินทางและขนส่งสินค้า

บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 3 ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง ถนนทางเข้าหมู่บ้าน ต้องผ่านศูนย์ประมงน้ำจืดของจังหวัดนครศรีธรรมราช และผ่านเขื่อนกั้นเก็บน้ำที่อยู่ด้านหน้าหมู่บ้าน สภาพถนนไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ และในหมู่บ้านจะมีถนนแ่งเป็นซอยต่าง ๆ มีทั้งหมด มี 4 ซอย แต่ละมี 32 หลังคาเรือน การสัญจรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ บริเวณด้านข้างถนน มีลักษณะเป็นป่าหญ้าสลับต้นไม้ พวกผลไม้ เช่น เงาะ หนาก มะพร้าว กระท้อน และบางช่วงของถนนที่ไม่การสร้างบ้านเรือนจะมีสภาพบริเวณข้างถนนเปลี่ยวมีต้นไม้ใหญ่จำพวกกระถินเทพาขึ้น ส่วนการเดินทางติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านจะใช้เส้นทาง ทุ่งใหญ่- ลำทับ โดยอยู่ห่างจากอำเภอลำทับประมาณ 20 กิโลเมตร และอำเภอกู่ใหญ่ประมาณ 10 กิโลเมตร

บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 ถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง เข้ามาจากถนนทุ่งใหญ่-ลำทับ ประมาณ 5 กิโลเมตรก่อนเปลี่ยว ถนนมีสภาพดีไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ ส่วนถนนในจะเป็นถนนลาดยางหมู่บ้านจะแ่งเป็นซอยต่าง ๆ ทั้งหมด มี 5 ซอย แต่ละมี 30 หลังคาเรือน การสัญจรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ ส่วนเส้นทางติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านจะใช้ได้ เส้นทางเดียวกับหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 3 คือ ถนนสาย ทุ่งใหญ่- ลำทับ จังหวัดกระบี่ ห่างจากอำเภอลำทับประมาณ 22 กิโลเมตร และเดินทางเข้าตัวอำเภอกู่ใหญ่ประมาณ 10 กิโลเมตร

(3) ด้านการดูแลสุขภาพของชาวบ้านในพื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา โดยในช่วงแรกประมาณ 1-2 ปีแรกนั้นจะมีหน่วยงานของสาธารณสุขคอยบริการดูแลสุขภาพของชาวบ้านในพื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาทั้ง 4 พื้นที่เป็นอย่างดี หลังจากนั้นจึงจัดให้ชาวบ้านคอยดูแลตัวเอง และมีตัวแทนชาวบ้าน(อสม) คอยประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ปัจจุบันนี้ชาวบ้านในพื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา ส่วนใหญ่เมื่อมีการเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อยเกิดขึ้นในครัวเรือนก็มักจะซื้อยากินเอง หากมีอาการหนักก็จะไปรักษาที่คลินิก หรือโรงพยาบาล พบว่าชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารักษ์ 1 3 และ 4 จะไปใช้บริการรับการดูแลรักษาสุขภาพจากโรงพยาบาลทุ่งใหญ่ ส่วนในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 นั้นจะไปใช้บริการและดูแลรักษาสุขภาพจากโรงพยาบาลพิปูน

5.2.2.3 ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ

ด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ยึดถือกันมาดั้งเดิมตั้งแต่ครั้งอยู่ที่บ้านกระตุนเดิม ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ส่วนการไปวัดทำบุญ หรือเมื่อมีช่วงงานบุญต่างๆ สำหรับผู้ที่อพยพมาอยู่ที่หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 3 และ 4 อาจต้องมีการปรับตัวและลำบากบ้างในช่วงแรก เนื่องจากต้องเปลี่ยนสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงต้องมีการปรับ

ตัวให้เข้ากับสถานที่และเพื่อนบ้านในพื้นที่ซึ่งเป็นคนถิ่นเดิมในช่วงแรกจะมีบ้างที่ชาวบ้านในพื้นที่มองผู้มาอยู่ใหม่แบบแปลก ๆ เพราะยังไม่สนิทสนมคุ้นเคยกัน หลังจากที่ได้เมื่อเจอกันบ่อย ๆ คุ้นหน้ากัน ได้ทักทายและได้รู้จักกัน ก็สามารเข้ากับคนพื้นที่และขนบธรรมเนียมประเพณีในพื้นที่ได้ดี (นางบุญเกื้อ ศรีเปาระยะ. สัมภาษณ์. 2549)

ในส่วนของประเพณีที่ยึดถือกันมายาวนานของชาวบ้านกระทุบ ที่สำคัญได้แก่ ประเพณีงานบุญเดือนสิบ หรือชาวบ้านเรียกว่า "ประเพณีทำบุญตายาย" หรือ "ประเพณีรับส่งตายาย" ซึ่งเป็นประเพณีที่สร้างขึ้นเพื่อต้อนรับการกลับมาของปู่ย่า ตายาย เพราะชาวภาคใต้มีความเชื่อว่า บรรพบุรุษ ได้แก่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว หากทำความชั่วก็จะตกนรกกลายเป็นเปรต ต้องอาศัยผลบุญที่ถูกหลานอุทิศให้ ดังนั้น วันแรมหนึ่ง ค่ำ เดือนสิบ คนที่ทำบาปทั้งหลาย หรือที่เรียกว่า เปรต ก็จะถูกล่อยตัวกลับมายังโลกมนุษย์เพื่อมาขอส่วนบุญจากลูกหลาน และจะกลับไปสู่นรกภูมิในวันแรมสิบห้าค่ำ เดือน สิบ ลูกหลานทั้งหลายจึงนำอาหารไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเพื่อแสดงความกตัญญูทดแทนสิ่งที่ชาวบ้านใช้สำหรับการทำบุญในประเพณีรับส่งตายายนี้ คือ อาหาร ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และขนมที่เป็นสัญลักษณ์ของสารทเดือนสิบ ได้แก่

ขนมลา ใช้แทนเสื้อผ้าที่ให้บรรพบุรุษใช้นุ่งห่ม "ขนมลา" เป็นขนมทำบุญ สันนิษฐานว่า แต่เดิมน่าจะเรียกว่า "ขนมกะลา" เพราะใช้กะลาเจาะรูโรยแป้ง แต่ด้วยสำเนียงการพูดหัวนสั้นจึงกลายเป็นขนมลา

ขนมพอง เป็นเสมือนแพที่ให้บรรพบุรุษข้ามห้วงมหรณพ

ขนมกง เป็นเสมือนเครื่องประดับ ใช้ตกแต่งร่างกาย

ขนมบ้า เป็นเสมือนเมล็ดสะบ้า ไว้เล่นในวันครุฑสงกรานต์

ขนมดีซำ เป็นเสมือนเงินตรา ไว้ให้ใช้สอย

หลังจากที่ได้ถวายภัตตาหารแล้ว ชาวบ้านก็จะนำขนมอีกส่วนที่เตรียมไว้ ไปวางตามบริเวณลานวัด ข้างกำแพงวัด โคนไม้ใหญ่ เรียกว่า ตั้งเปรต เพื่อแผ่ส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับที่ไม่มีญาติ หรือ ญาติไม่มาร่วมทำบุญให้ จากนั้นก็จะเป็นการชิงเปรต

ลุงไว (นายไว มีแก้ว. สัมภาษณ์. 2549.) เล่าในฟังว่า การชิงเปรตนั้น จะทำตอนตั้งเปรตเสร็จแล้ว เพราะเชื่อว่าหากใครได้กินของเหลือจากการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ จะได้รับกุศลเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง เมื่อก่อนตอนที่อยู่กระทุบนั้น บางวัดจะนิยมสร้างหลาเปรต เพื่อสะดวกแก่การตั้งเปรต และก็มีบางวัดที่สร้างหลาเปรตไว้บนเสาสูงเพียงเสาเดียวและจะชโลมน้ำมันจนล้น เมื่อเวลาชิงเปรต คนที่ชิงจะต้องใช้ความพยายามอย่างมาก ทำให้สนุกสนานตื่นเต้น แต่ปัจจุบันการชิงเปรตไม่ค่อยสนุกสนานเช่นในอดีต

ซึ่งการประกอบพิธีทำบุญสาทรเดือนสิบ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ได้อบรมเลี้ยงดูลูกหลาน เพื่อตอบแทนบุญคุณ ลูกหลานจึงทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ และ เป็นโอกาสได้รวมญาติที่อยู่ห่างไกล ได้พบปะทำบุญร่วมกันสร้างความรักใคร่สนิทสนมในหมู่ญาติ อีกทั้งเป็นการทำบุญในโอกาสที่ได้รับผลผลิตทางการเกษตรที่เริ่มออกผล ได้นำผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งมีมากในช่วงนี้ไปถวายพระเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และในภาคใต้ช่วงนี้เป็นช่วงฤดูฝน พระภิกษุสงฆ์บิณฑบาตยากลำบาก ชาวบ้านจึงจัดเสวยอาหารนำไปถวายพระ เพื่อจะได้เก็บรักษาเป็นเสบียงสำหรับพระภิกษุสงฆ์ในฤดูฝน ประเพณีงานบุญเดือนสิบ เป็นประเพณีหนึ่งที่ชาวกระทูนยังสืบทอดมา ส่วนใหญ่เมื่อถึงวันนี้ ชาวบ้านที่อาศัยตามหมู่บ้านต่างก็จะไปทำบุญในวัดที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านของตนเอง โดยชาวบ้านที่มีคร่าวเรือนอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 ก็จะไปทำบุญกันที่วัดภูเขาดิน ส่วนชาวบ้านที่มีคร่าวเรือนอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 และ 4 ก็จะไปกันที่วัดเสม็ดจวน และบางคนที่อาจมาที่วัดภูเขาดิน หรือมีบางคนถือโอกาสกลับไปที่กระทูนเดิมเยี่ยมญาติและทำบุญเดือนสิบที่นั่น โดยจะไปที่วัดปากจ้งบ้าง วัดห้วยโกเหนือบ้าง ส่วนชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 นั้นส่วนใหญ่จะไปวัดทั้งสองนี้เหมือนกัน คือวัดปากจ้งและวัดห้วยโกเหนือ ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ หมู่บ้าน สำหรับวัดที่อยู่ในหมู่บ้านกระทูนเดิม วัดห้วยโก จมอยู่ใต้ในเขื่อนกักเก็บน้ำของ ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน ปัจจุบันมองเห็นเฉพาะยอด เมรุ ที่โผล่พ้นน้ำให้เห็นเท่านั้น

รูปที่ 60 ภาพวัดอันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้านกระทูนในอดีต

ด้านประเพณีที่เกี่ยวกับบุคคล เช่น การแต่งงาน งานบวช งานศพ ส่วนใหญ่ยังคงรักษาแบบแผนการปฏิบัติและพิธีกรรมแบบดั้งเดิม อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพราะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการณ์ใหม่ ๆ เช่นเดียวกับสังคมทั่ว ๆ

เช่น พิธีแต่งงาน โดยทั่วไปการประกอบพิธีกันที่บ้านฝ่ายหญิง ทางฝ่ายชายจะเป็นผู้ กัดการเรื่องขันหมาก วันรุ่งขึ้นจึงแห่ขบวนขันหมากไปบ้านฝ่ายหญิง โดยจะนิยมใช้กัน 9 ขัน ขันแรกเรียกว่า ขันหมากหัวจะใส่หมากใส่พลู ขันรองจะเป็นสินสอดตามที่ตกลงกัน ส่วนขัน อื่น ๆ จะมีการจัดขนม และผลไม้ ด้านพิธีกรรมทางศาสนาจะจัดกันที่บ้านฝ่ายหญิง หลังจากนั้น บ่าวสาวร่วมกันตักบาตร ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ จะมีพิธีรดน้ำสังข์หรือไม่ก็ได้ ตกค่ำจึง ได้ฤกษ์ส่งตัวคู่บ่าวสาวเข้าหอ โดยจะมีญาติผู้ใหญ่ที่ฝ่ายเจ้าสาวจัดไว้มาทำพิธีส่งตัว ส่วนทาง บ้านฝ่ายหญิงนั้นมีการเตรียมงานและจัดเลี้ยงรับรองแขก

ในส่วนของพิธีกรรมและความเชื่ออื่น ๆ ที่ยังมีการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากครั้งยังอยู่กระทุน เช่น ความเชื่อในพุทธศาสนาที่เชื่อในเรื่องของ “การทำดีได้ดีทำชั่วได้ ชั่ว” และนิยมไปทำบุญในวันพระ และเรื่องไสยศาสตร์ ในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น จอมปลวก ต้นไม้ ก้อนหินบนภูเขา เชื่อเรื่องโชคลาภ วาสนา หรือในเรื่องของดวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสี่ยงโชคจากการเล่นหวยก็ยังมีอยู่ ตลอดจนความเชื่อเรื่องทางไสย ศาสตร์ มีการบนบานศาลกล่าวยามการเจ็บไข้ไม่สบายเกิดขึ้นกับลูกหลานหรือคนในบ้าน มี การนำของเช่น ไห้ว จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 และ 4 พบว่าจะ มีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้มากกว่าในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 และ 2

โดยภาพรวมสภาพความคิดความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมของชาวกระทุนนั้นก่อน ข้างจะดำรงและมีบ้างที่รับเอาความคิด ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ เข้ามาเพิ่มเติม แต่ส่วนใหญ่ แล้วยังได้ดำรงรูปแบบเดิมที่ของชาวกระทุนที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ทั้งนี้เนื่อง จากพื้นที่ที่เข้ามาอยู่ใหม่ยังเป็นลักษณะของสังคมชนบท ความเชื่อและพิธีกรรมมีลักษณะที่ ใกล้เคียงกัน จึงไม่ทำให้เกิดความแตกแยกทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ มีบางที่พบเห็น ลักษณะของความเชื่อของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ที่จะมีวิถีถึง ๆ ของความ เป็นสังคมเมือง มีความเป็นสันโดษหลายครัวเรือน

5.2.2.4 การใช้ภาษาและลักษณะนิสัย

ในการใช้ภาษาในการสื่อสารนั้นชาวบ้านในบ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 2 3 และ 4 จะพูด ภาษาถิ่น (ภาษาใต้) ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่สามารถใช้ภาษาไทยกลางได้ แต่ไม่เป็นที่ นิยมใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันกัน หากคนต่างถิ่นเข้ามาสามารถใช้ภาษาไทยกลางสื่อ สารกันรู้เรื่อง การใช้ภาษาไทยกลางของชาวบ้านเป็นลักษณะเช่นเดียวกับคนใต้โดยทั่วไปคือ “พูดทองแดง” หรือ “พูดภาษากลางไม่ค่อยแข็งแรง” แต่สำหรับเด็ก ๆ ที่เข้าโรงเรียนจะใช้ภาษา

ไทยกลางในการสนทนากับครูอาจารย์ได้ และในหน่วยงานราชการต่าง ๆ หากมีการประชุมที่เป็นทางการใช้ภาษาไทยกลาง หรือภาษาราชการ

ลักษณะโดยทั่วไปของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ทั้ง 4 แห่ง มีลักษณะเหมือนคนได้ทั่วไป คือมีลักษณะนิสัยโผงผางเสียงแข็ง ได้ตอบตรงไปตรงมา ใจร้อน ใจนักเลง มีความสนุกสนานในบางครั้งจึงทำให้ขาดระเบียบวินัย แต่หากเชื่อถือและไว้วางใจใครแล้วค่อนข้างจะมั่นคงยากที่จะเปลี่ยนแปลง ใจกว้าง มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะเช่นนี้ ยังคงเป็นภาพลักษณะเฉพาะถิ่นของคนได้โดยทั่วไป ไม่ว่าจะไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ไหนก็ยังดำรงอัตลักษณ์ส่วนนี้ไว้ได้

ส่วนลักษณะนิสัยในการบริโภค ของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ทั้ง 4 พื้นที่ มีลักษณะของการบริโภคอาหารที่มีรสจัด ทั้งเค็มจัด เปรี้ยวจัด หวานจัด และ เผ็ดจัด และจะมีผักหนาะรับประทานร่วมในแต่ละมื้ออาหารตามฤดูกาล เช่น สะตอ ลูกเนียง ลูกเหรียง ขวดหมู ยอดตำมั่ง ใบมะม่วงหิมพานต์ ชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 บอกว่าการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ใหม่โดยเฉพาะในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 การหาผักหนาะรับประทานยากกว่าตอนอยู่กระทุง จะปลูกผักกินเองก็ปลูกไม่ค่อยขึ้น ส่วนใหญ่ปัจจุบันต้องซื้อจากตลาดนัดวันอาทิตย์ในตัวอำเภอทุ่งใหญ่

ดังนั้น โดยภาพรวมของการปรับตัวทางสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาทั้ง 4 แห่ง มีความสอดคล้องกัน มีแนวคิดและหลักการปรับตัวพัฒนา เพื่อให้คนในชุมชนหมู่บ้านมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรู้ มีความสามารถ และมีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งคิดดี พูดดี และการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤตชั่วได้ อันก่อให้เกิดความสุขสงบ มีจิตใจที่ดีงาม เข้มแข็ง ผ่องใส ไม่เครียด มีความสุขุมเยือกเย็น มีเมตตากรุณา มองโลกในแง่ดีปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง อาจจะมีแนวทางในการดำเนินการที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ตามสภาพสภาพแวดล้อม แต่โดยเนื้อแท้แล้วมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

5.2.3 การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ และอาชีพ

การจัดสรรพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ประสบอุทกภัยของโครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาทั้ง 4 พื้นที่นั้น นอกจากองค์ประธานโครงการจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดที่อยู่อาศัยช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยที่ไร้ที่อยู่อาศัยแล้ว ยังมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การช่วยส่งเสริมอาชีพและรายได้แก่ชาวบ้านที่เข้ามาอาศัยในหมู่บ้าน ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เค็มการประกอบอาชีพของชาวกระตุมมีทั้งทำสวน ทำนา รายได้หลักจะมาจากสวนยางพาราและสวนผลไม้ เมื่อเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาสภาพทางเศรษฐกิจและรายได้ถูกปรับเปลี่ยนไปหมด ในช่วงแรกส่วนใหญ่จะไม่มีรายได้ แต่ในช่วงนั้นจะได้รับความเหลือจากหน่วยงานของทางราชการ จำพวกสิ่งของเครื่องใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค ข้าวสาร อาหารแห้ง หลายครัวเรือนจึงอยู่ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายมากนัก ในขณะที่เดียวกันก็มีการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน เช่น กรณีในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ที่มีการจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพให้คนในหมู่บ้านตามความสนใจของแต่ละคน เช่น ศูนย์ตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น แต่การดำเนินสามารถทำได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งในช่วงที่รัฐยังให้การช่วยเหลือ ประมาณช่วงปี 2532-2538 หลังจากนั้นกลุ่มต่างๆ ก็ค่อย ๆ ล่มสลายลงเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มไม่ดีพอ กลุ่มไม่สามารถยืนหยัดอยู่ได้ จนกระทั่งในปี 2540 กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านได้ล่มสลายไปทั้งหมด ปัจจุบันนี้กลุ่มต่าง ๆ มิได้มีให้เห็นอีก ศูนย์ปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น โรงเพาะเห็ด โรงเพาะชำ ที่ก่อสร้างไว้ถูกปล่อยให้ผุพังและสลายไปตามกาลเวลา ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งกับงบประมาณจำนวนมากที่ต้องสูญเสียไป ดังนั้นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็งยืนหยัดอยู่ได้นั้น คนหรือสมาชิกภายในชุมชนหมู่บ้าน ต้องมีมีคุณภาพ คือมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และครอบครัว เฉลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี จึงจะสามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งคิดดี พูดดี และการปฏิบัติอย่างถูกต้อง กลุ่มต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นจึงสามารถดำรงอยู่ได้และตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างเต็มที่

สำหรับหมู่บ้านพัฒนา 3 และ 4 ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านยังใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมพึ่งพาซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน โดยในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 ได้มีหน่วยงานราชการจัดสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านใช้ในการเกษตรและเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำ ทั้งยังมีสัตว์น้ำที่ทางราชการได้นำมาปล่อยเพื่อให้ชาวบ้านจับมารับบริโภคได้ ซึ่งอ่างเก็บน้ำใน

หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ได้สร้างเมื่อประมาณปี 2533 หลังการสร้างหมู่บ้านประมาณ 1 ปี โดยมีการสร้างถนนเป็นสันเขื่อนกันน้ำ และเป็นทางเข้าหมู่บ้าน เดิมบริเวณอ่างเก็บน้ำเป็นห้วยชาวบ้านเรียกว่า “ห้วยลึก” ซึ่งเกิดจากลำธารทางตอนเหนือของห้วยที่ใหญ่มาจากบ้านทะเลสองห้อง ตำบลกรุงหยัน อำเภอทุ่งใหญ่ จากลำธารหลายสายไหลมารวมกันกลายเป็นห้วยดังกล่าว ห้วยแห่งนี้ยังเป็นลำคลองเล็ก ๆ ที่ไหลไปออกคลองสินปุน (คลองสินปุนเป็นคลองแบ่งพื้นที่ระหว่างจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดกระบี่) หลังจากสร้างอ่างเก็บน้ำเสร็จในช่วงแรกจึงได้จัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของอำเภอทุ่งใหญ่ มีการจัดเป็นแพลอยน้ำให้ผู้มาท่องเที่ยวมาหาอาหารมาให้สัตว์น้ำ และมีร้านค้าที่คอยบริการขายอาหารให้รับประทานบนแพ และยังมีเรือถีบให้ถีบเที่ยวชมธรรมชาติบริเวณอ่างเก็บน้ำ แต่ปัจจุบันนี้สิ่งเหล่านี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ลุงชาติ (ชาติ นุพผาคร.สัมภาษณ์. 2549) ให้ฟังว่า แพตั้งอยู่ได้ประมาณ 6-7 ปี หลังจากนั้นประมาณปี 2540 แพต่าง ๆ ก็ยกเลิกทำเนื่องจากประสบปัญหาหลายอย่าง ทั้งปัญหาน้ำเน่าเสียและขยะที่เกิดขึ้นในเขื่อน และปัญหาด้านผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัว สำหรับบริเวณใกล้ ๆ กับหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ประมงน้ำจืดของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งเป็นแหล่งสถานีวิจัยและเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำจืดและเป็นบ้านพักของข้าราชการที่ทำงานในพื้นที่ รวมทั้งในบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ทั้งต้นกระถินณรงค์ กระถินเทพา ต้นสน และต้นไม้อื่นมากมาย เป็นทิวแถวสวยงามและบริเวณพื้นที่ต่อระหว่างบ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 และ 4 และยังเป็นมีสถานที่เพาะพันธุ์กล้าไม้ต่าง ๆ ของทั้งสองหมู่บ้าน

หากมองด้านเศรษฐกิจและรายได้ของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์ ตามหลักการของการก่อตั้งหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาที่ได้ตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ประการ คือ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอก ในช่วงแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนานับว่าสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี แต่ในช่วงหลังกลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ความไม่เข้มแข็งของชาวบ้าน และผู้นำ ที่สำคัญคือการรับกระแสทุนนิยมเข้ามามาก และความต้องการที่ยากจะประมาณขีดจำกัดของชาวบ้าน ส่งผลทำให้มีการพึ่งพิงจากภายนอกสูงมาก กระทั่งชาวบ้านบางคนไม่สามารถดำรงชีวิตเช่นเดิมอย่างช่วงที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านใหม่ ๆ ได้ ปัจจุบันค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สูงขึ้น รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้มีบางครัวเรือนต้องขายบ้านที่รัฐเคยจัดสรรให้ให้กับเพื่อนบ้าน เพื่อไปอยู่บ้านพักในสวนยางที่เจ้าของสวนยางสร้างให้พร้อมไปกับการตัดยางในสวนยางดังกล่าว จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าทำไมจึงมีการจึงมีการซื้อขายบ้านหรือพื้นที่ที่มีการจัดสรรให้กันดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่ผู้ซื้อไม่มีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายเพราะที่ดินดัง

กล่าวมีไว้เพื่อตกทอดแก่บุตรหลานเท่านั้น แต่ชาวบ้านกลับมองหากมีความจำเป็นก็ต้องขายถึงแม้ผู้ซื้อไม่ได้กรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย แต่ชาวบ้านถือว่าทั้งผู้ซื้อและผู้ขายรับรู้กัน เป็นสัญญาปากเปล่าและจะเป็นที่รับรู้กันในกลุ่มเพื่อนบ้าน

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ความเข้มแข็งของชุมชนของชุมชนลดลง ชาวบ้านไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เกิดขึ้นหลังจากที่ภาครัฐปล่อยให้ท้องถิ่นหรือชุมชนมีการบริหารจัดการเองด้วยตนเอง โดยเฉพาะในหมู่บ้าน จุฬารักษ์พัฒนา 1,3 และ 4 โครงการ กองทุนหรือกลุ่มต่าง ๆ กลับล่มสลายไปเกือบหมด มีเพียงหมู่บ้านเดียวที่สามารถคงความเข้มแข็งของชุมชนและยืนหยัดอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้คือ หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 สาเหตุหลักน่าจะมาจากการที่ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่ม มีผู้นำที่มีความเข้มแข็งและมีภาวะเป็นผู้นำสูง และการจัดสรรผลประโยชน์ที่ยุติธรรม

การล่มสลายของกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา เช่น กรณีของหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 ทั้ง ๆ ที่ในช่วงแรก(พ.ศ. 2532-2535) กลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงมากในอำเภอทุ่งใหญ่ เช่นกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำซึ่งมีโรงงานเป็นสถานที่ให้คนในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา และละแวกใกล้เคียงได้แวะเวียนมาซื้อหาไปบริโภค ในช่วงแรกโรงงานแห่งนี้สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่หลังจากนั้นเมื่อรัฐลดการช่วยเหลือและให้คนในชุมชนบริหารจัดการกันเองโรงงานดังกล่าวก็ล่มสลายลง เช่นเดียวกับกลุ่มเพาะเห็ดที่มีการจัดสร้างโรงเรือนให้เป็นอย่างดี มีการดำเนินกิจการกันอย่างจริงจังในช่วงแรก แต่ต่อมากิจกรรมเหล่านี้ก็ค่อย ๆ ล่มสลายลง ปัจจุบันเห็นเพียงโรงเรือนที่ถูกปล่อยให้รกร้างไม่มีการบูรณะซ่อมแซมและใช้ประโยชน์ ส่วนแปลงแปลงผักของหมู่บ้าน ก็ถูกปล่อยให้รกร้างและหญ้าปกคลุมเต็มไปหมด จึงเป็นที่น่าเสียดายงบประมาณที่ภาครัฐได้เข้าไปลงทุน ในที่สุดไม่สามารถจัดการให้อยู่ยั่งยืนได้

อย่างไรก็ตามยังมีอีกหมู่บ้านหนึ่งคือบ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 ที่ยังสามารถดำเนินกิจกรรมที่รัฐได้ส่งเสริมให้ในช่วงแรกมาได้อย่างต่อเนื่อง เป็นหมู่บ้านที่สามารถปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันได้ดี กลุ่มการประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่ทางราชการเข้าไปส่งเสริมพร้อม ๆ กับหมู่บ้านจุฬารักษ์อื่น ๆ ปัจจุบันยังคงอยู่และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้เป็นอย่างดี เช่น ศูนย์ตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ 2532 ศูนย์ดังกล่าวให้ความรู้ในการการตัดเย็บเสื้อผ้าสำหรับทุกเพศทุกวัยที่สนใจ นอกจากนี้ปัจจุบันยังมีการรวมกลุ่มของแม่บ้านในการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน เช่น โครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล และในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 ยังจัดให้มีตลาดนัดของหมู่บ้านสำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียงใช้จับจ่ายซื้อของ ของที่มา

จำหน่ายจำพวกพืชผักผลไม้ และสินค้าทางการเกษตรต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นของในชุมชน ส่วนสินค้าเครื่องใช้อุปโภค บริโภคต่าง ๆ จะเป็นพ่อค้าภายนอกนำมาขาย ยังพบว่าครัวเรือนในพื้นที่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 นั้นส่วนใหญ่การปลูกพืชผักต่าง ๆ บริเวณบ้านโดยเฉพาะผักสวนครัวเพื่อการบริโภคและจำหน่าย จึงเป็นการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้แก่ครัวเรือนสามารถดำรงอยู่ได้โดยการพึ่งตนเอง มีความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ ทำให้สมาชิกในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้

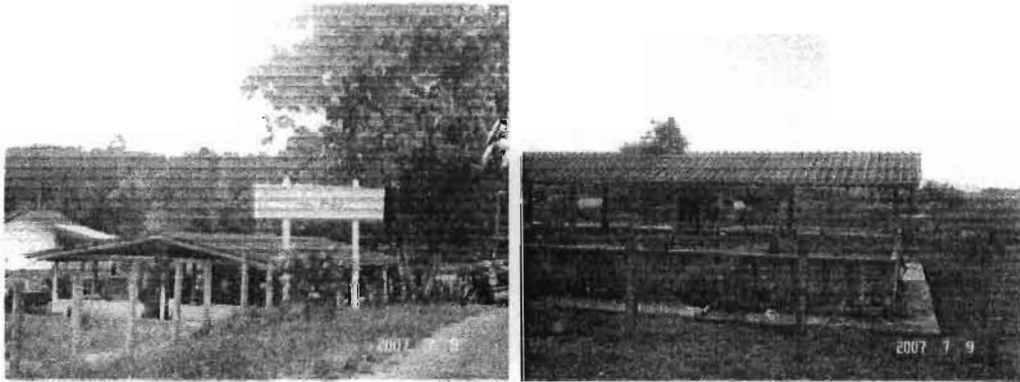
สำหรับการดำรงชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3 และ 4 ปัจจุบันพบว่ามีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้าง เช่นรับจ้างก่อสร้าง ซึ่งจะผู้รับเหมาเข้ามารับถึงหมู่บ้านให้ค่าแรงเป็นรายวัน และรายได้จากภาคเกษตรบ้าง เนื่องรายได้จากภาคการเกษตรไม่เพียงพอแม้ว่าในช่วงแรกของการจัดสรรพื้นที่เพื่อทำการเกษตรนั้นภาครัฐมีนโยบายเน้นให้ปลูกไม้ผลมีพันธุ์ไม้ผลมาแจกจ่ายให้ชาวบ้านปลูกในแปลงพื้นที่ทำกิน ได้แก่ เงาะ ทุเรียน มะม่วง แต่เนื่องจากสภาพดิน และอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย จึงทำให้ไม้ผลต่าง ๆ ที่ปลูก ไม่เจริญเติบโตเต็มที่ ช่วงหลังชาวบ้านจึงปรับเปลี่ยนพื้นที่ไปปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันเกือบทั้งหมด แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับผลผลิต ชาวบ้านในพื้นที่จึงจำเป็นต้องออกไปรับจ้างเพื่อนำรายได้เข้ามาจุนเจือครอบครัวไปเบื้องต้นก่อน อีกประมาณ 5-6 ปีเมื่อยางพาราที่ปลูกไว้สามารถกรีด หรือปาล์มให้ผลผลิตแล้วการออกไปรับจ้างน้อยลง

การที่หน่วยงานของรัฐมีทุนมาให้กับชาวบ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจ มีการอบรมให้ความรู้ แก่ชาวบ้านในช่วงแรก แต่สิ่งที่ตามมาคือผลผลิตที่ออกมาพร้อม ๆ กันจำนวนมากมีปัญหารีเอตลดรับซื้อสินค้า น้ำโซติ (สัมภาษณ์นายโซติ บุญแก้วเพชร) กล่าวว่า **“ในตอนที่แรกมีการส่งเสริมให้เลี้ยงปลาถูก มีทหารมารับซื้อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในครัวเรือนเป็นอย่างดี เมื่อเวลาผ่านไปไม่มีตลาดขาย ไม่รู้จะเอาไปไหนแม่ค้าจากตลาดเข้ามากรคราคาต้องการให้ได้ขนาด 4 ตัว 1 กิโลกรัม แล้วปลาตัวเล็ก ๆ ที่เหลือจะเอาไปไหน ค่าอาหารก็แพงขึ้นทุกวัน ”** ดังนั้นตลาดรองรับจึงมีความสำคัญ ชาวบ้านในหมู่บ้านเอง ต้องเรียนรู้จัดการวิสาหกิจชุมชนให้เป็นธุรกิจที่มีการจัดตั้งคนในชุมชน ผลผลิตจากกระบวนการในชุมชนทรัพยากรวัตถุดิบมาจากท้องถิ่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่แข่งกับพ่อค้า

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการเข้ามาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนานั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากการเปลี่ยนแปลงจากการตั้งถิ่นฐานใหม่ แล้วยังก่อให้เกิดค่านิยมทางสังคมทั้งด้านการบริโภค รูปแบบของการพัฒนาสังคมที่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์

นั้นล้วนมาจากส่วนกลาง ซึ่งปัจจุบันนี้ขาดความยั่งยืน แม้จะมีการส่งเสริม และให้ความรู้ใหม่ เพื่อการดำรงชีพของชุมชน สังเกตว่าชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ เริ่มเปลี่ยนมาให้ความสำคัญทางด้านวัตถุดิบมากขึ้น จากการแลกเปลี่ยนด้วยน้ำใจดังที่เคยมีมาในบ้านกระทุงเดิมเริ่มเปลี่ยนเป็นตัวเงิน การพึ่งพิงจากภายนอกชุมชน

อาจกล่าวได้ว่าบทบาทขององค์กรภายนอก หรือหน่วยงานราชการที่เข้าไปช่วยชาวบ้านนั้น ควรเชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อน เป็นผู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่และเกิดเครือข่าย แต่ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เหมือนกับต้นไม้ที่อยู่ในกระถางที่ไม่มีวันโต นอกจากจะทุบกระถางแล้วเอาต้นไม้ลงดิน จะทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตขึ้นเป็นต้นไม้ใหญ่ได้ (เสรี พงศ์พิศ.2546) ดังนั้นนักพัฒนาหรือหน่วยงานราชการจากภายนอกที่เข้าไปในหมู่บ้าน ควรให้แนวทางเพื่อให้ชาวบ้านสามารถปรับตนเองแล้วต้องการปรับวิธีแนวความคิด เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาของตนเองให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

รูปที่ 61 และ 62 บริเวณเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของชาวบ้านในพื้นที่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 3

5.3 ปัญหาและมีความต้องการของชาวบ้านในชุมชน

สำหรับปัญหาและระดับความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 2 3 และ 4 ซึ่งในการสำรวจได้จำแนกเป็น 12 ข้อ ครอบคลุม ปัญหาและความต้องการ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งปรากฏผลการศึกษาดังข้อมูลต่อไปนี้

1. ต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ / รายได้

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	38.36
มาก	49.45
น้อย	11.17
น้อยที่สุด	1.02

จากการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพและรายได้ของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาใน พบว่า ชาวบ้าน ส่วนใหญ่มีความต้องการให้หน่วยงานของภาครัฐเข้าไปส่งเสริมอาชีพ และรายได้ให้แก่สมาชิกในหมู่บ้าน ในระดับมาก ถึงมากที่สุด ถึงร้อยละ 87.81 อาชีพที่ชาวบ้านต้องการให้เข้าไปส่งเสริมมากที่สุด จะเน้นไปในภาคเกษตร เช่น การเลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว ในส่วนของชาวบ้านในพื้นที่จุฬาภรณ์พัฒนา 3 นั้นมีความต้องการให้พัฒนาพื้นที่บริเวณรอบเขื่อนเก็บน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนเช่นในอดีต

2. ต้องการให้มีการพัฒนาการคมนาคม และสร้างถนนหนทาง

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	44.11
มาก	54.29
น้อย	1.34
น้อยที่สุด	0.26

ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาการคมนาคมนั้น พบว่า ชาวบ้านให้พื้นที่หมู่บ้าน จุฬารักษ์พัฒนาทั้ง 4 พื้นที่มีความต้องการในด้านการพัฒนาด้านการคมนาคม และถนนหนทางในระดับมาก ถึงร้อยละ 54.29 และระดับมากที่สุดถึงร้อยละ 44.11 ซึ่งให้แต่ละพื้นที่นั้นมีเหตุผลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความต้องการเรื่องการคมนาคม หรือการสร้างถนนในพื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 นั้น ต้องการให้มีการมีซ่อมแซมถนนหนทางภายในหมู่บ้าน ในช่วงประมาณ 2-3 ที่ผ่านมานี้ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อมาก ช่วงฤดูฝนค่อนข้างลำบาก ส่วนในพื้นที่ จุฬารักษ์พัฒนา 2 นั้นปัญหาเรื่องถนนไม่มากนักส่วนใหญ่ถนนอยู่ในสภาพที่ดี

ส่วนในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 3 นั้นต้องการให้มีถนนคอนกรีตในซอยย่อย ๆ ของหมู่บ้าน ซึ่งซอยย่อย ๆ เหล่านี้เป็นซอยที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นเป็นถนนคันดินมีปัญหาในช่วงฤดูฝน และ ยังต้องการถนนคอนกรีตสายหลักสำหรับเข้าแปลงทำกิน ด้านหลังหมู่บ้าน ซึ่งพื้นที่แปลงเกษตรที่แต่ละครัวเรือนได้รับการจัดสรรครัวเรือนละ 8 ไร่ ถนนในส่วนนี้ไปยังเป็นถนนคันดินแดง เป็นหลุมเป็นบ่อ เป็นอุปสรรคในการขนส่งพืชผลทางการเกษตร

สำหรับหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 นั้น ถนนหนทางในหมู่บ้านอยู่ในสภาพที่ดี แต่ชาวบ้านยังมีความต้องการให้มีรถโดยสารประจำทางจากตัวตลาดในอำเภอทุ่งใหญ่เข้าหมู่บ้าน เพราะปัจจุบันหากไม่มีรถส่วนตัวการไปมาเข้าตัวอำเภอ ต้องจ่ายค่ารถจักรยานยนต์รับจ้างครั้งละ 80 – 100 บาท หากมีรถประจำทางในหมู่บ้านจะสะดวกแก่บุตรหลานในการไปโรงเรียนอีกด้วย

3. ต้องการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น ปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	38.36
มาก	49.45
น้อย	11.17
น้อยที่สุด	1.02

ความต้องการในด้านการพัฒนาเกี่ยวกับ เรื่องสาธารณูปโภค ในปัจจุบันพบว่า ชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาจะมีปัญหาเรื่องน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้ง ส่วนน้ำดื่มนั้นส่วนใหญ่ชาวบ้านให้แต่ละครัวเรือนจะมีโอ่งที่ หน่วยงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จัดหามาให้ ในส่วนนี้ทำให้ชาวบ้านสามารถรับน้ำฝนไว้ดื่มได้ ช่วงฤดูแล้งบางครัวเรือนนั้นไม่เพียงพอก็จะมี การซื้อน้ำขวดมาดื่มจากร้านค้าในหมู่บ้าน ราคากระป๋องละประมาณ 10 บาท ส่วนน้ำใช้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากประปาของหมู่บ้าน มีเพียงในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 4 เท่านั้นที่ ปัจจุบันประปาของหมู่บ้านไม่สามารถใช้การได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ น้ำบ่อ จึงมักมีปัญหาในช่วงฤดูแล้ง และจะต้องซื้อน้ำใช้เป็นถังใหญ่ ๆ โดยต้องส่งจากภายนอกหมู่บ้านเข้ามาส่งถึงละประมาณ 150 บาท

ส่วนในเรื่องไฟฟ้าในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาทั้ง 1 2 3 และ 4 นั้นหน่วยงานของทางราชการจะติดตั้งไฟฟ้าให้พร้อมก่อนการเข้าอยู่ทุกครัวเรือน ทำให้ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้า มีเพียงในช่วงแรก (ปี พ.ศ. 2533) ของหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 เท่านั้นที่มีชาวบ้านเดือดร้อนและมีความจำเป็น ต้องการเข้าอยู่อาศัยก่อนเพียง 18 ครัวเรือน ซึ่งขณะนั้นทหารสร้างบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ยังไม่เสร็จเรียบร้อยไม่ได้เดินสายไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงต้องใช้ ตะเกียงไปก่อน หลังจากสร้างบ้านเรือนเสร็จจึงติดตั้งไฟฟ้าให้ทุกหลังคาเรือน

4. ต้องการให้มีการส่งเสริมการศึกษา/สร้างสถานศึกษาในหมู่บ้าน

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	18.99
มาก	28.95
น้อย	37.19
น้อยที่สุด	14.87

ความต้องการในการส่งเสริมการศึกษาในปัจจุบันนี้ ไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถานที่เรียนกับชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาทั้ง 4 แห่ง ความต้องการในเรื่องนี้อยู่ในส่วนใหญ่ระดับน้อยถึงร้อยละ 37.19 ส่วนความต้องการเกิดขึ้นการศึกษาของชาวบ้านที่ต้องการคือ การเดินทางไปโรงเรียนของบุตรหลาน ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 และ 4 อาจจะไกลสำหรับการเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนควนประชาสรรค์ และโรงเรียนเสม็ดจวนวิทยา ซึ่งเป็นระยะทางประมาณ 6-8 กิโลเมตร สำหรับเด็กที่ศึกษาให้ชั้นพื้นฐาน (ประถม) ผู้ปกครองต้องไปรับไปส่ง หรือจ้างรถรับส่ง ของเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งคิดค่าบริการเป็นรายเดือน ส่วนเด็กโต (มัธยม) ไม่ค่อยจะมีปัญหาส่วนใหญ่ ไปรถจักรยาน และจักรยานยนต์ส่วนตัว สำหรับเด็กอนุบาลหรือเด็กเล็กนั้นทุกหมู่บ้านทั้งหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 2 3 และ 4 นั้นล้วนมีศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้าน ซึ่งทางหน่วยงานราชการได้ตั้งแต่ช่วงแรก ๆ ในการตั้งหมู่บ้าน และปัจจุบันทั้ง 4 หมู่บ้านจะมีศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้าน และมีพร้อมทั้ง ครู นักเรียน และอุปกรณ์การเรียนการสอน น่าจะสิ่งเดียวภาครัฐจัดให้แล้วยังมีการประสานต่อครบทุกหมู่บ้าน

5. ต้องการให้มีผู้นำชุมชนที่มีคุณภาพ และเป็นนักพัฒนา

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	81.27
มาก	10.11
น้อย	8.50
น้อยที่สุด	0.12

ด้านความต้องการผู้นำที่มีคุณภาพและเป็นนักพัฒนานั้น เป็นที่ต้องการสูงสุดของทุกหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 81.27 มากที่สุด ชาวบ้านต้องการผู้นำที่เข้ามาพัฒนาหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนาอย่างแท้จริง ไม่ทุจริตงบประมาณต่าง ๆ ตั้งใจช่วยเหลือหมู่บ้านให้พัฒนา เข้าใจลูกบ้าน และมีความยุติธรรม ร่วมทุกข์ร่วมสุขและเข้ากับทุกคนให้หมู่บ้าน

6. ต้องการให้มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	32.36
มาก	44.45
น้อย	12.17
น้อยที่สุด	1.02

ความต้องการสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ชาวบ้านส่วนใหญ่เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ ตอนอยู่ที่กระทูนนั้นจะไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัดกระทูน(ห้อยโก) หรือวัดบริเวณใกล้เคียง เช่น วัดปากจ้ง สำหรับชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 1 ส่วนใหญ่ไปวัดภูเขาดิน และวัดท่ายาง ซึ่งก็ไม่ไกลมากนัก สำหรับหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 2 นั้นส่วนใหญ่จะไปวัดปากจ้ง และวัดห้วยโกเหนือ อยู่ในพื้นที่ที่คุ้นชิน ส่วนชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 3 และ 4 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ๆ ทั้งสองหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่จะไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัดเสม็ดจวน และวัดภูเขาดิน วัดทั้ง 2 แห่งห่างจากตัวหมู่บ้านประมาณ 8-10 กิโลเมตร ชาวบ้านจึงมีการอยากให้มีสำนักสงฆ์ในหมู่บ้านเพื่อจะเดินทางไปทำบุญได้สะดวก สำหรับหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 3 ในช่วงประมาณ 2548-2549 มีกลุ่มของผู้ที่ถือคริสต์ศาสนาเข้า ให้ความรู้ทางคริสต์ศาสนา และช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านหลายครัวเรือนในหมู่บ้านจุฬารณ์พัฒนา 3 ที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ แต่ในช่วงปัจจุบันได้มีหลายครัวเรือนที่กลับมานับพุทธศาสนาเช่นเดิม

7. ต้องให้มีการบริการด้านส่งเสริมสุขภาพอนามัย

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	21.03
มาก	68.74
น้อย	10.23
น้อยที่สุด	0.44

ในด้านสุขภาพอนามัยนั้นชาวบ้านในหมู่บ้าน ชาวบ้านยังต้องยังมีความต้องการในเรื่องนี้ในระดับมาก ถึงร้อยละ 68.74 แม้ทุกหมู่บ้านจะมี อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) แต่ชาวบ้านยังต้องการให้เจ้าหน้าที่อนามัยเข้ามาให้ความรู้ในหมู่เหมือนช่วงแรก ๆ ที่มีการก่อสร้างหมู่บ้านใหม่ ขณะนั้นมีทั้งหน่วยงานสาธารณสุข และทหารที่คอยช่วยเหลือยามเจ็บป่วย ปัจจุบันนี้เจ็บป่วยเพียงเล็กน้อยส่วนใหญ่จะซื้อยากินเอง หากมีอาการรุนแรงจะไปที่อนามัย และโรงพยาบาล ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 จะไปรักษาที่โรงพยาบาลทุ่งใหญ่ ส่วนในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 จะไปที่โรงพยาบาลพืงุ่น

8. ต้องการให้มีการจัดตั้งสถานที่การรับซื้อค้าภาคการเกษตร

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	44.21
มาก	52.95
น้อย	2.30
น้อยที่สุด	1.10

ความต้องการในด้านตลาดในการรับซื้อพืชผลทางการเกษตรนั้นเป็นที่ต้องการของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้าน จุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 ซึ่งมีความต้องการในด้านนี้ในระดับมากถึงมากที่สุดถึงร้อยละ 97.16 ปัญหาที่ชาวบ้านพบคือทางราชการได้เข้ามาส่งเสริมด้านการเกษตร เช่นกรณีในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 ให้มีการเลี้ยงปลาในพื้นน้ำที่เมื่อหลายครั้งเรือเลี้ยงปลาได้ขนาดใหญ่เต็มที่ไม่มิตลาดรองรับ ตอนช่วงแรกที่ทหารเข้ามาอยู่นั้นทหารได้ช่วย

เอาไปขายให้ กรณีในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 มีการเข้าส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกแตงกวา ซึ่งปลูกกันหลายครัวเรือน รวมแล้วหลายไร่ หลังจากได้ผลผลิตไม่มีตลาดจำหน่ายแตงนำเสีย ชาวบ้านขาดทุน ชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาทั้ง 4 พื้นที่ จึงประสบปัญหาคล้าย ๆ กัน เช่นนี้มาจนถึงปัจจุบัน ชาวส่วนใหญ่จึงต้องการให้มีตลาดจำหน่ายพืชผลทางการเกษตรไม่ใช่แค่เข้ามาส่งเสริมเพียงอย่างเดียว

9. ต้องการให้มีบุคคล นักวิชาการ หรือหน่วยงาน เข้ามาให้ความรู้ต่างๆ ในหมู่บ้าน

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	44.38
มาก	49.99
น้อย	4.81
น้อยที่สุด	0.82

ชาวบ้านมีความต้องการให้หน่วยงานของราชการเข้ามาให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่นในอดีตที่ได้เข้ามาให้ความรู้ เกี่ยวกับอาชีพเสริมเช่น เย็บผ้า ทำดอกไม้ ทำขนม หรือให้ความรู้ในเรื่องของสุขภาพอนามัย ตลอดจนความรู้ในด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่องเหมือนเช่นใน 1-3 ปีแรกที่ชาวบ้านเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา

10. ต้องการให้มีการสร้างตลาดนัด หรือ ร้านค้าของหมู่บ้าน

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	33.45
มาก	38.78
น้อย	16.54
น้อยที่สุด	11.23

ความต้องการเกี่ยวกับตลาดนัดของหมู่บ้านนี้ เป็นความต้องการของชาว บ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 เพราะชาวบ้านในทั้ง 3 พื้นที่ต้องเดินทางค่อนข้างไกลในการเข้าไปจับจ่ายซื้อของ หรือการเข้ามาตลาดนัด ทำขง ในตัวอำเภอทุ่งใหญ่ ซึ่งจะมีการนัดในวัน อาทิตย์และวันพุธ ชาวบ้านอยากให้มีตลาดเปิดท่านในตอนเย็นสัปดาห์ละ 1 จะเป็นการอำนวยความสะดวกในการเลือกซื้อสินค้า แต่สำหรับหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 นั้นจะมีตลาดนัดในหมู่บ้านชาวบ้านสามารถแลกเปลี่ยนซื้อหาได้สะดวก

11. ต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	18.34
มาก	24.30
น้อย	34.89
น้อยที่สุด	22.47

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา ทั้ง 4 พื้นที่ค่อนข้างจะมีน้อยเนื่องจากยังมีความเป็นสังคมชนบท ปัญหาขยะ ปัญหาเสียง ไม่มีปัญหา ขยะส่วนใหญ่ชาวบ้านแต่ครัวเรือนจะขุดหลุมฝังบ้าง เคาบ้างเนื่องจากปริมาณไม่มาก ปัญหาที่พบเรื่องดินที่ส่วนใหญ่ในพื้นที่หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 1 3 และ 4 จะเป็นดินเหนียวปนทราย ปลูกพืชผักไม่ค่อยเจริญเติบโต สำหรับปัญหาน้ำเน่าเสียเคยพบอยู่ช่วงหนึ่งประมาณ ปี 2539 ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 เนื่องจากมีการสร้างแพในเขื่อนให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม มีการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงไปเป็นปัญหา แต่ปัจจุบันและร้านค้าต่าง ๆ บนแพได้ยกเลิกไปหมดแล้วจึงไม่มีปัญหาด้านนี้แล้ว แต่กลับมีปัญหาการดักจับสัตว์โดยผิดวิธี (ใช้ไฟฟ้าช็อต) ของคนบางกลุ่มซึ่งในเขื่อนเก็บน้ำในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 3 ทางหน่วยงานของศูนย์ประมงน้ำจืดได้เอามาปล่อยเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่จุฬารัตน์พัฒนา 3 และพื้นที่ใกล้เคียงบริโภค อีกทั้งบริเวณเขื่อนนี้สามารถส่งเสริมในเกิดกิจกรรมสันถนาการ เช่น การตกปลา ปัจจุบันได้มีบางที่ชาวบ้านในพื้นที่จุฬารัตน์พัฒนา 3 และบริเวณใกล้เคียง ได้เข้าไปพักผ่อนยามว่าง ด้วยกิจกรรม ตกปลา

12. ต้องการให้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้าน

ระดับความต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
มากที่สุด	17.97
มาก	38.56
น้อย	31.13
น้อยที่สุด	11.34

จากการศึกษาระดับความต้องการของชาวบ้านในบ้านจุฬาภรณ์ ในด้านการรวมกลุ่ม นั้น พบว่า ชาวบ้านยังมีความต้องการให้มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นดังเช่นในอดีตที่เคยมี กลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มทำขนม กลุ่มทำดอกไม้ กลุ่มสหกรณ์ ฯลฯ ซึ่งปัจจุบันได้ล้มสลายไป เกือบทุกหมู่บ้าน เนื่องจากระบบการจัดการที่ไม่เข้มแข็ง ขาดความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ของผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม ทำให้ยังมีชาวบ้านถึงประมาณร้อยละ 42.47 (ระดับน้อยและน้อยที่สุด) ที่กลัวปัญหาที่เกิดจากการรวมกลุ่มและไม่อยากรวมกลุ่ม มีเพียงในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 2 เท่านั้นที่ยังมีบางกลุ่มที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้ เช่น กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น

ส่วนปัญหาอื่น ๆ นอกเหนือจากประเด็นที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีสิ่งที่ชาวบ้านในพื้นที่ หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาทั้ง 4 พื้นที่ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปแก้ไขปัญหา คือ ปัญหาการจัดสวัสดิภาพต่าง ๆ ให้สมาชิกในหมู่บ้านเพียงพอ เช่น การช่วยเหลือปัญหาการลักขโมยในหมู่บ้าน การจัดให้มีรถรับจ้างขนส่งในหมู่บ้านเข้าตัวอำเภอ เป็นต้น

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยภาคใต้ : กรณีศึกษาการอพยพย้ายไปสร้างชุมชนใหม่ บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา จังหวัดนครศรีธรรมราช” โครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาได้จัดสร้างหมู่บ้านขึ้นมาพร้อมกับจัดสรรพื้นที่ทำกิน ภายใต้อความห่วงใยในพสกนิกรขององค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ให้กับผู้ประสบอุทกภัยและโคลนถล่มในพื้นที่ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช และพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การปรับตัวของชาวบ้านผู้อพยพจาก ตำบลกระทูน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าไปอยู่อาศัย ในโครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา (2) ศึกษาปัญหาและความต้องการ ของชาวบ้านที่เข้าไปอยู่อาศัยในโครงการหมู่บ้านสร้างใหม่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา (3) เพื่อเปรียบเทียบวิถีการดำเนินชีวิต ในช่วงที่อยู่กระทูนเดิมกับช่วงที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา โดยในการศึกษานี้ใช้พื้นที่หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 2 3 และ 4 เป็นพื้นที่ศึกษา มีการคัดเลือกและเก็บข้อมูลด้วยวิธีการแบบเฉพาะเจาะจง และเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ สังเกตระบบนิเวศในพื้นที่สัมภาษณ์และใช้แบบสอบถาม จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลทั้งหมด

ผลการศึกษา พบว่า การปรับตัวของชาวบ้านกระทูนที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนานั้น ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ด้าน กล่าวคือ 1) การปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ 2) การปรับทางสังคม 3) การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ และอาชีพ

การปรับตัวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศแห่งใหม่ พบว่า ชาวบ้านต้องปรับตัวมากในช่วงแรกของการเข้ามาอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่โดยเฉพาะในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 3 และ 4 พื้นที่ในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชเนื่องจากบริเวณที่ย้ายเข้ามาอยู่นั้นเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมทรพยากรต่าง ๆ ไม่สมบูรณ์ พื้นดินเป็นลักษณะของดินเสื่อมสภาพและดินพรุ มีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน และขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ถึงแม้ว่าหน่วยงานของทางราชการจะได้พยายามเข้ามาช่วยเหลือและแก้ไขในปัญหาเรื่องดังกล่าว ทั้งปัญหาน้ำท่วมขังและขาดแคลนน้ำได้ก็ดี แต่ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ก็ต้องใช้เวลาานมากในการ

ปรับให้อยู่ในภาวะสมบูรณ์ ในช่วงแรกนั้นปลูกพืชผัก และผลไม้ทางการสนับสนุนจากทางราชการ แต่เจริญเติบโตช้ามาก และมักจะตายในช่วงฤดูแล้ง จึงเป็นอุปสรรคต่อการทำเกษตรอย่างมาก แต่เมื่อปัจจุบันเวลาผ่านไปเกือบ 20 ปี สภาพพื้นดินคงกล่าวดีขึ้นมากสามารถปลูกพืชต่าง ๆ ได้ แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านในหมู่บ้านจตุภรณ์พัฒนา 1 3 และ 4 เปลี่ยนจากการทำสวนผลไม้เป็นการปลูกยางพาราเกือบทั้งหมด มีเพียงในบ้านจตุภรณ์พัฒนา 2 เพียงที่เดียว ที่มีระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับกระตุนชาวบ้านจึงไม่ต้องปรับตัวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมใหม่มากนัก และสวนใหญ่ชาวบ้านยังปลูกผลไม้เป็นหลัก

การปรับตัวทางด้านสังคม การย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านจตุภรณ์พัฒนา ชาวบ้านต้องมีการปรับกับสภาพสังคมแบบใหม่ เนื่องจากหมู่บ้านจตุภรณ์พัฒนานั้น ไม่ได้มีการพัฒนาการสร้างหมู่บ้านมาตามธรรมชาติของการเกิดชุมชน โดยทั่วไปของสังคมไทย แต่เป็นลักษณะของหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งขึ้น มีการจัดวางระเบียบ กำหนดผังของหมู่บ้านที่ชัดเจน ลักษณะบ้านเรือนเป็นแบบแปลนเดียวกันหมด กล่าวคือจะเป็นบ้านไม้มีการยกเสาสูง (หมู่บ้านจตุภรณ์พัฒนา 1 3 และ 4 ซึ่งการจัดตั้งหมู่บ้านมีการจัดตั้งลักษณะหมู่บ้านแบบสหกรณ์ แบบ โมซาฟ (Mosshav) ของประเทศอิสราเอล กำหนดให้แต่ละครัวเรือนได้รับที่ดิน 1 แปลง ประมาณ 8 ไร่ สำหรับชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ในครั้งนี้มีการจับฉลากเข้าอยู่ในบ้านเรือนหลังต่าง ๆ ญาติพี่น้องกันอาจไม่ได้อยู่บ้านเรือนติดเหมือนครั้งอยู่กระตุน จึงต้องการปรับตัวในการสร้างความสัมพันธ์และมิตรภาพระหว่างกันครัวเรือน และเพื่อนบ้าน ในชอยเดียวกัน

ด้านการศึกษาของบุตรหลานของสมาชิกในหมู่บ้านนั้นนับว่าเป็นการปรับครั้งสำคัญของเด็ก ๆ ต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากลุ่มเพื่อนและสถานที่เรียนใหม่ แม้แต่ในพื้นที่หมู่บ้านจตุภรณ์พัฒนา 2 ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของสถานศึกษาเดิม นักเรียนไม่ต้องปรับตัวกับกลุ่มเพื่อนใหม่มากนัก แต่ต้องปรับตัวกับสภาพที่เรียนซึ่งได้รับความเสียหาย สถานที่เรียนที่จัดตั้งชั่วคราวอย่างไรก็ตามในเรื่องด้านการศึกษาเด็ก ๆ สามารถปรับตัวได้ดี จะมีปัญหาในช่วงแรกบ้างเท่านั้น ในส่วนการปรับตัวกับสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้นชาวบ้านมีลักษณะปัญหาใกล้เคียงกับการเปลี่ยนโรงเรียนของบุตรหลานที่มี โดยในช่วงแรกจะไม่คุ้นชินกับการไปวัดใหม่ กลายเป็นคนแปลกหน้าของพื้นที่ แต่ปัจจุบันปัญหาเหล่านี้ไม่มีอีกแล้วเนื่องจากทุกคนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีหลายคนที่กลับไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญกับญาติพี่น้องที่ในพื้นที่กระตุนเดิมแม้วัดเดิมที่พวกเขาเคยประกอบพิธีกรรมทางศาสนาปัจจุบันไม่มีแล้ว เพราะถูกน้ำท่วมคงเหลือแต่เสาเมรุในเห็นแต่จะกลับไปทำบุญที่วัดใกล้ ๆ วัดกระตุน เช่น วัดปากจ้ง อย่างไรก็ตามแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยใหม่แต่ความกตัญญู

เชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีการปฏิบัติ ต่าง ๆ ของชาวกระตุน คนส่วนใหญ่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามแบบเดิมที่เคยปฏิบัติกันมาตามแนวของพุทธศาสนา โดยจะปรับตัวเล็กน้อยให้เข้ากับชุมชนและสภาพพื้นที่ใหม่ เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ใหม่ยังมีลักษณะรูปแบบทางสังคมและประเพณีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน จึงไม่ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อมากนัก ส่วนการปรับตัวเกี่ยวกับการอุปโภค บริโภค นั้นในช่วงแรกชาวบ้านได้รับสิ่งของเครื่องใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคต่าง ๆ มาจากทางหน่วยงานของทางราชการเข้ามาช่วยเหลือ และด้วยความกรุณาขององค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ ที่ทรงพระราชทานสิ่งของอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นในครัวเรือน รวมทั้งสิ่งของที่หลังไหลเข้าจากการบริจาคของผู้ใจบุญ ทั้งเสื้อผ้า ข้าวสาร อาหารแห้ง ในช่วงปีแรกที่เข้ามาอยู่จึงค่อนข้างจะเพียงพอ แต่ในปัจจุบันอุปกรณ์เครื่องใช้ในการอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่มาจากภายนอก ผัก ผลไม้ บางอย่างสามารถปลูกเพื่อบริโภคได้บ้างภายในชุมชน บางอย่างต้องซื้อจากภายนอกชุมชน ในส่วนลักษณะนิสัยการบริโภคอาหารของชาวบ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ทั้ง 4 พื้นที่นั้นมีลักษณะนิสัยในการบริโภคอาหารที่เหมือนกัน กล่าวคือ มีการบริโภคอาหารที่มีรสจัด ทั้งเค็มจัด เปรี้ยวจัด หวานจัด และ เผ็ดจัด และจะมีผักหนาะรับประทานร่วมในแต่ละมื้ออาหารตามฤดูกาล

การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ และอาชีพ หลังจากพื้นที่ชาวกระตุนต้องประสบอุทกภัยเมื่อปี 2531 พื้นดินที่เคยทำกินและประกอบอาชีพต่าง ๆ ถูกกระแสน้ำทำลายเสียหาย ทั้งสวนยางพารา สวนผลไม้ บ้านเรือนและพื้นที่ทั่วบริเวณ ด้วยความกรุณาขององค์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ และความช่วยเหลือของหน่วยงานราชการหลายฝ่าย ชาวบ้านผู้ประสบภัยเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลืออพยพเข้ามาอยู่ในโครงการหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา โดยการช่วยเหลือให้ชาวบ้านมีที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ได้จัดสรรที่ดินทำกินให้ครัวเรือนละ 1 แปลง ประมาณ 8 ไร่ สำหรับการเกษตรกรรมซึ่งช่วงนั้นจะส่งเสริมให้ปลูกผลไม้ ส่วนที่อยู่อาศัย 1 ไร่ โดยจะขุดบ่อเลี้ยงปลา มีหน่วยงานราชการเข้าไปพัฒนาอาชีพให้ในช่วงแรกที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังไม่มียาได้ รวมทั้งแจกสิ่งของเครื่องใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง หลายครัวเรือนจึงอยู่ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในขณะเดียวกันมียาได้จากอาชีพเสริม เช่น ทำขนม ประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น

กรณีของหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 1 ในช่วงแรกมีการจัดตั้งฝักอาชีพตามความสนใจของแต่ละคน มีการผลิตที่แตกต่างหลากหลาย เช่น ศูนย์ตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ชาวบ้านสามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยพึ่งพิงตนเองภายในหมู่บ้านอย่างพอเพียง อีกทั้งมีนักวิชาการแวะเวียนมาเยี่ยมและให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ จึง

เป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านได้บริโภคของดี ราคาถูกและปลอดภัย ชาวบ้านทั้งในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา และแวกใกล้เคียงได้แวะเวียนมาซื้อหาไปบริโภค นับว่าสร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 เป็นอย่างมากในช่วงนั้น (2533-2540) แต่ปัจจุบันโรงเรียน และแปลงเกษตรต่าง ๆ ถูกปล่อยให้รกร้างสุ้งง จนประมาณ ปี 2549 โรงเรียนถูกรื้อปัจจุบันจึงไม่มีร่องรอยอันแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน เช่นในอดีตชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 ไม่สามารถจัดการได้เช่นเดิมหลังจากภาครัฐปล่อยให้ท้องถิ่นหรือชุมชนมีการบริหารจัดการเอง กองทุนหรือกลุ่มต่าง ๆ ล่มสลายไปเกือบหมด แม้จะมีการพยายามฟื้นฟู เศรษฐกิจและและรายได้ต่าง ๆ ของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 1 ไม่สดใสเหมือนในอดีต หลายครัวเรือนได้ออกไปหางานทำที่อื่น ส่วนใหญ่จะไปรับจ้างกรีดยางในหมู่บ้านใกล้เคียงบ้านเรือนบางหลังถูกปล่อยให้ร้างไว้เนื่องจากเจ้าของบ้านไม่ได้อยู่ประจำ และมีบ้านบางหลังที่เจ้าของเดิม ได้ขายแล้วไปอยู่ที่ใหม่

ส่วนหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 2 ได้มีหน่วยงานของทางราชการ ช่วยส่งเสริมอาชีพ สร้างศูนย์พัฒนาทักษะทางอาชีพต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ ปี 2532 เช่น กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ กลุ่มทางเลี้ยงสัตว์ปีก(ไก่พันธุ์พื้นเมือง) กลุ่มผู้ปลูกผักเพื่อการค้า กลุ่มจัดทำน้ำดื่มบรรจุขวด ศูนย์ตัดเย็บเสื้อผ้าซึ่งศูนย์ดังกล่าวให้ความรู้ในการตัดเย็บเสื้อผ้าสำหรับทุกเพศทุกวัยที่สนใจด้วย ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 2 ได้สามารถสืบทอดสิ่งเหล่านี้ได้เกือบทั้งหมด มีการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านเพิ่มเติม เช่น โครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล และจากการศึกษายังพบว่าครัวเรือนในพื้นที่บ้านจุฬารณพัฒนา 2 นั้นส่วนใหญ่การปลูกพืชผักต่าง ๆ โดยเฉพาะผักสวนครัวเพื่อการบริโภคและจำหน่าย ทั้งนี้เพราะสภาพดินเอื้ออำนวย เป็นดินที่มีความสมบูรณ์

หมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 3 ได้มีหน่วยงานราชการได้จัดสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านใช้สำหรับการเกษตรและเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำ และทางราชการนำมาปล่อยในอ่างเก็บน้ำที่สร้างขึ้นนี้เพื่อให้ชาวบ้านได้นำมาบริโภค ในช่วงแรกบริเวณนี้ยังมีการพัฒนาให้เป็นท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของอำเภอทุ่งใหญ่ ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน จากการจัดสร้างแพลอยน้ำให้ผู้มาท่องเที่ยวนำอาหารมาให้สัตว์น้ำ มีร้านค้าคอยบริการอาหารสำหรับรับประทานบนแพ และยังมีเรือถีบในถิ่นเที่ยวชมธรรมชาติบริเวณอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รับการส่งเสริมอาชีพและจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่นเดียวกับพื้นที่จุฬารณอื่น ๆ แต่ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ทั้งแพลอยน้ำ ร้านค้า เรือถีบ ล่มสลายไปหมด ปัจจุบันพื้นที่บริเวณ อ่างที่เก็บจึงเป็นเพียงที่เก็บน้ำที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเท่านั้น ไม่มีรายได้จากการเข้ามาท่องเที่ยวของผู้คนเช่นในอดีต

ส่วนในบ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 เศรษฐกิจและรายได้ของชาวบ้านในพื้นที่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 4 มีลักษณะคล้ายกับบ้านจุฬารักษ์พัฒนา 3 ปัจจุบันรายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างทั่วไปและการเกษตร กลุ่มรวมต่าง ๆ ที่รัฐได้ส่งตั้งแต่อดีต ชาวผู้ที่เข้ามาบริหารจัดการอย่างจริงจัง ทำให้ล้มสลายไปเกือบหมด ปัจจุบันมีการพยายามมีการรวมกลุ่มขึ้นมาอีกครั้ง ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านทำกล้วยฉาบ

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้รายได้และการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนาทั้ง 4 พื้นที่นั้นจะมีความสดใสมากในช่วงแรกของการจัดตั้งหมู่บ้าน (ประมาณ ปี 2532 -2540) เนื่องจากมีภาครัฐที่คอยดูแลช่วยเหลือสนับสนุนทั้งด้านทุน และการจัดการอย่างเต็มที่ แต่หลังจากปล่อยให้มีการบริหารจัดการกันเองเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเพียงไม่กี่ปี กลุ่มต่าง ๆ ก็ล้มสลายไปเกือบหมดทุกหมู่บ้าน พบว่ามีเพียงหมู่บ้านเดียวคือบ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 ที่ยังดำรงและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากกว่าหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 1 3 และ 4 สาเหตุของการล้มสลาย คือ ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ขาดของผู้นำที่ดี และการเข้ามาของกระแสทุนนิยม อีกทั้งความต้องการที่ยากจะประมาณขีดจำกัด และมีการพึ่งพิงจากภายนอกสูงมาก จนชาวบ้านบางคนไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างพอเพียงได้ดั้งเดิมเช่นในช่วงแรกที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน รวมทั้งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สูงขึ้น รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายและเกิดปัญหาความขัดแย้งในการดำเนินการระหว่างชุมชน

ปัญหาและความต้องการ ของชาวบ้านกระทุง อำเภอพิบูลย์ เมื่อเข้าไปอยู่อาศัยในหมู่บ้านสร้างใหม่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา จากการสำรวจความต้องการชาวบ้าน สรุปได้ดังนี้ ความต้องการที่ชาวบ้านมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด คือต้องการผู้นำชุมชนที่มีคุณภาพและเป็นนักพัฒนา ส่วนความต้องการรองลงมาที่อยู่ในระดับมาก คือ ความต้องการให้มีการจัดตั้งสถานที่สำหรับการรับซื้อข้าวการเกษตร การส่งเสริมอาชีพและรายได้ รวมทั้งการพัฒนาเส้นทางคมนาคม เช่นสร้างถนนหนทาง การพัฒนาด้านสาธารณสุขไปโรค เช่น ปัญหา น้ำดื่ม น้ำใช้ ต้องการให้มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ต้องการให้มีการบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ต้องการให้มีบุคลากร นักวิชาการ หรือหน่วยงาน เข้ามาให้ความรู้ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน รวมทั้งต้องการให้มีการสร้างตลาดนัดในหมู่บ้าน และ ต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ในส่วนต้องการในการส่งเสริมการรวมกลุ่มนั้น ปัจจุบันชาวบ้านยังมีความต้องการน้อย เนื่องจากชาวบ้านกลัวปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการดำเนินการ

ดังนั้นพบว่าปัญหาและความต้องการส่วนใหญ่ของชาวบ้านจุฬาภรณ์พัฒนา เกิดจากความไม่เข้มแข็งของชุมชนที่ทำให้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ในขณะที่ในช่วงแรกมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลืออย่างเต็มที่ แต่หลังจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถยืนได้ด้วยตนเอง ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาจะได้การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยต้องอาศัยสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีทักษะในการประกอบกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวอย่างเฉลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนการประสานต่อฟื้นฟูในโครงการต่าง ๆ ที่ล้มสลายเพื่อพัฒนาหมู่บ้านสู่ความเข้มแข็ง

6.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการประยุกต์ใช้

1. ควรให้มีการกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาระบบ ในการแก้ไขปัญหาลูกประสาบภัยหรือผู้เดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยส่งเสริมอำนาจการจัดการของชุมชน หน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ควรเข้าไปพัฒนาสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนรวมอย่างจริงจัง เข้าใจระบบการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่ชัดเจนทุกขั้นตอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือชาวบ้านในชุมชนสามารถบริหารจัดการและสามารถช่วยยึดเหนี่ยวอยู่ได้ด้วยตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภาครัฐ เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้ศักยภาพของชุมชน เนื่องจากการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาทั้ง 4 พื้นที่ พบว่า เกือบทั้ง 4 พื้นที่ โครงการต่าง ๆ ในชุมชนล้มสลายไปเกือบทั้งหมด หลังจากให้ชาวบ้านจัดการด้วยตัวเอง ดังนั้นจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่ขาดความยั่งยืน

2. ควรสนับสนุนให้มีการสร้างองค์กรหรือกลุ่มผู้ผลิต เนื่องจากผลผลิตที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาเอง และหมู่บ้านใกล้เคียง ในปัจจุบันขาดการรวมกลุ่มในการผลิต อันที่จะนำไปสู่การเกิดอำนาจการต่อรอง การร่วมกันแก้ไขปัญหา และการลดต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะสินค้าการเกษตรในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มผู้ที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ กลุ่มเพาะเห็ด ทั้งนี้หากมีการรวมกลุ่ม และจัดสรรเวลาในการทำกิจกรรมเหล่านี้ให้อยู่ในช่วงเวลาเดียวกันน่าจะช่วยในการต่อรองราคา ทำให้เกิดการเพิ่มรายได้และลดปัญหาทางเศรษฐกิจแก่ชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ หรือภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และเกิดขึ้นทุกปี เนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อมโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง ทั้งภัยสึนามิ น้ำท่วม โคลนถล่ม ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงน่าจะทำการศึกษา เรื่องของการวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ปัญหา และความต้องการของชุมชนหรือหมู่บ้านผู้ประสบภัยต่าง ๆ ที่ภาครัฐได้เข้าไปช่วยเหลือ หลังจากระยะเวลาช่วงหนึ่งผ่านไปแล้วนั้น ผู้ประสบภัยพิบัติเหล่านั้นมีสภาพความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง ซึ่งภาครัฐจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการป้องกัน แก้ปัญหาและเยียวยา แก่ชาวบ้านเหล่านี้อย่างถูกต้องและตรงจุด

2. ในงานวิจัยครั้งต่อไปน่าจะเข้าไปศึกษาปัญหาที่แท้จริงที่ทำให้การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา ต้องล้มสลายไป เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้น ในหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ถูกตั้งขึ้นในลักษณะเดียวกันนี้

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการพัฒนาชนบท . สภาคณาธิการแห่งประเทศไทย
เพื่อการพัฒนา. 2530
- กัลยา สุวรรณแสง. การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : บำรุงสาสน์. 2533.
- จิราภรณ์ เอ็มเอี่ยม. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวทางสังคมกับสุขภาพจิตของนัก
เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดกรมสามัญจังหวัดเชียงใหม่ ของ หลักสูตรปริญญาการ
ศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2536.
- จำนง อติวัฒนนสัทธี และคณะ. สังคมวิทยา . พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.2547.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพิมพ์ไไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ : อทิตตา พริ้งดิ่ง. 2537.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้งดิ่งแอนด์พับลิชชิ่ง .2544.
- ชวน เพชรแก้ว . ชุมชนไม้เรียง: การจัดการแบบพึ่งตนเอง นวัตกรรมสร้างสุขภาพจากชุมชน
กรุงเทพฯ :สามดีพริ้นดิงอีควิเมนต์ จำกัด.2547. ชัยวัฒน์ หนองรัตน์. เศรษฐกิจและสวัสดิ
การชุมชนการบริหารที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน. กรุงเทพฯ :บริษัทพิมพ์ดีจำกัด.2546.
- จิรวัดน์ นิจนตร . การศึกษากับพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัด
ครู .2528.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร.วาทกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็น
อื่น.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา.2543.
- จิตยา สุวรรณชญ . สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ :ไทยวัฒนาพานิช.2527
- ฉัฐพล นันธไชย. แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท ในการบริหารงาน
พัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.2527.
- นันทิยา หุตานุวัตรและ ฌรงค์ หุตานุวัตร. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กร
ชุมชน.2546
- นิรันดร์ จงวุฒิวาศย์. ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช. 2534.

- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และคณะ. มองอนาคต บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง .2543.
- นิพนธ์ คันทะเสวี.คุณภาพชีวิตสำหรับคนไทย เอกสารสรุปการสัมมนาแนวคิดในการพัฒนา.2526
- นิภา นิชยาชน. การปรับตัวและบุคลิกภาพ :จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. 2530.
- นันทนวล ทวีสมบุญ. “คุณภาพชีวิต” .ประชากรศึกษา. 2526
- ปกรณัม ปรียากร.ทฤษฎีแนวคิดการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 14 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2534.
- ประเวศ วัชชี. การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน. 2547.
- พัฒน์ สุจำนงค์ และคณะ.การพัฒนาชุมชนแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- พิทยา สายหู. กลไกทางสังคม.พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540.
- พิเชษฐุ์ เฉลิมศรี และปิยบุตร หล่อไกรเลิศ. ชุมชนกับธรรมชาติ. กรุงเทพฯ :พีสิคส์เซนเตอร์.2546.
- พระราชวรมนี.ทางสายกลางของการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2530 .
- ไพรัตน์ เคชะรินทร์. การบริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. 2524.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ . 2526.
- ราตรี พัฒนรังสรรค์. จิตวิทยาแนะแนว.กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา .2527.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ .2542
- สุวัฒน์ คงแป้น. ลีลาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) .2547.
- สิรินุช บุญช่วย. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา หลังจากการสร้างสะพานติณสูลานนท์ วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์ ภาคใต้. 2536.

- सानิตย์ บุญชู. การพัฒนาชุมชน : มชนศึกษาและการวางแผนโครงการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2525.
- สุภาพรรณ โคตรจรัส. ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการปรับตัวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2524.
- สุรัชย์ โภคิยะกุล. การสร้างแบบทดสอบความสามารถทางการปรับตัวสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดกำแพงเพชร . วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2526.
- สุนน อมรวิวัฒน์. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ .ภาควิชาประถมศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2525.
- สุริวงค์ พงศ์ไพบุณย์. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง “สาระสำคัญของการปฏิบัติของหลัก เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” . 2549.
- เสรี พงศ์พิศ. ชุมชนเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข. เจริญวิทย์การพิมพ์ :กรุงเทพฯ.2548.
- เสรี พงศ์พิศ. “แผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน” การเรียนรู้สู่การทำแผนงานและสร้างเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างชุมชนความเข้มแข็งให้กับชุมชน. กรุงเทพฯ : หจก. เบสท์ กราฟฟิค เพรส. 2546.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. ทัศนคติ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบความคิด. คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ . 2546.
- อภิชัย พัทธเสน และคณะ. สรุปผลการสัมมนา ทูทางสังคม : มรดกเก่าจะนำเราไปรอดจริงหรือ. ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2546.
- อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2541.
- Rogers Carl R. The Organization of personality. American Psychologists. 1974.

บุคลากรกรม

กานดา สุขเกิด	ผู้ให้สัมภาษณ์ ธันวาคม 2549.
ขาว แซ่ตัน	ผู้ให้สัมภาษณ์ มิถุนายน 2550.
จรัส ศิริมบุญ	ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.
เจ้าหน้าที่ฝ่ายเอกสารอำเภอทุ่งใหญ่	ผู้ให้สัมภาษณ์ ตุลาคม 2549.
ชาติ บุบผาคร	ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.
โชติ บุญแก้วเพชร	ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.
เชื่อง ศรีเปาระยะ	ผู้ให้สัมภาษณ์ ธันวาคม 2549.
เฉลิม พงศ์สว่าง	ผู้ให้สัมภาษณ์ ธันวาคม 2549.
นักวิชาการเกษตรอำเภอทุ่งใหญ่	ผู้ให้สัมภาษณ์ มีนาคม 2550.
นิกร สุวรรณมณี	ผู้ให้สัมภาษณ์ มีนาคม 2550.
นุกูล คชนทร์	ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.
บรรจง นราอาจ	ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.
บุญเกื้อ ศรีเปาระยะ	ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.
โบ ชัยรักษา	ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.
ประทวน สราคำ	ผู้ให้สัมภาษณ์ มิถุนายน 2550.
ประสิทธิ์ นาคะนนท์	ผู้ให้สัมภาษณ์ ธันวาคม 2549.
ปรีดา ศรีประจันทร์	ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.
ไพโรช แต่งแก้ว	ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.
วินัย ไยน้อย	ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.
ไว มีแก้ว	ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.
สมใจ สุขเกิด	ผู้ให้สัมภาษณ์ ธันวาคม 2549.
สมนึก จันทรประสิทธิ์	ผู้ให้สัมภาษณ์ ธันวาคม 2549.
สมนึก ไกรนรา	ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.
สะอั้น ศรีเทพ	ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.
เสนอ ราชพิบูลย์	ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.

สุพล คเชนทร์
อัจฉรา สุขเกิด
อัมริกา อภัยกุล
อาคม อุบลกาญจน์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549.
ผู้ให้สัมภาษณ์ มิถุนายน 2550.
ผู้ให้สัมภาษณ์ ตุลาคม 2549.
ผู้ให้สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2550.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

คำชี้แจง : แบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามเพื่อใช้เก็บข้อมูลงานวิจัยเรื่อง การปรับตัวและความต้องการของชาวบ้านผู้ประสบอุทกภัยภาคใต้ : กรณีศึกษาการอพยพย้ายไปสร้างชุมชนใหม่ บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความต้องการและปัญหา

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

คำสั่ง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน หรือแสดงความคิดเห็นในข้อความที่กำหนดให้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ (ระบุ) ..... ปี

3.การศึกษาสูงสุด (ระบุ).....

4.ศาสนา

พุทธ

คริสต์

อิสลาม

อื่น ๆ(ระบุ).....

5.อาชีพหลัก (ระบุ).....

6.อาชีพเสริม (ถ้ามี) ระบุ.....

7.สมาชิกในครัวเรือนมีจำนวน (ระบุ) ..... คน

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

ข้อมูลด้านสังคม

8. สมาชิกในครัวเรือน ..... คน

9.ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านในปี .....

10.ในหมู่บ้านมีทั้งหมด..... ครัวเรือน ปัจจุบันมีคนอาศัย..... ครัวเรือน

11. เหตุผลที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา.....

12. ในหมู่บ้านของท่านมีความสัมพันธ์แค่ไหน

- รู้จักกันหมด/เกือบหมดทุกครัวเรือน
 รู้จักเฉพาะบางครัวเรือน ประมาณ .....ครัวเรือน
 ต่างคนต่างอยู่

13. ลักษณะที่อยู่อาศัย (ผู้ศึกษาสังเกต)

- คงสภาพเดิมบ้านไม้
 ต่อเติม
 ปรับปรุงใหม่ทั้งหมด

14. อาหารที่บริโภคในครัวเรือนส่วนใหญ่มาจากไหน

- ตลาดนัด
 ละแวกบ้าน
 อื่น ๆ (ระบุ).....

15. น้ำดื่มในครัวเรือนจากแหล่งใด

- น้ำบ่อ   ประปา   บ่อน้ำชุมชน
 น้ำฝน   ชื้อ

16. แหล่งน้ำใช้จากแหล่งใด

- น้ำบ่อ   ประปา   บ่อน้ำชุมชน
 น้ำคลอง   น้ำฝน   ชื้อ

17. เมื่อเจ็บป่วยมีการรักษาโดยวิธีใด

- ไปหาหมอที่โรงพยาบาล.....
 ไปหาหมอที่คลินิก
 ชื้อยากินเอง   อื่น (ระบุ).....

18. ท่านเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่ไหน .....

19. สถานศึกษาของบุตรหลานท่าน.....

20. หลังจากย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเปลี่ยนสถานศึกษาของบุตรหลานด้วยหรือไม่

- ไม่เปลี่ยน   เปลี่ยน (เป็นอย่างไรบ้าง).....

21. ท่านติดตามข่าวสารต่าง ๆ บ่อยเพียงใด

- เป็นประจำทุกวัน   บางวัน   ไม่ได้ติดตามเลย

22. ท่านสนใจข่าวสารในด้านใดมากที่สุด

- ข่าวการเมืองและสังคม   ข่าวบันเทิง   ข่าวกีฬา
 ข่าวทั่วไป/ข่าวชาวบ้าน   อื่น ๆ (ระบุ)

ด้านเศรษฐกิจ

23. รายได้ส่วนใหญ่มาจากไหน

- ทำสวน/ไร่ ระบุ .....
- ค้าขาย
- รับจ้าง

24. รายได้ที่ได้จากการรับจ้างกรีดยางเพียงพอหรือไม่

- พอ
- ไม่พอ แก้ปัญหาอย่างไร .....

25. ท่านมีที่ทำกินอื่นนอกเหนือที่รัฐจัดให้หรือไม่

- มี จำนวน ..... ไร่
- ไม่มี

26. สัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงในครัวเรือน

- ไม่มี   มี   เป็ด, ไก่   หมู   อื่น ๆ .....

27. ในหมู่บ้านมีศูนย์บริการด้านใดบ้าง มีการบริหารจัดการอย่างไร

.....

.....

.....

ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

28. สภาพธรรมชาติที่มาอยู่ในช่วงแรกเป็นอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

29. ลักษณะของดินในบริเวณบ้านของท่าน

- ดินเหนียว   ดินทราย
 ดินร่วน   ดินพรุ   อื่น .....

30. มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมใดบ้าง

- ดิน   น้ำ   อากาศ   เสียง

ตอนที่ 3 ระดับความต้องการ และ ปัญหาของชาวบ้านในหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา

ข้อความ	ระดับความต้องการ			
	มากที่สุด (4)	มาก (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ / รายได้				
2. ต้องการให้มีการพัฒนาการคมนาคม และสร้างถนนหนทาง				
3. ต้องการพัฒนาด้านสาธารณสุขปกศ เช่น ปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้				
4. ต้องการให้มีการส่งเสริมการศึกษา/สร้างสถานศึกษาในหมู่บ้าน				
5. ต้องการให้มีผู้นำชุมชนที่มีคุณภาพ และเป็นนักพัฒนา				
6. ต้องการให้มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (เช่น วัด)				
7. ต้องการให้มีการบริการด้านส่งเสริมสุขภาพอนามัย				
8. ต้องการให้มีการจัดตั้งสถานที่การรับซื้อค้าภาคการเกษตร				
9. ต้องการให้มีบุคคล นักวิชาการ หรือหน่วยงาน เข้ามาให้ความรู้ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน				
10. ต้องการให้มีการสร้างตลาดนัด หรือ ร้านค้าของหมู่บ้าน				
11. ต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขระบบสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน				
12. ต้องการให้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เช่น จัดตั้งสหกรณ์				

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ปัญหาที่ต้องแก้ไขให้หน่วยงานราชการช่วยแก้ไขอย่างเร่งด่วน

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ สุริรา ชัยรักษา

วัน เดือน ปีเกิด 22 มีนาคม 2517

การศึกษา

จบการศึกษาปริญญาตรี การศึกษาระดับบัณฑิต (กศบ.) สาขาการวัดผลการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ (ปีการศึกษา 2539)

จบการศึกษาปริญญาโท สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาหอนบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา
(MA Sociology) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาหอนบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(ปีการศึกษา 2543)

กำลังศึกษาระดับปริญญาเอก (ปร.ด) สาขาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
(ปีการศึกษา 2549 -)

ผลด้านการวิจัย

1. วิถีชีวิตของครัวเรือนชาวประมงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างครัวเรือน
ประมงพื้นบ้าน บริเวณบริเวณอ่าวไทยฝั่งกับทะเลสาบสงขลา จ.สงขลา (ว.พ.)

2. พลวัตวัฒนธรรมชาวสวนยางพารา : ศึกษากรณีตำบล ท่ายางอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด
นครศรีธรรมราชได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม (สวช.) ประจำปีงบประมาณ 2547

3. อัตลักษณ์ของนักศึกษาหอพักกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง : กรณีศึกษานักศึกษาหอ
พักของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีและเครือข่ายได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี ประจำปีงบประมาณ 2548